

Віра Науменко
Леся Харітоненко

УРОКИ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ в 4 класі

- ЗА НОВОЮ ПРОГРАМОЮ
- ДОКЛАДНІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
- ОРІЄНТОВНІ ПОУРОЧНІ РОЗРОБКИ
- КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ УРОКІВ

До підручника
«Літературне читання,
4 клас»
Віри Науменко

УДК 373.3.016:811.161.2
ББК 74.268.1Укр
НЗ4

*Схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах
комісією з педагогіки та методики початкового навчання Науково-методичної ради
з питань освіти Міністерства освіти і науки України
(Лист ПТЗО від 26.06.2015 № 14.1/12-Г-776)*

Експерти:

*Л.В. Йолкіна, доцент кафедри української літератури НПУ ім. М.П. Драгоманова,
кандидат філологічних наук;
П.Г. Копосов, методист вищої категорії ПТЗО, кандидат педагогічних наук*

Науменко В.О.

НЗ4 Уроки літературного читання в 4 класі : метод. посіб.
для вчителя / Віра Науменко, Леся Харітоненко. – Київ :
Генеза, 2016. – 168 с.

ISBN 978-966-11- .

У посібнику для вчителя подано методичні рекомендації щодо організації уроків літературного читання за підручником «Літературне читання. 4 клас» Віри Науменко. Автори пропонують учителю-практику орієнтовне календарно-тематичне планування, зразки уроків, а також додаткові матеріали, у яких розміщено корисні наочні та інформаційні ресурси, що мають полегшити засвоєння учнями змісту уроків та зроблять їх інформативними та цікавими.

Посібник є невід'ємною складовою навчально-методичного комплексу з літературного читання для 4 класу.

Для вчителів, методистів, студентів педагогічних факультетів вищих та середніх спеціальних навчальних закладів.

**УДК 373.3.016:811.161.2
ББК 74.268.1Укр**

ISBN 978-966-11-

© Науменко В.О.,
Харітоненко Л.А., 2016
© Видавництво «Генеза»,
оригінал-макет, 2016

ВСТУП

Умінням усвідомлено і швидко читати людина користується протягом усього життя. Нині немає такої сфери в житті, де не треба читати. Очевидно, що найближчим часом ситуація із читанням не зміниться.

Інформаційні технології теж включають уміння читати. Любити читати, любити книжку, знати поезію, прозу, їх авторів – це нині актуально і престижно для людини, яка прагне гідного майбутнього.

Методичний посібник побудовано за змістом навчально-методичного комплексу для 4 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою, до якого входять:

- підручник «Літературне читання»;
- «Зошит з літературного читання»;
- книга з літературного читання «Перлинка»;
- «Зошит для оцінювання навчальних досягнень з літературного читання».

Завдання методичного посібника:

1. Розкрити особливості змісту навчально-методичного комплексу з літературного читання.
2. Розкрити методику опрацювання художніх творів нових жанрів літератури, ознайомлення з якими учні розпочинають у 4 класі, та запропонувати орієнтовні розробки уроків літературного читання.

Структура опрацювання кожної теми є авторською і знайома педагогові за методичними посібниками з літературного читання для 2, 3 класів:

- Перевірка домашнього завдання
- I етап «До читання»
- II етап «Під час читання»
- III етап «Після читання», який включає також підсумок уроку та завдання додому.

Деякі уроки містять посилання на Додаток (позначено літерою *Д*). Радимо вчителю використовувати додаткові матеріали для підвищення ефективності навчального процесу.

Звертаємо увагу на те, що в «Орієнтовному календарно-тематичному плануванні уроків літературного читання в 4 класі» подано теми, які включають використання додаткових посібників, у повному обсязі. У зразках уроків такі теми розроблено фрагментарно. Учитель на свій розсуд буде подібні уроки, послуговуючись плануванням.

**ОРІЄНТОВНЕ КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ
УРОКІВ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ В 4 КЛАСІ***

І семестр – 48 год (3 год на тиждень)

II семестр – 76 год (4 год на тиждень)

№ уроку	Дата проведення	Теми уроків	Примітка
І семестр			
1		Ми хочемо миру. Символи Української держави. Ми єдині, як у кетягу ягоди калини. Знайомимося з новим підручником «Літературне читання» і посібниками до нього.	
2		У КРАЇНІ ДАВНИНИ. Міфи – найдавніші твори про виникнення життя, людей на землі. Міфологічні образи в сучасному житті.	
3		Єгипетські міфи. Про виникнення світла у царстві півми. Міф «Бог сонця Ра».	
4		Єгипетські міфи про боротьбу між світлом і півмию, про непереможність світлих сил. Міф «Ра та Апоп».	
5		Міфи Давньої Греції. Зображення богів в образах людей. Зевс – головний бог у грецьких міфах. Скринька Пандори – підступний дарунок, джерело всіляких лих.	
6		Урок позакласного читання. Міфи – фантастичні оповідання про створення світу, людини, про діяння богів, обожнюваних героїв. Єгипетські міфи, міфи Давньої Греції, Стародавнього Китаю, Стародавньої Індії.	
7		Слов'янські міфи. Міфи давньої України в переказі С. Плачинди. Міф про походження добра і зла, про боротьбу добра зі злом – про Життя. Білобог і Чорнобог.	
8		Узагальнення знань з теми «Міфи». Визначення навчальних досягнень за тестовими завданнями для тематичного контролю.	
9		ВІД МІФУ ДО КАЗКИ. Про віковичне прагнення українців до волі. Легенди. Тополя – символ України. Тополя (народна легенда).	
10		Літературна легенда. Уславлення української землі та її славного роду. Богдан Чалий. Олександр Пархоменко, Дума про Кия та його славний рід.	
11		Притча – короткий фольклорний або літературний твір повчального характеру з урочистим характером оповіді. Уславлення чистоти прожитого життя. Лебедина пісня – останній, найзначніший вияв таланту. Леонардо да Вінчі, Лебідь.	
12		Урок позакласного читання. Народні й літературні легенди про історичні події та героїчні вчинки українців у роки лихоліть.	
13		І хто б там що кому не говорив, а згине зло і правда переможе (Ліна Костенко). Казки. Види казок. Робота зі схемами на форзаці підручника.	
14		Соціально-побутові казки. Ознайомлення з українською народною казкою «Золотий черевичок».	

* *Увага!* Нумерація уроків включає теми, подані в посібнику «Перлинка». Учитель може розподілити матеріал на власний розсуд, використовуючи інші посібники з літературного читання.

№ уроку	Дата проведення	Теми уроків	Примітка
15		Визначення персонажів казки «Золотий черевичок». Самостійне читання казки, відповіді на запитання.	
16		Характеристика персонажів казки «Золотий черевичок». Визначення основної думки твору. Особливості соціально-побутової казки порівняно із чарівною. Прислів'я про стосунки між людьми.	
17		Мир та лад – великий клад. Киргизька народна казка «Злагода». Вид казки. Основна думка.	
18		Урок позакласного читання. Українські народні казки та казки народів світу різних видів. Порівняння літературної й народної казок зі схожим сюжетом: спільне й відмінне.	
19		Узагальнення знань з теми «Від міфу до казки». Прославлення моральних цінностей народу в легендах, притчах, казках. Вічні теми: боротьба добра із злом, правди із кривдою. Уявлення про щастя. Визначення навчальних досягнень за тестовими завданнями для тематичного контролю.	
20		КРАСА СВІТУ В ХУДОЖНЬОМУ ТВОРІ. Краса – натхнення чарівниця. Поезія і проза. До яких розмірковувань спонукатимуть твори розділу? Що таке краса? Чому її називають казковою царицею? Василь Сухомлинський, Краса, натхнення, радість і таємниця.	
21		Лірика Тараса Шевченка. Художні засоби: епітети, метафори (без називання термінів), порівняння, звукопис. Весна в поезії Т.Г. Шевченка.	
22		Дніпро – символ України. Дніпро в поезії Тараса Шевченка. Дніпро в літературі, прозі, живописі, музиці. Художні засоби його зображення. Передача голосом грізної сили Дніпра під час виразного читання вірша.	
23		Почуття поета, викликані картинами природи. Світло викликає радість, південь – смуток. Тарас Шевченко, За сонцем хмаронька пливе. Богдан Лепкий про життєвий і творчий шлях великого Кобзаря.	
24		Урок позакласного читання. Віночок поетичних творів, у яких оспівано природу України.	
25		Іван Якович Франко – поет-лірик. Полудень. Українське поле, степ у літературі, живописі.	
26		Читання віршів у порівнянні. Зимові картини та їх настрої у поезії Івана Франка та Василя Симоненка.	
27		Читаємо Лесю Українку. Вже сонечко в море сіда. Роль порівнянь у створенні образу моря, сприйнятті його кольору та почуттів від споглядання заходу сонця на морі.	
28		Порівняння зображення краси літнього вечора на морі в поезії Лесі Українки і річки – у прозі Марка Вовчка.	
29		Чому сумувала сосна у вірші Лесі Українки «Сосна»? Народні пісні-веснянки.	
30		Урок позакласного читання. Прозові твори про неповторний світ природи.	

№ уроку	Дата проведення	Теми уроків	Примітка
31		Осінні акварелі Ліни Костенко. Звуковий образ осінньої ночі. Ліна Костенко, Здивовані квіти.	
32		Краса осені й почуття, які вона викликає. Ліна Костенко, Краси-ва осінь вишиває клени.	
33		Осінь, наповнена звуками й незвичайними кольорами. Мова вір-шів Ліни Костенко. Осінь, ось вона, осінь... Стоять ліси смарагдо-во-руді...	
34		Осіnnий день у поезії Ліни Костенко і в описі Івана Нечуя-Левиць-кого. Мова і настроїв творів. Ліна Костенко, Осінній день... . І. Нечуй-Левицький, День був ясний, сонячний...	
35		Ліричні твори-роздуми. Читаємо Дмитра Павличка.	
36		Урок позакласного читання. Біля книжкової полиці в бібліотеці. Відкритий фонд бібліотеки.	
37		Що таке вдячність? Дмитро Павличко, Синиця, Яблуко. Розумін-ня думок ліричного героя і передача їх у самостійно складеній казці.	
38–39		Хліб виростає з зернини. Хліб – це життя, це багатство країни. Дмитро Павличко, Зернина. Іван Драч, Етюд про хліб. Степан Жупанин, Ходімо в поле, сину. Обжинкові пісні.	
40		Узагальнення знань з теми «Лірика». Визначення навчальних до-сягнень за тестовими завданнями для тематичного контролю.	
41		Пейзаж у прозових творах. Навчаємось уявляти, відчувати, розу-міти. Прийом формулювання запитань до незвичайних слів у описах. Пейзаж відповідає настрою персонажів твору. Іван Сен-ченко, Чимчикують наші хлопці.	
42		Урок позакласного читання. Малі форми усної народної творчос-ті. Загадки, лічилки, скоромовки.	
43		Пейзаж змінюється зі зміною настрою персонажа твору. Василь Чухліб, Чомга і весна.	
44		Коли краса навколишнього не викликає радості: пейзаж чудовий, а на душі персонажа – смуток. Спокій у природі – спокій на душі. Марко Вовчок, Другого дня притомилась я дуже... Михайло Ко-цюбинський, На небі сонце.	
45		Пейзаж визначає настроїв твору. Олесь Гончар, Солов'їна сторожа.	
46		На Тарасовій горі. Василь Сухомлинський, Ми їздили в Канів. Прислів'я про рідний край.	
47		Узагальнення знань з розділу «Краса світу в художньому творі». Визначення навчальних досягнень з теми «Пейзаж у прозових творах» за тестовими завданнями для тематичного контролю.	
48		Урок позакласного читання. Твори про твоїх ровесників. Визна-чення теми творів, головних та другорядних персонажів твору.	

№ уроку	Дата проведення	Теми уроків	Примітка
ІІ семестр			
1		У КРАЇНІ ДИТИНСТВА. Про що будемо читати в розділі з такою назвою? Дитинство – найцікавіша пора. Іван Сенченко. Скажіть, будь ласка. Анатолій Костецький, Космічні перевантаження.	
2		Оповідання. Оповідання цікаві своїми темами. Іван Малкович, Золотий павучок, Різдвяна історія (посібник «Перлинка»).	
3		Незабутня дитяча дружба. Борис Грінченко, Ксеня.	
4		Персонажі оповідання «Ксеня», їх характеристика.	
5		Поділ оповідання на частини. Складання плану. Переказ змісту оповідання. Читання в особах, визначення основної думки.	
6		Складна життєва ситуація. Як знайти правильне рішення? Всеволод Нестайко, Троє за парканом. Читання оповідання, вивчення змісту.	
7		Характеристика персонажів оповідання Всеволода Нестайка «Троє за парканом».	
8		Урок позакласного читання. Повісті, казки Всеволода Нестайка. Казка про жарт-птицю, про братів-чарівників, про Веселицю прекрасну та її сестер («Перлинка»).	
9		Найцікавіші книжки у світі – про природу. З якої книжки твій ровесник багато дізнався про природу Африки? Михайло Слабошпицький, Славко і жако.	
10		Як Славко проводив канікули в колі друзів і який подарунок одержав від тата. Читання і переказ другої частини оповідання. Звукопис.	
11		Чому зажурився жако? Читання останньої частини оповідання. Характеристика персонажів, визначення основної думки твору.	
12		Тема сім'ї і дружби в оповіданнях Василя Чухліба. Гойдарики.	
13		Тема природи і дбайливого ставлення до неї в оповіданнях Василя Чухліба. Дикі каченята.	
14		Вияв людяності в поведінці дітей. Анатолій Григорук, Гра в шашки («Перлинка»).	
15		Коли ініціатива буває зайвою? Веселі оповідання Ярослава Стельмаха. Конкурс пісні («Перлинка»).	
16		Узагальнення знань з теми «У країні дитинства. Оповідання». Визначення навчальних досягнень за тестовими завданнями для тематичного контролю.	
17		Урок позакласного читання. Зі скарбниці української художньої літератури. Вірші на тему «Повірте у такі дива».	
18		Олесь Донченко, його закоханість у край над тихою Сулою. Повість. Улянка – головна героїня повісті О. Донченка «Лісничиха».	
19		Літературний портрет. Описи природи. Художні засоби. Словесне малювання уявлених картин. Вивчення напам'ять портрета Улянки.	
20		Читання частини повісті «На лісовій галявині». Поділ тексту на частини.	

№ уроку	Дата проведення	Теми уроків	Примітка
21		Художні засоби в описах природи. Внутрішній стан дівчинки. Вивчення змісту частини повісті «На лісовій галявині» за запитаннями.	
22		Самостійна робота над кожною частиною тексту «На лісовій галявині» за завданнями підручника.	
23		Виразне читання частин повісті «Дівчинка над струмком» і «На лісовій галявині». Робота в групах: складання розповіді про Улянку – головну героїню повісті; визначення основної думки прочитаних частин повісті; читання з пам'яті описів природи.	
24		Урок позакласного читання. Прозові твори про неповторний світ природи. Оповідання.	
25		Олександр Довженко. Кіноповість – повість, написана з урахуванням специфіки кіно. «Зачарована Десна» – ліричний, автобіографічний твір. Знайомство з частиною кіноповісті. Головний герой твору. Краса деснянської природи.	
26		Про українські традиції, красу свят. Колядки у згадках Олександра Довженка.	
27		Визначення основної думки твору, створення малюнкowego плану уявного сценарію кінофільму за прочитаними частинами твору.	
28		Олександр Дерманський – сучасний дитячий письменник. Читання та аналіз початку повісті-казки «Чудове чудовисько».	
29		Урок позакласного читання. Цікаві та дивовижні твори Олександра Дерманського. Зміст і художні образи повісті-казки. Казка «Млин». Читання значних за обсягом творів. Усвідомлення цілісного змісту твору та окремих його частин.	
30		Узагальнення знань з теми «У країні дитинства. Повість». Визначення навчальних досягнень за тестовими завданнями для тематичного контролю.	
31		У КРАЇНІ ГУМОРУ. Жартівливі вірші. Смішне в характері персонажів, у життєвих ситуаціях. Грицько Бойко, Хвастунець, Відпочити ніколи.	
32		Основна думка жартівливих віршів Грицька Бойка. Викрутився. Де Іванко? Провалився по коліна. Друге місце.	
33		З гумором – про неорганізованість у житті. Ірина Жиленко, Павучок – рудий бочок. Анатолій Костецький, Неуважна сороканижка.	
34		З гумором про маленьких сплюхів. Вірші-безконечники. Іван Світличний, Я їм про Хому, а вони про Ярему. Повторюємо вірші-безконечники.	
35		Кумедні ситуації у вірші «Стонога» Яна Бжехви (переклад І. Світличного). Читання віршів у порівнянні.	
36		Узагальнення знань з теми «У країні гумору. Жартівливі вірші». Анатолій Качан, Балакучий язик. Інна Кульська, На зупинці Западинці. Дмитро Білоус, Як сойка бабусю підвела. Визначення навчальних досягнень за тестовими завданнями для тематичного контролю.	
37		Гумористичні оповідання. Остап Вишня, Мисливські усмішки, Бекас.	

№ уроку	Дата проведення	Теми уроків	Примітка
38		Григор Тютюнник. Зустріч зі знайомим персонажем його оповідань – дідом Арсеном. Оповідання «Біла мара».	
39		Продовжуємо читати оповідання Григора Тютюнника «Біла мара». Мова твору, комічність описаної ситуації. Описи в оповіданні «Біла мара». Характеристика головного героя твору, визначення основної думки, складання плану, переказ змісту.	
40		Описи в оповіданні Г. Тютюнника «Біла мара». Характеристика головного героя твору, визначення основної думки, складання плану, переказ змісту твору.	
41		Узагальнення знань з теми «У країні гумору. Гумористичні оповідання». Визначення навчальних досягнень за тестовими завданнями для тематичного контролю.	
42		Урок позакласного читання. Є країна Навпаки. Читання значних за обсягом творів. Усвідомлення цілісного змісту твору.	
43		Байка. Жанрові особливості. Байки Євгена Гребінки («Перлинка»).	
44		Байки Леоніда Глібова («Перлинка»).	
45		Байки Павла Глазового («Перлинка»).	
46		П'єси Нелі Шейко-Медведевої, осяяні чарівним світом фольклору. П'єса «Капосники і капосниці» (дія перша, картина перша). Сюжет твору («Перлинка»).	
47		Читання п'єси, розігрування окремих сцен, характеристика персонажів («Перлинка»).	
48		Урок позакласного читання. П'єси Нелі Шейко-Медведевої («Капосники і капосниці» в повному обсязі) («Перлинка»).	
49		У КРАЇНІ ЗНАНЬ. Оповідання з науковою інформацією. Анатолій Давидов, Свідки минулих епох. Читання оповідання, визначення наукової інформації.	
50		Цікаве про незвичайних тварин хохуль в оповіданні «Свідки минулих епох». Вибіркове читання, розповідь від імені персонажів твору.	
51		Продовження роботи з оповіданням «Свідки минулих епох». Поділ тексту на частини за поданим планом. Переказ змісту твору. Визначення основної думки і особливостей науково-художнього оповідання.	
52		Паола Утевська. Цікава інформація про винахід паперу і форма її подання в творі. Гості з далеких берегів.	
53		Пізнаємо світ, читаючи художні твори з науковими відомостями. Поділ тексту на частини за складеним планом. Читання оповідання по частинах і переказ змісту.	
54–55		Переказ змісту самостійно прочитаних учнями науково-художніх оповідань на тему «Історія винаходів і відкриттів». Визначення навчальних досягнень з теми «У країні знань. Науково-художні оповідання» за тестовими завданнями для тематичного контролю.	
56		Історичні оповідання, їх особливості. Цікаві оповідання, присвячені княжому періоду Київської Русі. Антін Лотоцький, Ольга перевізниківівна.	

№ уроку	Дата проведення	Теми уроків	Примітка
57–58		Вивчення навчальних досягнень з теми «У країні знань. Історичні оповідання» за тестовими завданнями для тематичного контролю.	
59		Повість-казка. Віктор Близнець – автор повісті-казки «Земля світлячків».	
60		Читання повісті-казки (скорочено, перший уривок). Перебіг подій, характеристика персонажів твору.	
61		Продовження роботи над змістом, характеристикою персонажів повісті-казки (другий уривок). Визначення наукової інформації, важливості вміння спостерігати, робити висновки у складних життєвих ситуаціях.	
62		Урок позакласного читання. Цілісний зміст повісті-казки Віктора Близнеця «Земля світлячків».	
63		Узагальнення знань з теми «У країні знань».	
64		У КРАЇНІ СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ. Оповідання зарубіжних письменників. Микола Носов, Мишкова каша. Цілісний зміст оповідання.	
65		Визначення виду оповідання «Мишкова каша» (гумористичне), кумедних ситуацій. Виразне читання оповідання.	
66		Читання оповідання «Мишкова каша» в особах. Характеристика персонажів. Визначення основної думки.	
67		Розповідь учнів про самостійно прочитані твори Миколи Носова. Складання анотацій, короткий переказ змісту творів, обмін враженнями.	
68		Льюїс Керролл – автор повістей, головним персонажем яких є дівчинка Аліса. Ознайомлення з фрагментами повісті-казки «Аліса в Країні Чудес».	
69		Визначення спільного в особливостях сюжету повісті-казки і чарівної казки. Описи в творі, пригоди Аліси.	
70		Характеристика головного героя повісті-казки «Аліса в Країні Чудес».	
71		Урок позакласного читання. Цілісний зміст повісті-казки «Аліса в Країні Чудес». Доповнення уявлень про головну героїню твору.	
72–73		Узагальнення знань з теми «У країні світової літератури. Оповідання. Повість-казка». Визначення навчальних досягнень з теми за тестовими завданнями для тематичного контролю.	
74		Ред'ярд Кіплінг, Приповідка про старого кенгуру («Перлінка»).	
75		Алан Александер Мілн. Повість-казка «Вінні-Пух і всі, всі, всі». Пригода п'ята, У якій Паць зустрічається зі Слонопотамом («Перлінка»).	
76		Урок позакласного читання. Повість-казка Алана Мілна про Вінні-Пуха. Цілісний зміст твору («Перлінка»).	
77–78		Узагальнення прочитаного за рік. Анатолій Костецький, Канікули.	
		<i>Резерв</i>	

РОЗДІЛ I

ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО КОМПЛЕКТУ З ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТУ ПІДРУЧНИКА «ЛІТЕРАТУРНЕ ЧИТАННЯ»

Четвертий клас — завершальний у структурі чотирирічної початкової школи, особливо відповідальний для вчителя й учнів. Треба впорядкувати набуті знання, вивести на вищий рівень читацьку самостійність учнів, не втратити попередні надбання з літературного читання, доповнити їх новими, підготувати до вивчення літератури в наступній ланці навчання. Цього можна і треба досягти.

Підручник «заговорить» і розкриє свою систему роботи, якщо працювати з ним уважно і вдумливо. На думку авторів, у ньому немає нічого зайвого, що можна пропустити і не опрацювати, кожна деталь важлива.

Учитель, звичайно, уже проаналізував його зміст. Акцентуємо увагу на особливостях змісту підручника, щоб їх розуміння було співзвучне авторському.

Насамперед усвідомимо символічний зміст зображення на обкладинці. Воно багато розкаже. Малюнок на обкладинці символізує мир і спокій, до яких прагне наша країна, сім'ю і затишок у ній, добрі стосунки, красу та багатство української землі. Життя людини є благом, треба цінувати кожен його мить. Звичайно, не може бути тільки одного пояснення зображення. Уточнення, своє бачення буде властиве кожному вчителю й учням.

На форзацах на тлі калини й оглядового колеса зображено схеми для узагальнення знань про особливості казок про тварин, чарівних, соціально-побутових та про жанрову різноманітність фольклорних творів. Образи калини, оглядового колеса символізують вивчення сучасною дитиною, з висоти часу, перлин усної народної творчості.

У підручнику прислів'я, приказки, скоромовки, лічилки, загадки не винесено в окремі теми. Так, учні вивчали їх у 2-му класі, потім розширювали знання малих фольклорних форм у 3-му — у темі «Усна народна творчість у різних видах мистецтв», у 4-му класі пропонуємо узагальнюючі завдання з ними.

Зміст підручника структуровано за **розділами**. У назвах розділів звучить слово *країна*: «У країні давнини», «Краса світу в художньому творі», «У країні дитинства (гумору, знань, світової літератури)». Це означає, що кожен розділ самостійний, завершений, чітко побудований, а саме: після назви подано художню заставку — своєрідну карту розділу. За її змістом можна зорієнтуватися в жанрах, темі вміщених творів, у настрої, персонажах, місці дії. Далі під умовним позначенням «лілія» пропонуються прислів'я, багаті на художні засоби прозові чи поетичні рядки, які налаштовують на роботу з творами у змістовому, емоційному напрямках. У вступній статті визначено проблему, завдання, які опрацьовуватимуться в ході читання творів, подано поради, як треба читати, пояснено літературознавчі поняття. Наприклад у розділі «Краса світу в художньому творі» у вступній статті учень прочитає, що твори цього розділу (поезія і проза) спонукатимуть його до розмірковувань про те, що таке краса, як її розуміти, створювати, які вона здатна «вершити дива». Тут пояснюється, що таке поезія, а що — проза, як читати прозові чи поетичні твори. Зауважимо, що всі статті, які вводять у тему, учні читають самостійно, формулюють запитання, уточнюють значення слів, звертають увагу на висловлену думку в кожному реченні, абзаці, усій статті. Розділ складається з тем, тому на початку містять пояснення до кожної з них. Тема розкривається основними й додатковими текстами, короткою біографічною довідкою про автора твору, завданнями до неї, значна частина яких має проблемно-пошуковий, творчий характер, ілюстративним матеріалом, тлумаченням значень слів. Завершується розділ узагальнюючими запитаннями й завданнями.

Важливою особливістю підручника є те, що він відкривається розділом «У країні давнини». Зміст цього розділу навчить учнів читати й розуміти нові для них жанри: міфи, притчі, соціально-побутові казки. *Міф* — фольклорний твір, за походженням є одним з найдавніших жанрів епосу. Тому логічно саме з міфів починати подорож жанрами творів цього розділу. Вони — значущий пласт усної народної творчості. Для дітей важливо доторкнутися до безцінних витоків народного світогляду. У міфах розкриваються прадавні народні уявлення про походження світла і тьми, добра і зла, правди і кривди, про одвічну боротьбу між ними.

З опорою на здобуті з міфів відомості учні зможуть пояснити афоризми, які далі траплятимуться на сторінках підручника, усвідомити зміст притчі, легенди, визначити основну думку художнього

твору. Адже в основі внутрішньої організації сюжету твору лежить *конфлікт*, тобто певна суперечність у стосунках між героями твору, проблема, що окреслюється темою твору і потребує свого вирішення. Увесь перебіг дії закінчується моментом найбільшого загострення конфліктної ситуації в творі – *кульмінацією*. Далі *розв'язка* буває різною, але найчастіше перемагає добро, правда. Важливо вже під час читання міфів підвести дітей до розуміння закладеної в них думки: вічна боротьба зі злом, хаосом, тьмою наближає до перемоги добра і світла.

Пояснення виникнення казки слід подати, так само відштовхуючись від міфу. Про це йдеться у вступній статті до теми «Казки. Соціально-побутова казка».

Коли опрацьовуватимуться твори розділу «Краса світу в художньому творі», варто підкреслити: нам дано великий дар – бачити квіти у їхній красі, сонце і синє небо, відчувати подих теплого вітру, шум крислатого дуба, ніжність білокорі берізки, лагідний дотик маминої руки, теплу усмішку тата... Пригадаємо слов'янський міф «Білобог і Чорнобог». Білобог – бог світла, добра, краси, правди. А Чорнобог? Між ними точиться вічна боротьба. Тому важливо в душі плекати гарні якості, відкрити її для краси. Не дати замовкнути струнам душі, які чутливі до краси, добра, сколихнути їх. Одним із джерел для цього є поезія, поетичне слово. Під час опрацювання творів цього розділу в підручнику багато уваги приділено формуванню відчуття краси художнього слова, розумінню мови художнього твору, яка відрізняється від повсякденної. Тому й зрозуміти твір буває складно. Слово – звичайна лексична одиниця, у художньому творі активізує все багатство свого конкретного значення для створення нового змісту. Воно не називає предмет, явище, почуття, а зображує їх. Тексти в підручнику, завдання до них під час читання привертають увагу учнів до художніх образів, деталей (кольорових, звукових), щоб діти сприйняли картину життя, зображену у творі, зрозуміли авторське ставлення до описаного, те найважливіше, що хоче донести письменник своїм читачам.

Наступна особливість – спрямованість методичного апарату на формування вмінь аналізувати художній твір. Сформувати вміння аналізувати художній твір можна тільки під час творчої діяльності учнів, читання та аналізу твору. Місце аналізу твору в структурі його сприймання – під час повторного перечитування (мовчки і вголос, усього твору і частинами, вибірково і творчо). Оскільки вміння аналізувати твір включає в себе вміння, спрямовані на розуміння окремих компонентів твору, у підручнику пропонуються завдання на засвоєння сюжету, розуміння причинно-наслідкових зв'язків, композиції, мови твору, мотивів поведінки персонажів твору, визначення типу персонажа, його характеристики (на основі портрета, опису поведінки, вчинку, розуміння його внутрішнього світу – думок), усвідомлення авторського ставлення до описаного. Це складання плану, переказ, передбачення змісту твору за заголовком і початком, словесне малювання, спостереження за емоційним станом персонажів, оцінювання подій, вчинків героїв твору, опис кадрів відеофільму, кінофільму, читання в особах, складання розповіді про героя, від імені героя, визначення художніх засобів і т. ін.

З метою врахування індивідуальних особливостей дітей у підручнику пропонуються:

- *завдання на вибір* як за рівнем складності, так і за видами сприймання матеріалу («вивчи весь опис чи його частину, відшукай, поясни, продовж твердження, намалюй»);
- *форми їх виконання* (у парі, групі);
- *алгоритми дії до завдань*, виконання яких може викликати труднощі.

У підручнику ті самі, що і в 3-му класі, умовні позначення. Зокрема, під умовним значком «золотий ключик» розміщено рубрику «Коли твір відкриває свої таємниці» («під час читання розмірковую, уявляю, придивляюся, прислухаюся»), яка об'єднує твори різних жанрів, різних видів мистецтва на одну тему. Мета рубрики – допомогти дитині цілісно сприйняти художній образ (наприклад, Дніпра: Тарас Шевченко, «Рече та стогне Дніпр широкий», Микола Бурачек, репродукція картини «Рече та стогне Дніпр широкий», Микола Гоголь, «Чудовий Дніпро в тиху погоду...»). Синтез мистецтв на уроках літературного читання – один з найефективніших прийомів створення в уяві учнів якісно нового художнього образу. Музика, пісня, живопис, відеофільми, кадри з художніх фільмів, сцени з вистав не лише увиразнять уроки літературного читання, а й допоможуть дітям повноцінно сприйняти художні образи, виявити творчу активність.

Вивчення народних пісень, яке визначено в програмі, у підручнику подано в поєднанні з іншими жанрами. Так, у вірші «Сосна» Леся Українка згадує «зеленого шума». Щоб діти зрозуміли зміст цих слів та настроїв твору, дається інформація про веснянки і рядки однієї з них: «Ой, нумо, нумо, в зеленого шума. А в нашого шума зелена шуба».

Зміст підручника має широкі можливості для читання творів у порівнянні. Порівнюючи художні твори за жанровими особливостями, змістом, картинами життя, природи, настроєм, переконаннями авторів, читач навчається звертати увагу на всі важливі деталі у творі, усвідомлює його тему, основну думку, настрої.

Наприклад рядки з вірша Лесі Українки: «*Плине білий човник, хвилечка колише, хвилечка гойдає; плине білий човник, вітер ледве дише, ледве повіває...*» й опис вечора у Марка Вовчка: «Як гарно буває в такий *тихий* нічний час *плисти річкою на човні!*».

Наявність у прозових творах яскравих описів створює можливості для вивчення учнями кількох з них напам'ять. Не кожна дитина швидко запам'ятає і відтворить опис. Тому пропонується прийом «снігова куля», коли запам'ятовуємо перше речення, потім – друге, після цього повторюємо обидва речення з пам'яті, далі потрібно запам'ятати третє речення і – разом повторити перше, друге, третє і т. д. Але при цьому важливо уявляти описану картину, щоб вона поставала перед очима.

У змісті підручника закладено глибокий патріотичний зміст: Шевченка знає світ, світ знає Україну; Леся Українка – одна з тих митців, завдяки яким українська література стала відома всьому світові (с. 28); рядки Василя Сухомлинського: «Я вперше відчув, що переді мною – Україна, що я її син. Ці високі гори, далекі степи – це моя рідна земля, а слово поетове – моя рідна мова. А рідна мова – це наша чиста криниця, без якої ми не зможемо жити» (с. 71).

Малюнки, репродукції картин, художні фотографії, зміст і настрої яких співзвучний художнім творам, пропонуються для створення та взаємодоповнення художнього образу засобами візуального мистецтва, розвитку в учнів мовлення, формування вмінь визначати настрої поета й художника, творів мистецтва загалом.

ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТУ ПОСІБНИКА «ПЕРЛИНКА»

«Перлінка» – додатковий гарно ілюстрований посібник, зміст якого допоможе учням упорядкувати знання про народну і літературну творчість, розширить їхні уявлення про жанрову і тематичну різноманітність творів літератури. У вступі подано інформацію про поділ художніх творів на три великі групи: епос, драму і лірику. Зроблено це з пропедевтичною метою, а не для запам'ятовування. Закінчується вступ віршем Оксани Сенатович, у якому вона з гумором розповідає про тиждень книжки в місті. Можливо, вірш викличе в учнів інтерес, і вони організують заходи, присвячені читанню.

Зміст «Перлінки» структуровано за **розділами**: «З чистої криниці народної творчості», «Давнина казкою красивою до нас долиня», «Поезія», «Проза», «Байки і п'єси», «Твори зарубіжних письменників». Перший розділ узагальнює уявлення дітей про літературу як мистецтво, створене за допомогою слова, про те, що спочатку виник *фольклор* (усна народна творчість), потім – *літературна творчість* (мистецтво письмового слова). У розділі пропонується матеріал для повторення і доповнення знань про приказки, прислів'я, загадки, скоромовки, лічилки та їх місце у повсякденному мовленні. Причому теми про малі фольклорні форми розроблено в ігровій формі. Розділ «Давнина казкою красивою до нас долиня» розширює коло читання давньоукраїнськими, грецькими, єгипетськими міфами на ту саму тему в різних переказах, народними й літературними притчами, казками різних видів. Тут розміщено цікаву інформацію про Єгипет, значення писемних пам'яток, які дійшли до нашого часу, зображення пірамід, богів. Цей матеріал потрібно прочитати і розглянути перед читанням міфів. Знання учнів доповнюються крилатими висловами (*сізіфова праця, розрубати гордіїв вузол*), міфологічними образами в архітектурі. Наприклад, вивчаючи міф про один із подвигів Геракла, де герой зустрічається з Атлантом, логічно розповісти і показати зображення атлантів в архітектурі будинків, зокрема в Києві, Одесі.

Красиві легенди про квіти зворушують почуття дітей. Авторські легенди про заснування Києва в різних переказах, літописна інформація, вірш про річку Либідь, закуту в граніт, є корисним і цікавим матеріалом для порівняння з легендою Богдана Чалого, Олександра Пархоменка «Дума про Кия та його славний рід», поданою в підручнику. Діти практично переконані, як важливо не обмежуватися одним джерелом інформації для розуміння якоїсь теми: треба шукати, порівнювати, робити висновки.

У цьому розділі казка подається як диво, яке хочеться зрозуміти, розгадати. Доповнюються знання дітей про особливості казки, про те, які риси допомагають героям здобути перемогу над злом, кривдою. Це мужність, любов до рідної землі, повага до людей, доброта, чуйність, щедрість, скромність, працелюбність, ввічливість та нестерпність до поневолення, боягузтва, приниження гідності. Діти зможуть прочитати кілька казок і самостійно їх проаналізувати за системою запитань, визначити основну думку та вид. Тут само розміщено дві казки «Чому в морі вода солоня» – народна й авторська, створена на основі народної. Уміти прочитати казки в порівнянні, знайти спільне і власне тільки народній чи авторській – важливе читачке вміння.

З розділу «Поезія» учні дізнаються, звідки взялося в нашій мові слово «лірика». Коло читання поетичних творів доповниться пейзажною лірикою Максима Рильського, Василя Симоненка,

Ліни Костенко, Анатолія Качана, Павла Усенка, Андрія Малишка, Платона Воронька, віршами-роздумами Анатолія Костецького, жартівливими та акровіршами.

У розділі «Проза» пропонуються оповідання, літературні казки, нові жанри сучасної прози (автори Олександр Дерманський, Леся Вороніна). Важливим доповненням до змісту підручника є розділ «Байки і п'єси» та твори зарубіжної літератури. Кожен твір у посібнику методично розроблений.

До розробок уроків твори з «Перлинки» включено фрагментарно, а вчитель сам вирішує доцільність їх опрацювання.

ОСОБЛИВОСТІ ЗОШИТА З ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

Зміст зошита створює можливості для здійснення індивідуального підходу до учнів. У ньому учень зможе вибирати завдання відповідно до своїх інтересів: передати своє розуміння прочитаного і ставлення до описаного за допомогою малюнка, фотографії, слова. Кожне завдання допоможе глибше проникнути в художній твір, зрозуміти художні образи, запам'ятати художні засоби. Не всі завдання обов'язково виконувати. Є такі, які учень виконує в тому випадку, якщо вони для нього цікаві і посилені. Це розвантажить дітей і не спричинюватиме в них хвилювань через невстигання.

ЗОШИТ ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ

У зошиті розроблено тестові завдання для *підсумкового оцінювання навчальних досягнень учнів* з літературного читання в 4 класі за I і II семестри та для *поточного тематичного оцінювання* – за змістом кожної теми підручника. Тексти для самостійного читання і завдання для них дібрано так, щоб дітям цікаво було з ними працювати: оповідання Василя Чухліба «Нехай приходять зайці», «Обруч», Яреми Гояна «Бджолина праця», Миколи Герасименка «Політ на черешні», казка Ірен Роздобудько «Винахідливі гноми», українська народна легенда «Калинова сопілка». Твори різні за темою та настроєм.

РОЗДІЛ II

МЕТОДИЧНІ КОМЕНТАРІ ДО ЧИТАННЯ ТВОРІВ РІЗНИХ ЖАНРІВ. ЗРАЗКИ УРОКІВ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ В 4 КЛАСІ

МЕТОДИКА РОБОТИ З МІФАМИ

Міф у перекладі з грецької означає *слово, переказ, оповідь*. У міфах віддзеркалено уявлення прадавніх людей про навколишній світ, його походження, взаємозв'язки елементів світобудови. На той час творці міфів, їхні сучасники і найближчі нащадки вірили в правдивість викладених у цих оповідях відомостей, сприймали їх як реальність. Пізніше міфи починають розуміти як вигадані історії про богів, героїв, прадавні події.

У підручнику пропонуються міфи різних народів: єгипетські, грецькі, слов'янські. Міфи кожного народу мають свої особливості. У них є спільне й відмінне, і виявити це можна, тільки прочитавши кілька міфів та порівнявши їх. Вивчаючи міфи, слід зважати на певні особливості.

Перша особливість. У міфах багато нової для дітей інформації, нових слів, тому потрібно це враховувати під час читання: проводити словникову роботу, вступну бесіду, розповідати про країну, з міфами якої ознайомляться, 2–3 рази прочитати нові слова.

Друга особливість. Міф сприймається як вигадка, тому не варто аналізувати, що в ньому не відповідає науковим знанням. Потрібно ознайомити з тими уявленнями про світ, які дійшли до нас з незапам'ятних часів. Одночасно спонукати до дослідження походження деяких назв, наприклад *скринька Пандори* та ін. Міфи передавалися від покоління до покоління з вуст в уста, тому їхній зміст змінювався, але найважливіше залишалося. Звідси – кілька різних переказів про того самого бога, ту саму подію. У додатковому посібнику «Перлинка» вміщено такий матеріал. По можливості його бажано використовувати на уроці.

Модель уроку опрацювання міфів може мати такий вигляд.

На етапі «*До читання*» з метою активізації інтересу учнів до міфів потрібно з'ясувати, що їм відомо про цей жанр, і ознайомити зі змістом вступної статті. А в ній сформульовано теми міфів і завдання. Після цього учні читають статтю самостійно, визначають, які слова їм незрозумілі, пояснюють їх значення. Пояснення потребуватимуть слова: *боги* (люди вірили в існування багатьох богів, боги безсмертні й керують життям, Всесвітом); *герой* (смертна людина, наділена надзвичайними можливостями – силою, розумом, на її долю випадає багато випробувань, але подолати труднощі їй часто допомагають прихильні до неї боги, адже це дитина бога і смертної людини); *міфологічні образи* (давні образи, наявні в сучасному житті: у скульптурі, архітектурі, мові. Наприклад: *геркулева каша*, фізично сильну людину називають Геркулесом. Геркулес і Геракл – це той самий міфологічний герой, у грецькій міфології Геракл, а в римській – Геркулес).

Потім учні ще раз прочитають статтю вголос повільно, із зупинками для формулювання запитань, пояснення, встановлення зв'язків. На цьому етапі треба дати коротку інформацію про країну, показати ілюстрації.

Другий етап «*Під час читання*» починається з постановки завдання, ознайомлення з назвою міфу, цілісним сприйманням його змісту. Може читати вчитель чи учні вголос або мовчки. Після первинного сприймання учні розповідають, що вони запам'ятали, що їх зацікавило.

Повторне перечитування тексту міфу обов'язкове. Проводиться воно з конкретною постановкою завдання: визначити, про що йдеться на початку міфу, про кого в ньому розповідається. Далі учні під керівництвом учителя аналізують, як побудовано міф, визначають особливості жанру, народних уявлень у давнину про світ, появу Добра і Зла, боротьбу між ними, про богів, їхні зображення. Наприклад єгиптяни зображували богів у вигляді людей з головами обожнюваних тварин.

Часто в міфі показано вчинки персонажів, які уособлюють добро і зло, дії богів, відображено уявлення про їхню вдачу. Наприклад Зевс покарав за викрадений у богів вогонь не тільки Прометей, а й усіх смертних. Це він дав у дарунок Пандорі амфору, у яку Прометей заховав горе, хвороби, злидні, ще й наказав не відкривати. Знав, що Пандора із цікавості відкриє і випустить усі нещастя.

Закінчується робота з міфом складанням плану, виразним читанням і переказом змісту близько до тексту, визначенням, які давні уявлення народу про світ дійшли до нас у прочитаному міфі.

МЕТОДИКА РОБОТИ З ПРИТЧАМИ

Притча – короткий фольклорний або літературний розповідний твір повчального характеру, орієнтований переважно на алегоричну форму доведення змісту етичних цінностей буття*. Тобто реальний образ чи картина розкриваються не в прямій, а в образно-алегоричній формі. В уяві читача реальна та образна картини зіставляються. Подана в підручнику притча Леонардо да Вінчі «Лебідь» розкриває моральні цінності нічим не заплямованого життя, пронизаного любов'ю, добром, мудрістю. Саме білого лебедя – символ світла – обрав автор для розкриття ідеї. Для цього автор вдається до описів: у лебедя прекрасні білосніжні пір'їни. Такими вдалося йому пронести їх крізь усі *життєві незгоди і випробування*. Лебідь вдихався у воду і був задоволений своїм відображенням. Під час аналізу важливо звернути увагу на ці слова. Саме це давало лебедю сили зустріти свій останній у житті захід сонця і проспівати проникливу останню пісню – *лебедину пісню*.

Образи притчі – сформовані типи. Лебідь – сонячний птах. Описана картина його життя пов'язана із цим визначенням. Лебідь пригадує своє життя, підпливає до улюбленого місця відпочинку, коли наблизився вечір. Сонце йде на захід – лине зворушлива лебедина пісня. Зайшло сонце – затихла пісня. Це своєрідний сюжет притчі.

МЕТОДИКА РОБОТИ З КАЗКОЮ

У 4 класі учні мають знати казки, уміти виразно передавати їхній зміст, визначати види, особливості казок (про тварин, чарівних, соціально-побутових). Казки, які входять до кола читання учнів початкових класів, диференціюються за специфікою казкового світу на три основних типи: казки із чудесним, умовним, змішаним світами (за дослідженнями Н. Бібко). Щоб сформувати в учнів уміння читати різні казки, потрібно враховувати особливості кожного типу. Використовувати такі прийоми, як аналіз епізодів, що є початком події (не сказав би батько: «Ох!», то й не зустрів би чарівну істоту, якій у руки віддав сина), вибіркове читання, словесне малювання, аналіз ілюстрацій, виразне читання, читання в особах, бесіду.

До *казок чудесного типу* належать чарівні. В основі таких казок лежить чудесний світ. Чудесний світ – це предметний, фантастично необмежений світ, який створюється чудесним принципом організації матеріалу. У таких казках є перетворення (як покарання чи як нагорода).

У *казках умовного типу* немає чарівних істот, чудесних предметів, відсутні перетворення. Місце події звичайне: ліс, поле, хата, річка. Це казки про тварин.

У *казках змішаного типу* поєднуються ознаки чудесного та умовного типів. Місце дії в них, як і в казках про тварин, звичайне. Це соціально-побутові казки. У них є елемент чудесного перетворення, але не з волі чарівних сил, як у чарівних казках, а за казковою логікою добра і зла, як у казці «Золотий черевичок».

Під час роботи із соціально-побутовими казками важливо в деталях проаналізувати епізоди, які характеризують момент і причину появи чуда. У казці «Золотий черевичок» перша поява чуда – виросла із зернятка верба яра і з неї вилинули панни, які допомагатимуть дідовій дочці. Це одночасно і нагорода дідовій дочці за працьовитість, і захист від свавілля. Велику роль у соціально-побутових казках відіграють емоційні, побутові, звукові, кольорові деталі. Важливо під час аналізу привертати увагу учнів до подій, поведінки персонажів, їхнього життя, внутрішнього світу, допомагати уявити героїв, зрозуміти мотиви їхніх вчинків, «придивитися» до кольорів, «прислухатися» до звуків і проникнути в підтекст казкових подій. Із цією метою слід добирати такі завдання, які привертають увагу дітей до казкових деталей, емоційного та морального підтексту, казкової вигадки.

Казковий світ соціально-побутових казок багатоаспектний, різноманітний, мудрий. Казка багата на таємниці, які цікаво розгадувати. Осягнути метафоричність жанру, його емоційний підтекст читачеві нелегко. Саме в цьому напрямі потрібна дитині допомога, щоб вона відчула мелодію, особливу інтонацію, забарвлення; співпереживала героям, уявляла просторову і часову організацію казкових подій, вдихала «аромат» слова.

Перше знайомство з казкою повинно бути яскравим, щоб діти уявили персонажів, почули, про що ті говорять, зрозуміли їхні думки, жваво реагували на події, які відбуваються з героями. Прийоми первинного ознайомлення можуть бути різні: учитель читає частину казки, якийсь епізод, учні (заздалегідь підготовлені) інсценізують або розігрують. Після ознайомлення з казкою висловлюють своє ставлення до персонажів, їхньої поведінки.

* *Теорія літератури*: підруч. / За наук. ред. О. Галича. – Київ : Либідь, 2001. – С. 281.

Перед повторним читанням казки вголос учням треба подумати, з якою інтонацією промовляти слова персонажів (з докором, невдоволено чи ніжно, із захопленням), сформулювати проблемне завдання, щоб з пошуку відповіді на нього розпочати повторне читання казки і міркування над її змістом: чому хочеться захоплюватись одними персонажами і не хочеться – іншими.

Читання тексту казки спрямовується на пошук слів – характеристик поведінки персонажів, які допомагають дітям усвідомити своє ставлення до героїв. Треба запропонувати провести спостереження за зміною поведінки, стану персонажів, виявити причину цього, вибудувати ланцюжок із слів, вибраних із тексту, які характеризують стан персонажа. Якщо героя казки нагороджено, то за що, які його риси позитивно оцінено, яка основна думка казки. У казці є позитивні й негативні герої. Отже, негативного героя буде покарано, то які ж його риси засуджуються.

Під час повторного перечитування та аналізу казки відбувається визначення теми, знайомство з персонажами, їхніми вчинками, орієнтування в структурі й мові твору. Поступово заглиблюючись у логічну, емоційно-естетичну, образну сутність художнього твору, дитина-читач рухається від сприйняття його предметної сторони (правильне, точне називання персонажів твору, визначення послідовності зображених у творі картин чи подій, опис місця дії, фактів, вчинків героїв твору) до розкриття мотивів поведінки, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, зв'язків між персонажем твору, його вчинком, наслідком цього вчинку; спостереження за емоційним станом персонажів твору, оцінювання подій, вчинків героїв твору; характеристики персонажа (на основі його портрета, опису поведінки, вчинку, розуміння його внутрішнього світу – думок, ставлення до чогось); розкриття значення художніх засобів (епітетів, метафор, порівнянь, емоційно забарвленої лексики) у створенні художнього образу. Щоб правильно визначити основну думку, ще раз треба повернутися до заголовка: чому казка має таку назву*.

* Нагадаємо, що таке тема та ідея художнього твору. *Тема* – це коло життєвих явищ, відображених у творі у зв'язку з певною проблемою, що є предметом авторського осмислення та оцінки. За визначенням Н. М. Светловської, це частина об'єктивної реальності, яка чомусь привернула до себе увагу письменника і яку без нього читач не зміг би побачити.

Ідеєю називають головну думку, що є узагальненим вираженням змісту всього твору й містить у собі оцінку зображених у ньому життєвих явищ. Ідея втілює в собі авторське світорозуміння, ставлення до життя і до людини, яким письменник захотів поділитися із читачем.

Дата _____

Клас _____

(1) Тема. Ми хочемо миру. Ми єдині, як у кетягу ягоди калини

Орієнтовна навчальна мета. Ознайомити учнів з новим підручником «Літературне читання», його змістом та ілюстраціями, розкрити їх образність, спрямованість на перемогу миру, життя, добра, краси. Викликати інтерес до роботи за підручником, до розмірковувань над темами. Виховувати почуття відповідальності, любов до рідної землі, свого народу.

На уроці вчитель ознайомлює учнів з підручником і додатковими матеріалами до нього. Основний метод – розгляд-читання. Акцент бажано зробити на ілюстрації до обкладинки. Не може бути тільки одного правильного пояснення змісту зображеного. Учні висловлюють свої міркування, вони будуть різні, узагальнюють їх, наближають висновок до реалій сьогодення: малюнок символізує прагнення до миру, благополучного дитинства, щастя і розквіту України. Кожен робить свій посильний внесок. Що можемо зробити ми? Як наблизити цю бажану мету?

Далі вчитель переводить увагу дітей на перший форзац підручника. У ході бесіди розкривається символічний смисл зображення калини, її красивих кетягів. Учні пригадують вірші, легенди про калину, її красу, читають вірш Максима Рильського «Ой червона калинонько, білий цвіт» (с. 56 «Перлинки»).

Ознайомлення з посібником «Перлінка» починається із читання вступу, у якому подано інформацію про важливість уміння з величезної кількості книг вибирати важливі й цінні для себе, про поділ літератури на роди (повідомлення не для запам'ятовування, а лише для ознайомлення), про тиждень книжки.

Урок закінчується читанням вірша Ірини Жиленко, визначенням його основної думки, встановленням зв'язку його змісту з темою уроку. Діти діляться думками про те, яким вони бачать своє майбутнє, та що, на їхню думку, треба змінити у світі.

Ох, яке було би свято!
Хто би того не хотів,
щоб на всій землі гармати
заряджали конфеті.
Як раділи б мами й тата,
коли б скрізь, на всій землі,
йшли солдати в акробати,
у шевці і скрипалі.
Та якби ще стратостати
щедро сипали згори
всякі ласощі на свята
для земної дітвори.
Щоб гвоздиками стріляли
міномет і кулемет.

І при тому ще би грали,
як шарманка чи кларнет.
І щоб танки, вже не грізні,
скрізь катали малюків.
І щоб в жерлах вили гнізда
горобці, граки, шпаки.
І на честь такого свята
(буде ж свято! Вже в путі!)
ми зарядимо гармату
кольоровим конфеті.
Хай веселі будуть діти!
Хай щасливим буде люд!
Хай живе у всьому світі
мир і злагода! Салют!

На цьому уроці бажано визначити завдання для самостійного читання повістей, повістей-казок, великих за обсягом, які вміщено в підручнику скорочено*.

* Якщо вчитель має можливість працювати з посібником «Перлінка», то наступні 2–3 уроки зможе присвятити повторенню і систематизації знань про малі форми усної народної творчості: прислів'я, приказки, загадки, скоромовки, лічилки. У підручнику ці фольклорні твори не виносяться окремим розділом.

(2) **Тема. У країні давнини. Міфи – найдавніші твори про виникнення життя, людей на землі. Міфологічні образи в сучасному житті**

Орієнтовна навчальна мета. Ознайомити учнів з новим жанром, викликати інтерес до вивчення міфів. Формувати уявлення про міфологічні образи, бажання розуміти їх значення. Виховувати уважність до кожної деталі в тексті, розвивати правильність, усвідомленість читання.

Матеріал до уроку. С. 4, 5 підручника.

I етап «До читання»

1. Читання назви розділу. Пригадування жанрів, які дійшли до нас із глибокої давнини, наведення прикладів і розповідь учнів про значення творів такого жанру для сучасної людини. Пригадування значення слів *фольклор, фольклорист*.

2. Розгляд кольорової заставки до розділу. Бесіда, що із зображеного учні можуть пояснити, що – розказати, що їм відомо, а що викликало здивування чи зацікавлення, бажання дослідити. Формулювання запитань учнями за змістом заставки.

3. Читання важких слів, вибраних із вступної статті. Робота в зошиті.

4. Прогнозування за прочитаними словами змісту тексту.

5. Самостійне читання учнями тексту. Визначення нових і знайомих жанрів творів, які читатимуть у розділі; тем, розкриття яких чекає на них під час читання.

6. Визначення учнями слів, значення яких їм незрозуміле, формулювання запитань за змістом статті.

7. Робота в групах, спроба дати відповіді на сформульовані запитання, обговорення й уточнення відповідей.

8. Читання назви жанру, з яким ознайомляться на уроці. На дошці записано ребус: **назва ноти (МІ) + ФІ = назва найдавнішого фольклорного жанру.**

II етап «Під час читання»

1. Читання учнями статті про міфи (самостійно).

Робота проводиться в такій послідовності, як описано вище. Розширення вчителем поданої інформації.

2. Читання статті учнями вголос, ознайомлення із значенням слів і висловів, які прийшли до нас із різних міфологій.

Читання в зошиті пояснення значення слів і висловів: *міфологія, ахіллесова п'ята, нарцис*. Міркування дітей про важливість знання міфів для розуміння висловів, які побутують у сучасному мовленні.

3. Ознайомлення із словником міфологічних термінів, з інтернет-джерелами, до яких діти мають доступ.

4. Робота з висловом *Чумацький Шлях*. Працюючи в групах, учні дають відповіді на запитання, розв'язують завдання: де знаходиться Чумацький Шлях; хто знає, чому скупчення зірок Чумацького Шляху ще називають Молочним Шляхом?

5. Переказ учнями (якщо хтось із них читав) чи вчителем грецького міфу «Нарцис».

III етап «Після читання»

1. Завдання на вибір.

- Намалювати квітку нарцис.
- Розказати, чи схожий нарцис (стебло, нахил квітки) з образом самозакоханого юнака. (Робота в парах. Учні самі їх утворюють).

2. Відповіді на запитання, розв'язування проблемних ситуацій.

- Як називається жанр, ознайомлення з яким розпочали на уроці?

Дата _____

Клас _____

• Хто і для чого створив міфи? Чому цей жанр належить до народної творчості?

• Доповнити текст висловом, який вивчили на уроці.

Петрик грає у футбольній команді. Команда програла. Хлопець засмучений, а вдома сестричка постійно нагадує йому про поразку. Тато звертається до доньки: «Не чіпай Петрика, це його ... ».

3. Завдання додому. Прочитати статті (с. 4, 5), по можливості розширити зміст деяких понять (наприклад: *Всесвіт*, *герой*, *Геркулес*).

Додатковий матеріал до уроку

Дата _____

Клас _____

(3) Тема. Єгипетські міфи. Про виникнення світла у царстві п'їтьми
Орієнтовна навчальна мета. Сформувати початкові уявлення про єгипетські міфи, ознайомити з розповідями в них про те, яким був Усесвіт, як виникли боги, Земля, люди. Показати, як побудовано тексти міфів, як змінювався їх зміст у переказах. Розвивати усвідомленість, правильність читання, уміння переказувати зміст міфу близько до тексту. Виховувати інтерес до ознайомлення з уявленнями різних народів про походження життя на Землі.

Матеріал до уроку. Єгипетські міфи. Бог сонця Ра (с. 5 підручника), міфи Давнього Єгипту. Про створення Світу. Бог сонця Ра та інші боги (с.13–16 «Перлинки»).

Перевірка домашнього завдання

Повідомлення учнями інформації, яку вони розшукали самостійно на доповнення до опрацьованих у класі статей.

I етап «До читання»

1. Читання з дошки теми уроку.
2. Розгляд ілюстрацій з краєвидами Єгипту, на яких зображено піраміди. Розповідь учнів, які побували в цій країні або читали про Єгипет.
3. Читання учнями статті Паоли Утевської (самостійно).
4. Бесіда за прочитаним, уточнення значення слів, які незрозумілі учням. Особлива увага звертається на зміст двох останніх абзаців, у яких йдеться про розписи стін усипальниць. Саме вони дають найбільше інформації про уявлення стародавніх єгиптян про Всесвіт.
5. Словникова робота (матеріал у зошиті). Учні самостійно розглядають малюнок, на якому зображено квітку лотоса, читають пояснення значення слів.

II етап «Під час читання»

1. Самостійне читання учнями інформаційної статті про особливості єгипетських міфів. Уточнення значення слів. Формулювання запитань. Відповіді на запитання учні шукають, працюючи у групах. (Під час узагальнення відповідей важливо підвести учнів до висновку: єгиптяни обожнювали тварин, найголовнішим вважали бога сонця Ра). Яким стародавні єгиптяни уявляли Всесвіт? Як пояснювали появу бога сонця Ра?

2. Читання вчителем міфу «Бог сонця Ра».
3. Відповіді на запитання: що, за уявленнями стародавніх єгиптян, було до появи Землі? Що нагадував Усесвіт?
4. Читання учнями тексту міфу. Самостійне заповнення таблиці в зошиті. Спостереження за побудовою міфу (про що розповідається спочатку, про яку подію йдеться далі, як закінчується міф).
5. Вибіркове читання. Прочитати опис Усесвіту до появи пагорба (крім перших двох речень, учні повинні прочитати фразу: «Всесвіт перебував у п'їтьмі»).

Прочитати, як у міфі пояснюється про народження бога сонця Ра, як після цього змінився Усесвіт.

6. Відповіді на запитання, подані в підручнику.
7. Переказ міфу близько до тексту.
8. Самостійне читання учнями міфу «Про створення світу». Робота над змістом за запитаннями після тексту.
9. Читання міфу вголос із зупинками на виділених словах. Пояснення їх змісту.
10. Підготовка до переказу: складання плану, відповіді на питання плану. Переказ змісту з опорою на текст (під час переказу не пропустити виділені в тексті слова, фрази, речення).

11. Читання міфу «Бог сонця Ра та інші боги» мовчки. Учні дають відповіді на запитання і під керівництвом учителя порівнюють його зміст зі змістом міфу «Бог сонця Ра». (Спільне: від світла бога розсіялася пітьма. Це те найсуттєвіше, що збереглося в обох переказах).

III етап «Після читання»

1. Відповіді на узагальнюючі запитання.

З якими міфами ознайомилися? Яким стародавні єгиптяни уявляли Всесвіт? Як створив себе перший бог, яке його ім'я? Хто подолав пітьму? Як про це мовиться в міфах? Як пояснено появу людей? Як зображували бога сонця Ра (розгляд малюнка: людина з головою сокола, над головою – сонце).

2. Завдання додому. Виразно читати міфи. Підготуватися до переказу близько до тексту одного з міфів, опрацьованих на уроці.

Додатковий матеріал до уроку

(4) Тема. Єгипетські міфи про боротьбу між світлом і пільмою, про непереможність світлих сил

Орієнтовна навчальна мета. Розширити уявлення про єгипетські міфи, ознайомити, як у них пояснено виникнення боротьби між світлом і пільмою, добром і злом. Формувати вміння визначати тему міфу, складати план тексту, стежити, як у міфі розкривається тема. Розвивати уяву, пам'ять, здатність фантазувати.

Матеріал до уроку. Ра та Апоп (с. 6, 7 підручника), Втеча богині Тефнут (с. 16–19 «Перлинки»).

Перевірка домашнього завдання

1. Виразне читання міфу.
2. Переказ змісту вибраного міфу близько до тексту.
3. Формулювання учнями запитань до текстів міфів і відповіді на них.

I етап «До читання»

1. Ознайомлення учнів з темою уроку. Повідомлення назви міфу.

– Міф має назву «Ра та Апоп». Хто головні персонажі міфу? Що приніс світу бог сонця Ра? Ра – світло, добро. Що панувало у Всесвіті до появи світла? (Пільма).

2. Пригадування інформації про те, як єгиптяни уявляли в давнину рух сонця, чому вони вірили, що Ніл тече не лише по землі, а й під землею.

3. Словникова робота, читання важких слів, вибраних з тексту (матеріал у зошиті).

II етап «Під час читання»

1. Читання вчителем міфу.
2. Виконання завдання 2 у зошиті. Розповіді дітей за опорними словами про те, яким був в уяві людей бог сонця Ра і яким вони уявляли зло – велетенським змієм.
3. Читання мовчки міфу учнями, визначення незрозумілого, формулювання запитань, відповіді на них (фронтальна робота).
4. Читання учнями міфу вголос. Відповіді на запитання після тексту (робота в парах).
5. Самостійне виконання завдання в зошиті: відтворення послідовності пунктів плану.
6. Вибірковий, детальний перекази тексту за складеним планом.

III етап «Після читання»

1. Висловлювання учнями думок, чи може бути зло назавжди переможеним, складання своїх варіантів закінчення міфу. У міфі боротьба триває, а світло, добро щоразу доводять свою непереможність у цій боротьбі. Зло не здатне запанувати над світом. Сонцю, світлу підвладний весь світ.

2. Пригадування прочитаних міфів. Учні роблять висновки про те, у що вірили стародавні єгиптяни, як, за їхніми уявленнями, створювався світ, як відбувалася боротьба між світлом і пільмою, чим вона щоразу закінчувалася.

3. Завдання додому. На вибір: підготувати відповіді на питання плану до тексту; підготуватися до виразного читання, розказати про бога сонця Ра, прочитати міф «Втеча богині Тефнут» і дати відповіді на запитання. Підготувати інформацію про Грецію.

Дата _____

Клас _____

Дата _____

Клас _____

(5) Тема. Міфи Давньої Греції. Скринька Пандори – підступний дарунок, джерело всіляких лих

Орієнтовна навчальна мета. Сформувати початкові уявлення про давньогрецькі міфи. Викликати бажання з ними глибше ознайомитися. Визначити особливості грецьких міфів. Розкрити зміст вислову «скринька Пандори». Зацікавити до вивчення висловів, запозичених із грецької міфології. Навчати одержувати інформацію з різних джерел. Формувати вміння визначати в тексті важливі для сприйняття змісту слова та вислови. Розвивати правильність, швидкість, виразність читання; пам'ять і здатність відтворювати зміст прочитаного близько до тексту.

Матеріал до уроку. Міфи Давньої Греції. Пандора (с. 7–10 підручника), Золоті яблука Гесперид (с.19–24 «Перлинка»).

Перевірка домашнього завдання

1. Відповіді на питання плану до тексту міфу «Ра та Апоп».
2. Виразне читання міфу «Ра та Апоп».
3. Розповідь про бога сонця Ра.
4. Виразне читання міфу «Втеча богині Тефнут». Робота над змістом за запитаннями і завданнями до тексту.

I етап «До читання»

1. Ознайомлення учнів з темою і завданнями уроку.
2. Розповіді учнів про Грецію з унаочненням малюнками, фотографіями. Можливо, деякі учні зможуть супроводити свою розповідь власними враженнями від перебування в цій країні на відпочинку.

3. Читання учнями вступної статті з підручника (с. 7). Визначення незнайомих слів. (Відшукати в зошиті пояснення слів *давньогрецька міфологія*, розглянути фотографію гори Олімп у посібнику «Перлинка»).

4. Визначення особливостей давньогрецьких міфів (уважно прочитати другий абзац, а потім – перших три абзаци статті в «Перлинці»).

- Якою новою інформацією ви доповнили свої знання?
- Головний бог у грецькій міфології – Зевс Громовержець? А якого бога вважали головним у єгипетській міфології?
- Чи зрозуміли вам значення слова *Громовержець*? З яких двох слів воно складається?
- Якими уявляли й зображували в грецькій міфології богів? А в єгипетській?

5. Читання, пояснення значення слів, які трапляються в тексті міфу «Пандора».

6. Виконання другого завдання в зошиті (прочитати правильно слова, поєднати їх парами).

II етап «Під час читання»

1. Читання назви міфу. Розгляд ілюстрації. Словникова робота (за виносками), передбачення змісту міфу за заголовком, ілюстрацією, словами. У міфі відбуваються чарівні перетворення. Для яких творів характерні такі перетворення?

2. Читання міфу учнями мовчки.

3. Перевірка первинного сприймання (виконання завдання в зошиті).

4. Повторне читання мовчки міфу учнями з пошуком відповідей на запитання після тексту. Пояснення значення вислову *скринька Пандори*.

5. Робота в групах (*I група* – учні, які продовжать роботу з міфом під керівництвом учителя; *II група* – учні, які зрозуміли й запам'ятали міф, самостійно читають міф про одинадцятий подвиг Геракла і готують відповіді на запитання після тексту).

Робота учнів з міфом під керівництвом учителя*. Читання міфу учнями вголос, поділ тексту на мікротеми, визначення мікротем і слів, які розкривають кожну, робота з рубрикою «Чи знаєш ти?».

- Перший абзац: люди одержали вогонь від Прометея, до цього він був тільки у богів, за це Зевс розгнівався і покарав Прометея і не тільки його. (Прочитати, хто такий Прометей, у рубриці «Чи знаєш ти?»).

- Другий абзац: Зевс надумав покарати смертних. (Яким у цьому міфі постає Зевс?)

- Наступний абзац. Гефест зліпив дівчину, схожу на богиню. (Із чого зліпив? Яке значення в міфології надається голосу? Хто такий Гефест?)

Самостійна робота учнів.

6. Перевірка виконання роботи. Працює весь клас.

- У грецькій міфології був лише один бог – Зевс? (Ні. Багато богів).

- Яких богів ви запам'ятали? Яким давні греки уявляли Зевса?

- Чому Пандорі й Епіметею дано саме такі імена?

- Що означає вислів «скринька Пандори»? Що пояснює міф?

Читання учнями вголос міфу про Геракла.

- Хто такий Геракл, у чому виявився його одинадцятий подвиг?

- Чи міг би Геракл самотужки впоратися з важким завданням? Хто йому допомагав?

Далі учні читають запитання і завдання до міфу, міркують над ними. Звертають увагу на діалоги, на мудрість і коректність Геракла у спілкуванні з іншими, на вияв інших, ніж у міфі «Пандора», почуттів у Зевса, на допомогу богів герою, уточнюють значення слів у міфі (*герой, велетень, титан*), на пояснення назв *Атлантичний океан, Атлантида*.

Якщо вчителю треба більше уваги приділити міфу «Пандора» і працювати над ним з усім класом, тоді про одинадцятий подвиг Геракла «Золоті яблука Гесперид» слід запропонувати прочитати вдома і попрацювати над його змістом на наступному занятті — уроці позакласного читання.

III етап «Після читання»

1. Порівняння міфів із чарівними казками. Визначення спільного: описано звичайний і незвичайний світи, є чарівні перетворення, помічники в героя.

Відмінне: у міфах ідеться про богів, героїв, титанів, розкриваються уявлення про створення світу, а в казках... (діти мають доповнити).

2. Виконання в зошиті завдання на вибір.

3. Завдання додому. На вибір: поділити текст міфу «Пандора» на частини і одну частину переказати близько до тексту; прочитати міф «Золоті яблука Гесперид».

* Далі робота з міфами проводиться в зазначеній тут послідовності.

Дата _____

Клас _____

(6) Тема. Позакласне читання. Міфи – фантастичні оповідання про створення світу, людини, про діяння богів, обожнюваних героїв

Орієнтовна навчальна мета. Розширити уявлення учнів про міфи різних народів. Ознайомити із зразками міфів Стародавнього Китаю і Стародавньої Індії. Викликати інтерес до подальшого вивчення творів цього жанру.

Матеріал до уроку. Єгипетські міфи, міфи Давньої Греції, Стародавнього Китаю, Стародавньої Індії.

Завдання для самостійного читання. Прочитати народні й літературні легенди про історичні події та героїчні діяння українців.

Додатковий матеріал до уроку

(7) Тема. Слов'янські міфи. Міфи давньої України в переказі Сергія Плачинди

Орієнтовна навчальна мета. Ознайомити зі слов'янськими міфами, уявленнями давніх слов'ян про богів, походження добра і зла, боротьбу світла з пільмою на прикладі міфу «Білобог і Чорнобог» у переказі С. Плачинди. Навчати стежити за розгортанням висловлених думок, розуміти їх, думати під час читання. Удосконалювати вміння розповідати зміст міфу, передавати свої уявлення міфологічних образів на малюнку.

Матеріал до уроку. Слов'янські міфи. С. Плачинда, Білобог і Чорнобог (с. 10–13 підручника).

I етап «До читання»

1. Ознайомлення учнів з темою і завданнями уроку, інформацією про те, хто такі слов'яни.

2. Самостійне читання учнями статті (с. 10 підручника), бесіда за прочитаним: у що вірили прадавні слов'яни, у яких богів; прочитати ще раз імена богів; хто такі Дажбог, Перун, Велес; розгляд у зошиті зображення Перуна.

3. Ознайомлення з книжкою С. Плачинди «Міфи і легенди давньої України». Читання учнями статті про автора, усвідомлення її змісту за запитаннями: яку роль у житті письменника відіграли матеріні розповіді про Вирій та стародавніх богів, що жили там? Де розшукував письменник міфи й легенди, чим уважав написану ним книжку?

4. Словникова робота. Читання учнями інформації про Сокола-Рода, розгляд зображення Рода художником Сонцеславом Крижанівським (зошит).

5. Складання і запис у зошиті з «розсипаних» букв назви міфу.

II етап «Під час читання»

1. Самостійне читання міфу учнями.

2. Перевірка первинного сприймання (виконання завдання 3 в зошиті).

3. Читання учнями тексту вголос, відповіді на запитання, виконання завдань після тексту.

4. Робота в парах. Формулювання запитань за змістом прочитаного і відповіді на них.

5. Розповідь змісту міфу близько до тексту.

6. Читання та аналіз давньоукраїнських міфів «Народження Сварога», «Священна бузина і золота пшениця» (с. 24–27 «Перлинки»).

III етап «Після читання»

1. Виконання в зошиті двох останніх завдань: написати за змістом міфу, ким є Білобог і Чорнобог. (Важливо, що в міфі білий лебідь — світло, добро, краса. Із цим образом діти зустрінуться під час читання притчі).

2. Завдання додому. На вибір: 1 – написати в зошиті, як пояснюється в міфі, що таке життя; намалювати Білобога і Чорнобога в образі лебедів; 2 – підготувати переказ одного з міфів про Сварога.

Дата _____

Клас _____

Дата _____

Клас _____

(8) Тема. Узагальнення знань з теми «Міфи». Визначення навчальних досягнень за тестовими завданнями для тематичного контролю

Орієнтовна навчальна мета. Узагальнити знання про міфи різних народів, їхні особливості. Пригадати, у яких богів вірили давні люди, як пояснювали появу добра і зла. Пригадати зміст міфів, поміркувати над поняттями, які в них розкрито. Дізнатися, що означають у сучасній мові вислови з міфів. Створити умови для визначення учнями своїх досягнень з опрацювання розділу.

Матеріал до уроку. Повтори і пригадай (с. 13 підручника), Міфологія продовжує жити в нашій мові (с. 24 «Перлинки»), тестові завдання (с. 5, 6 «Зошита для оцінювання навчальних досягнень з літературного читання для учнів 4 класу»).

1. Відповіді на запитання і виконання завдань (с. 13 підручника).

- На перші три запитання учні дають відповіді, працюючи в парі.

- Наступне завдання виконують диференційовано у групах, а потім повідомляють результати виконаної роботи: *I група* пригадує значення вислову *ахіллесова п'ята* з пам'яті або читає пояснення в зошиті, *авгієві стайні* – читає пояснення в словнику, а потім – у зошиті; *II група* читає в «Перлинці» пояснення значення висловів *сизифова праця*, *розрубати гордіїв вузол* (с. 24).

- Міфологічні образи трапляються в архітектурі. Учні розглядають зображення на малюнку, пригадують образ, з якої міфології його взято, розказують епізод з грецького міфу про подвиг Геракла «Золоті яблука Гесперид» (Геракл знайшов Атланта, який тримав небесне склепіння).

- Як розуміють діти й дорослі зміст слів Рода зі слов'янського міфу: «Немає Добра без Зла, Краси без Погані»? (Один учень, який виступає в ролі журналіста, бере інтерв'ю у учителя, однокласників, а клас вибирає назву телепередачі або журналу чи газети).

- Заповнення таблиці в зошиті (боротьба між світлом і пільмою в єгипетському міфі «Ра та Апоп», слов'янському міфі «Білобог і Чорнобог»), з'ясування значення слів *краса*, *світло*, *правда*, *кривда* (за можливості учні працюють зі словником).

- До яких міфів належать міфи про Сварога? Хто це такий? Розповідь учнів, де народився, ріс Сварог, чим дивував батьків, як вибирали йому ім'я, яку долю пророкував йому мудрець Ант.

2. Чому наступний міф називається «Священна бузина і золота пшениця»? Хто навчив Сварога, як урятувати людей від голоду? Які річки згадуються в міфі? Прочитати пояснення, де вони протікали, що нині є на цій території в Києві.

3. Самостійна робота. Виконання тестових завдань, визначення одержаних балів.

4. Завдання додому. Підготувати переказ одного з прочитаних міфів близько до тексту, сформулювати запитання за змістом прочитаних міфів.

Додатковий матеріал до уроку

(9) Тема. Від міфу до казки. Про віковічне прагнення українців до волі. Легенди. Тополя – символ України

Орієнтовна навчальна мета. Ознайомити з творами нового розділу. Визначити, про що найважливіше йтиметься в них, який вони мають зв'язок з міфами. Навчати міркувати під час читання, визначати найсуттєвіше. Повторити, що таке прислів'я, формувати вміння пояснювати їх зміст, правильно використовувати в мовленні. Розширити знання про легенди, збагатити пам'ять українськими народними легендами.

Матеріал для уроку. Від міфу до казки. Легенди. Народна легенда «Тополя» (с. 14, 15 підручника), прислів'я та приказки (с. 6–8 «Перлинки»), народні легенди «Волошки», «Барвінок» (с. 27–30 «Перлинки»).

Перевірка домашнього завдання

1. Робота в парах. Переказ вибраного з прочитаних міфу близько до тексту.
2. Робота у групах. Формулювання запитань і відповіді на них за змістом прочитаних міфів.

I етап «До читання»

1. Ознайомлення з назвою нового розділу.
– Нас чекає цікава подорож від жанру до жанру глибокими, яскравими народними та літературними творами. Будуть твори відомих вам жанрів і нові. Ви вже знаєте, що найдавнішим жанром усної народної творчості є міф. Що для нього властиве? (Вигадка з метою пояснення походження навколишнього світу, створення богами всього, до чого можна доторкнутися і що лише побачити, почути і відчувати. У вигадку колись вірили).
2. Читання учнями тексту. Розповідь дітей, про що вони дізналися зі статті (твори яких жанрів уміщено в розділі, коли ці жанри виникли порівняно з міфами, про що найважливіше розповідається у творах). Міркування над словами *вічні цінності* (ідеться про ті людські цінності, які називають вічними). Чому – вічними, які то цінності? Пригадайте, хто такий Білобог, Чорнобог. Що сказав їм Род?
3. Народна мудрість промовляє до нас через різні твори. Такими є прислів'я та приказки. Пригадати, що це за твори, як розкрити їх глибокий зміст, актуальний у всі часи.
4. Читання учнями мовчки статті про прислів'я та приказки («Перлінка»). Прислів'їв народ створив багато, головне – уміти їх розуміти. Спробуємо пояснити ті, які є в підручнику під позначкою «лілія». У них відображено віру в краще, цінність уміння робити добро, кмітливості, розум і т. ін. Адже звернули увагу, що прислів'ями просякнута всі сфери людського життя.
5. Читання учнями вголос кожного прислів'я в підручнику, пояснення змісту в зошиті. Узагальнення міркувань учнів, підведення до правильного розуміння змісту прислів'їв.
6. Читання статті про легенду, зосередження уваги на опорних для усвідомлення інформації словах: спільним для міфу і легенди є те, що в них багато вигадки, фантастики; відмінне – у легенді фантастичні події розгортаються на фоні реальних.
7. Словникова робота. Пояснення значення слів: *фантастика, історичні події, полонені* (читання в зошиті). Розповідь про ворожі набіги на українські землі, що завдавали людям лих і страждань.

II етап «Під час читання»

1. Читання учнями легенди «Тополя» (мовчки). Розповідь дітей про те, яку подію описано в легенді. Що тут фантастичне, а що – історичний факт?

Дата _____

Клас _____

2. Читання легенди вголос. Відповіді на запитання після тексту.

3. Повторне читання, складання характеристики дівчини-невільниці, визначення її помічників, основної думки (непереможне прагнення до волі, любов до рідної землі подарували волю на рідній землі).

4. Розгляд на малюнку, фотографії тополі. Яке це дерево? (Високе, струнке, гарне, сумне. Ростає в Україні в містах і селах, на узбіччях доріг). Чим нагадує дівчину? Переказ легенди близько до тексту.

5. Вибір завдання в зошиті та його виконання.

6. Самостійне читання легенд «Волошки», «Барвінок». (Робота в групах: кожна група читає одну легенду, аналізує її за поданими після тексту запитаннями, визначає основну думку, готує запитання до тексту).

7. Читання легенд уголос. Характеристика образів, відповіді на запитання після тексту, формулювання своїх запитань за змістом прочитаних легенд. Пригадування легенди Івана Липи про прекрасну Ладу.

III етап «Після читання»

1. Що пояснюється в прочитаних легендах? (Як виникли тополя, волошки, барвінок).

2. Які реальні події описано в легендах? (Ворожі набіги, люті ворогів, як молодь забирали в неволю, що українці — волелюбний народ; про те, як на Івана Купала дівчата плели вінки і пускали їх на воду, як росте барвінок, про п'ять заповідей; про колір волошок, неба і стиглого колосся — українську символіку, окрасу і багатство нашої землі).

3. Читання вірша А. М'ястківського «Тополі й лелеки» Д*.

4. Завдання додому. Одну з легенд виразно читати, переказувати близько до тексту, виконати творчі завдання після тексту (на вибір).

* Тут і далі літерою Д позначено матеріал, який уміщено в Додатку до методичного посібника і розміщено на сайті видавництва «Гене́за» за адресою: www.geneza.ua

Додатковий матеріал до уроку

(10) Тема. Літературна легенда. Уславлення української землі та її славного народу

Орієнтовна навчальна мета. Ознайомити з літературною легендою. Розширити знання про легенди, їхню тематику і тлумачення ними подій. Формувати уважність під час читання, здатність запам'ятовувати важливі факти, уміння аналізувати легенди однієї тематики, виразно читати, самостійно шукати потрібну інформацію з різних джерел.

Матеріал до уроку. Б. Чалий, О. Пархоменко, Дума про Кия та його славний рід (с. 15–18 підручника), І. Франко, Над Дніпром, (с. 30–34 «Перлинки»).

Перевірка домашнього завдання

1. Робота в парах. Виразне читання напівголосно легенди. Переказ її змісту.

2. Виразне читання легенди вголос, відповіді на запитання, пояснення значення слів, презентація учнями виконаних творчих робіт.

I етап «До читання»

1. Бесіда про Київ – столицю України. З'ясування, що діти знають про походження назви міста.

2. Словникова робота (слова і пояснення їх значень подано в зошиті).

3. Читання дітьми статті про співавтора легенди Богдана Чалого. Розповідь про нього на основі прочитаного.

4. Читання вчителем частини легенди.

5. Перевірка первинного сприймання. (Назвати персонажів легенди).

6. Самостійно прочитати легенду, виконати завдання в зошиті (упізнати за описом персонажа твору, де оселився кожен з братів і сестра Либідь, якими словами закінчується розповідь про кожного з персонажів легенди).

7. Поділ запропонованої частини легенди на п'ять частин, добір заголовків, аналіз кожної частини: на якій горі жив Кий, якими словами описано гору і тополь? Прочитати портрет Кия, розказати, чим він займався, яку мав силу.

Прочитати, де жив Щек, який він був, чим уславився. Розказати про Щека. Чим особливий був Хорив? Яку він мав вдачу, чому йому підкорялося срібло?

Промовити з пам'яті слова, якими описано сестру Либідь. Прочитати, чим вона займалася, де жила. Розказати про Либідь.

Який був народ поляни, хто і чому загрожував їхньому мирному життю?

8. Читання вчителем з коментарями статті про Андріївську церкву, провіщення апостола Андрія. Розгляд Андріївської церкви на фотографії.

9. Читання учнями мовчки легенди І. Франка «Над Дніпром», відповіді на запитання. Звернути увагу дітей на слова: *названий Києвом на честь князя Кия*. А ким був Кий у легенді, переказаний Богданом Чалим?

10. Читання літописних повідомлень, розгляд пам'ятника легендарним братам і сестрі в Києві над Дніпром.

11. Читання переказу легенди В. Близнеця, порівняння її з прочитаними легендами, підведення до висновку: місто назване Києвом на честь князя Кия, який його заснував.

III етап «Після читання»

1. Які легенди про Кия, Щека, Хорива і Либідь прочитали? Про що розповідається в кожній? Кий – справді легендарна

Дата _____

Клас _____

особистість, адже події ці відбувалися дуже давно, тому й різна інформація про нього. Найправдивішими є історичні дослідження.

2. Прочитати виразно вірш В. Підпалого про сучасну річку Либідь (с. 34 «Перлинка»). Про слід від чийого черевичка говорить автор? Чому з таким боєм?

3. Завдання додому. Підготувати текст авторської легенди для виразного читання.

Додатковий матеріал до уроку

(11) **Тема. Притча. Уславлення чистоти прожитого життя. Лебедина пісня – останній, найзначніший вияв таланту**

Орієнтовна навчальна мета. Ознайомити з новим жанром, розкрити його особливості. Навчати розуміти алегоричні образи, розкривати підтекст, міркувати і засвоювати моральні цінності життя. Формувати вміння використовувати раніше одержані знання для сприймання твору. Удосконалювати усвідомленість читання, збагачувати мовлення учнів фразеологізмами.

Матеріал до уроку. Притчі. Леонардо да Вінчі, Лебідь (с. 18–20 підручника), народна притча «Яблуна», Леонардо да Вінчі, Мурашка і пшенична зернина (с. 35–37 «Перлинки»).

Перевірка домашнього завдання

1. Робота в парах. Виразне читання легенди «Дума про Кия та його славний рід» або вибраної з «Перлинки» одне одному частинами.

2. Виразне читання легенди, розповідь про Кия, Щека, Хорива та Либідь.

I етап «До читання»

1. Ознайомлення з темою, із значенням слова *притча* (оповідь, розповідь).

2. Читання учнями визначення притчі. Звернути їхню увагу на те, що це твір повчального характеру, що є притчі фольклорні й літературні. Важливою ознакою притчі є урочистий характер оповіді.

Доповнення інформації вчителем.

У притчі розкриваються моральні цінності, йдеться про моральний вибір людини. Притча спонукає замислитися над вічними істинами: любов'ю, справедливістю, вірністю, правдою тощо. Для цього треба зрозуміти образи притчі.

3. Читання учнями народної притчі «Яблуна». Обмін думками: чи замислювалися діти над тим, хто виростив для них яблука, потурбувався про них? Про що йдеться в притчі? (Про вдячність. Про одвічне правило: зробили добро для мене, я роблю його для наступних поколінь).

4. Розгляд фотографії лебедя. Які почуття викликає цей птах? Чому, дивлячись на його білосніжну красу, граціозно вигнуту шию, хочеться і собі стати кращим?

Читання учнями самостійно статті, у якій подано інформацію про значення слова *лебідь*, вислову *лебедина пісня*. (*Лебідь* – символ білого денного світла, «сонячний птах»). Пригадування із слов'янського міфу, кого спочатку створив Род, коли творив життя. Повідомлення назви легенди та її автора.

II етап «Під час читання»

1. Читання учнями статті про Леонардо да Вінчі. Розгляд його портрета. Розповідь учнів про талановитого митця. Учителю акцентує увагу дітей на різнобічному вияві таланту Леонардо: живопис і математика, хімія і географія, складання легенд, казок і притч тощо. Його розуму було підвладне все, куди він був спрямований. За своє життя митець устиг зробити дуже багато! Його «Джоконда» вражає і дотепер, легенди й притчі актуальні й донині, відкриття в інших галузях – важливі для розвитку науки.

2. Повідомлення вчителем важливої для розуміння твору особливості. Для притчі, як для байки, властива алегоричність. Персонажами притчі можуть бути тварини, речі, але завжди маєтись на увазі людина.

Дата _____

Клас _____

3. Читання притчі «Лебідь» учителем.
4. Перевірка первинного сприймання. Які почуття викликав твір? У яку частину доби описана картина життя білого лебедя? Пригадати, що символізує білий лебідь. (Біле денне світло). Коли стихла пісня лебедя? (З останніми променями сонця).

5. Повторне читання учнями притчі мовчки. Відшукати опис лебедя, що найбільше любив птах, виконати два завдання в зошиті.

6. Аналіз змісту, композиції, розкриття реальної картини, яка подається через образ лебедя.

- Що дізналися про стан лебедя? Прочитати. Що дізналися про його життя? (Лише те, що на його шляху були незгоди й випробування, через які він пройшов з гідністю, незаплямованим).

- Як підплив лебідь до плакучої верби, у тіні якої любив відпочивати (повільно і велично)?

- Що давало йому сили спокійно зустріти останні промені сонця у своєму житті? (Чесно, гідно прожити життя — білосніжні, нічим не заплямовані прекрасні пір'їни).

- Коли залунала пісня лебедя? Про що він співав? Як лунала ця пісня?

- Що надихало лебедя на пісню, яка зачарувала всіх, хто її чув?

- Над якими вічними істинами спонукає замислитися притча?

- Що означає вислів *лебедина пісня*? Що додає людині натхнення на останній, найзначущіший твір?

- Простежити, як побудовано притчу. Що постало початком описаної картини? (Лебідь, удивляючись у своє відображення у воді, збагнув причину відчуття втоми і холоду).

- Лебідь ніби аналізує прожитий шлях. Якого висновку він дійшов? Про це йдеться в основній частині. Разом із роздумами, діями лебедя описано закінчення дня, вечір.

- У якому місці починає наростати напруга (кульмінаційний момент)? (Сонце заходить — спокійні води озера від заходу сонця стали багряними, запала глибока тиша, і залунав лебединий спів).

- Закінчується твір завмиранням пісні лебедя разом з останніми променями сонця.

- Чому саме лебедя вибрав автор, щоб донести до людей ідею гідно, чесно прожитого життя, сповненого любові, добра? Чи тільки останні твори мистецтва називають лебединою піснею?

7. Виразне читання притчі учнями.

III етап «Після читання»

1. Виконання завдання в зошиті (заповнення таблиці).

2. Завдання додому. Прочитати притчу Леонардо да Вінчі «Мурашка і пшенична зернина». Проаналізувати її за запитаннями і завданнями після тексту.

Додатковий матеріал до уроку

Коментар
читача

(12) *Тема. Позакласне читання. Народні й літературні легенди про історичні події та героїчні вчинки українців у роки лихоліть*

Орієнтовна навчальна мета. Формувати вміння добирати твори для читання на задану тему. Виробляти потребу в читанні, заохочувати читати систематично, самостійно контролювати себе: чи розумію твір, чи пам'ятаю його назву, автора, зміст.

Матеріал до уроку. Самостійно дібрані учнями народні легенди, Михайло Слабошпицький, Переможець половців (с. 13, 14, «Вікно у світ»), Роман Завадович, Маруся Богуславка (с. 14–17, «Вікно у світ»).

Дата _____

Клас _____

Додатковий матеріал до уроку

Blank lined area for additional material or notes.

Дата _____

Клас _____

**(13) Тема. І хто б там що кому не говорив, а згине зло і правда пере-
може (Ліна Костенко). Казки. Види казок**

Орієнтовна навчальна мета. Пригадати особливості казки, види ка-
зок, навести приклади казок про тварин, чарівних. Визначити, про які вічні
істини йдеться в казках. Навчати міркувати, використовувати раніше на-
буті знання.

Матеріал до уроку. Схеми на форзацах підручника. Уривок з вірша
Ліни Костенко (с. 21 підручника). Казки «Лисиця-ненажера», «Царівна-ли-
сичка», «Жінка, що мала крила» (с. 37–42, 44–48 «Перлинки»).

Перевірка домашнього завдання

1. Робота в парах. Виразне читання притчі «Мурашка і пше-
нична зернина».
2. Аналіз змісту притчі, визначення основної думки.
3. Довести, що прочитаний твір — притча.
4. Робота в групах. Розподіл ролей, читання притчі в особах.

I етап «До читання»

1. Ознайомлення учнів з темою і завданнями уроку.
2. Читання вчителем уривку з вірша Л. Костенко, який буде
своєрідним епіграфом до уроку. Словникова робота (за виноска-
ми в підручнику).
3. Читання вірша учнями мовчки, виконання завдань у зоши-
ті (визначення автора казки про царя Салтана, розфарбовування
за описом коня, запис із пам'яті останнього речення з вірша
Л. Костенко).
4. Як здебільшого закінчуються казки? (Перемогою добра над
злом, правди – над кривдою). Пригадати, що сказано в міфах і в
яких саме про цю боротьбу.
5. Формулювання запитань до тексту, систематизація і допов-
нення їх учителем: що більше люблять учні – слухати казки чи
читати? Чи можуть пригадати казки, у яких незвичайні коні до-
помагають герою? До якого виду належить казка О. Пушкіна
«Про царя Салтана...»? Розглянути схему на першому форзаці.
Які є види казок? Який вид є для учнів новим? Навести прикла-
ди казок про тварин, чарівних. Розглянути другий форзац. Чим
особливі казки про тварин, чим – чарівні?

II етап «Під час читання»

1. Читання статті про те, чим особлива казка як жанр (с. 37
«Перлинки»; звернути увагу учнів, що в казці чітко визначено,
який герой є позитивним, який – негативним, які риси допома-
гають позитивним героям вийти переможцями з випробувань,
що випадають на їхню долю).
2. Розширення уявлення учнів про значення слів *герой твору*
(Хто є героєм у міфах? Щодо інших у творах використовують
слова *герой, персонаж, дійова особа*).
3. Перегляд заголовків трьох казок («Лисиця-ненажера»,
«Царівна-лисичка», «Жінка, що мала крила»), малюнків до них,
вибір казок про тварин.
4. Робота в групах. *I група* читає казку «Лисиця-ненажера»,
а *II група* – «Царівна-лисичка». Самостійний аналіз текстів казок,
підготовка до читання їх в особах, розігрування окремих епізодів.
5. Читання учнями казок в особах, розігрування окремих епі-
зодів, характеристика лисички, визначення основної думки каз-
ки. Висловлювання учнівських припущень щодо висновку, який
зробила для себе лисиця-ненажера.

Комментарий учителя

2. Завдання додому. Прочитати, підготуватися до виразного читання казки «Жінка, що мала крила», проаналізувати її за запитаннями після тексту.

Додатковий матеріал до уроку

This image shows a single page of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and extend across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Дата _____

Клас _____

(14) Тема. Соціально-побутові казки. Ознайомлення з українською народною казкою «Золотий черевичок»

Орієнтовна навчальна мета. Ознайомити з особливостями соціально-побутових казок. Навчати визначати місце події, послідовність подій, усвідомлювати фактичний зміст, ділити текст на частини за складеним планом, розуміти значення стійких словосполучень.

Матеріал до уроку. Казки (соціально-побутові). «Золотий черевичок» (с. 20–28 підручника).

Перевірка домашнього завдання

1. Визначення учнями форм перевірки самостійно опрацьованої ними казки «Жінка, що мала крила».
2. Визначення виду казки, ознак чарівної казки.

I етап «До читання»

1. Читання учнями статті (с. 20 підручника). Як народився жанр казки? Який новий різновид казки розглянуть учні? Спроби визначити тему уроку.

2. Яка особливість соціально-побутових казок? Прочитайте абзац статті, де про це йдеться.

Доповнення інформації вчителем.

У соціально-побутових казках є чудесне. Чудесне проявляється здебільшого у процесі перетворень, але не з волі чарівних сил, як у чарівних казках, а за казковою логікою добра і зла.

3. Словникова робота. Соціально-побутові казки виникли давно. У них описано такі види діяльності людини, про які ми дізнаємося з казок та інших джерел. Наприклад, вручну напярсти ниток з льону чи конопель, виткати тканину (полотно), пошити сорочку. Ця робота забирала дуже багато часу.

Значення слів *яра* (верба), *левада*, *рам'я* учні дізнаються з виноска.

II етап «Під час читання»

1. Читання назви казки (у зошиті).
2. Читання учнями першого речення (мовчки), пригадування, чи траплявся подібний початок.
3. Передбачення змісту казки за заголовком і першими двома абзацами тексту.
4. Читання казки (комбіновано: учитель + учні).
5. Перевірка первинного сприймання.
 - Про що ця казка? Про несправедливе ставлення баби до дідової дочки? Про правду і кривду? Про перемогу добра над кривдниками?
 - Хто персонажі казки, яке ім'я дідової дочки (завдання 1 у зошиті)?
6. Самостійне читання казки учнями, поділ її на частини за складеним планом (план подано в зошиті).
7. Перевірка виконаного завдання.

Читання казки учнями вголос частинами. Відповіді на запитання: де відбувалися події в казці? (У звичайному житті). Коли мати наказала доньці посадити зернятко? (Як прийде лихо). Яке це було зернятко? (Чарівне). Що постало початком для появи чудесного, незвичайного? (Завдання злої баби, яке виконати дівчині було нереально). Прочитати, яке це було завдання. Хто його виконав? Прочитати, яка виросла верба, яка криничка під нею, яка вода в криничці (українські символи добра – верба, криниця, чиста вода). Яке друге завдання дала баба дідовій дочці? Уявити: якби Ганна встигала виконувати важкі завдання, чи з'явився б золотий черевичок у казці? Яке враження справила

Коментари

- Додатковий матеріал до уроку*

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Дата _____

Клас _____

(15) Тема. Визначення персонажів казки «Золотий черевичок»

Орієнтовна навчальна мета. Навчати розуміти цілісний зміст твору, окремих його частин. Виховувати уважність до слів, якими описано емоційний стан персонажів, до кольорових деталей, мови твору, багатої на фразеологізми. Формувати вміння «читати» емоційний стан персонажів на ілюстраціях.

Матеріал до уроку. Казка «Золотий черевичок» (с. 21–28 підручника).

Перевірка домашнього завдання

Виразне читання казки частинами (учні самостійно визначають послідовність частин).

I етап «До читання»

1. Визначення виду, пояснення назви казки.
2. Визначення місця описаних подій (побут), соціальних відносин (проста дівчина, князенко).

II етап «Під час читання»

1. Робота в парі. Розповісти, які завдання придумувала баба дідовій дочці. Для чого вона це робила? Пригадати казки, де йдеться про дідову і бабину дочок. Які завдання в цих казках вигадувала баба, щоб дідова дочка не мала спокійного життя? (Завдання різні. У них відображено характер життя народу, який створив казку).

2. Робота над мовою твору.

- Прочитати, які слова промовляла мати до доньки, даючи їй зернятко. У яких словах звучать любов, лагідність і особлива турбота про свою дитину?

- Як промовляла мати до доньки? (Нишком). Прочитайте її слова.

- Якими словами передано стан чоловіка? Чи згадується далі в казці батько Ганни?

- Відшукайте вислови, якими передано лінь бабиної дочки, тяжке життя дідової дочки. Виконайте завдання 4 в зошиті.

- Як зверталася баба до дідової дочки? Хто допомагав Ганні? Як називали вони дівчину? Прочитайте. Ким же вважала себе Ганна: нетіпахою чи красунею? З яких її слів можна це зрозуміти? (А чи не подібна вона до тієї панночки, що своєю появою дивувала всіх у церкві?)

- Відшукайте, якими словами описано стан баби, коли вона побачила в руках дівчини біле полотно, почула запитання, чи не вона це була в церкві, коли міряли черевичок на ногу бабиної дочки, а потім дідової, коли побачила, чим закінчилася історія із золотим черевичком.

- Відшукайте в тексті слова, якими названі кольори. Які це слова? Чи багато їх? (Яра, у значенні яскраво-зелена (верба), золотий (черевичок), біле (полотно), біла (у значенні чиста) сорочка, ніжки біленькі (чисті)).

3. Робота з малюнками. Розповідь за першим малюнком. Які почуття переживає перша панна з полотном у руках? А Ганна? (Щирість, ніжність; у Ганни — здивування). Зміст якої частини казки ілюструє другий малюнок? Прочитайте. Чим красива Ганна? Невже тільки одягом? (В очах, посмішці струменять любов, радість, впевненість – гармонія внутрішньої і зовнішньої краси). Краса, вибір шляху до справедливості перемогли кривду, зло. Доведіть, що дівчина не терпіла кривду склавши руки.

III етап «Після читання»

1. Виконати завдання 8 у зошиті. Обґрунтувати свій вибір завдання.

2. Домашнє завдання. Дібрати прислів'я, які розкривають стосунки між людьми. Відшукати всі частини тексту, у яких описано дії, мову персонажів твору.

(16) Тема. Характеристика персонажів казки «Золотий черевичок»

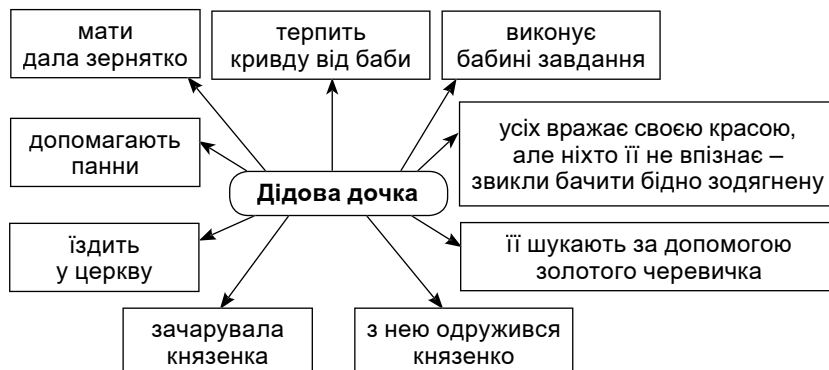
Орієнтовна навчальна мета. Навчати давати характеристику персонажам казки, визначати тип персонажа (позитивний, негативний, головний, другорядний). На основі розуміння якостей, які допомогли позитивному персонажу наблизити перемогу добра, справедливості, краси, сприяти усвідомленню основної думки казки. Удосконалювати вміння визначати спільне й відмінне в соціально-побутовій і чарівній казках.

Матеріал до уроку. Казка «Золотий черевичок» (с. 21–28 підручника). Чарівна казка (на вибір учнів).

Перевірка домашнього завдання

I етап «Під час читання»

1. Назвати всіх персонажів казки.
2. Визначити головного персонажа. Довести свою думку (Дідова дочка; вона в центрі оповіді, навколо неї відбуваються події). Показати взаємозв'язки між персонажами на схемі.

3. Прочитати слова, якими в казці схарактеризовано дідову дочку (*мати була гарна, а дочка ще краща; роботяща, добра, все зробила і попросила своїх помічників вбрати її до церкви; як з'явилася в церкві – ще такої не бачили; цікавилася, до кого подібна та дівчина, що в церкві з'являлася; баба загнала на піч, а вона з печі виглядала; черевички взула, гарно одягнулась*).

4. Якими словами закінчується казка? Де ділися верба і криничка — символи добра? Яка доля чекає на дівчину? За які риси характеру до неї були прихильні добрі сили?

5. Назвати всіх позитивних героїв казки, довести свою думку: розказати про вчинки, дати їм оцінку.

6. Назвати негативних персонажів. Знайти в тексті слова, які характеризують бабину дочку.

7. Вибрати в тексті слова, якими описано вчинки, що характеризують бабу. Якою її змальовано? (На дошці записано: *зла, несправедлива, кривдиця...*).

8. Що в казці перемогло? Для чого введено образ злої кривдиці? (У боротьбі з кривдою перемогло добро). Яка основна думка казки?

9. Порівняння прочитаної казки із чарівною. Заповнити таблицю в зошиті.

II етап «Після читання»

1. Назвати дібрані прислів'я, які характеризують добрі стосунки між людьми, навчають відрізняти добро від зла.

2. Завдання додому. Підготуватися до читання в особах тих частин казки, де є діалог. Дві частини казки переказувати близько до тексту.

Дата _____

Клас _____

(17) Тема. Мир та лад – великий клад

Орієнтовна навчальна мета. Ознайомити учнів із соціально-побутовою казкою. Визначити, які моральні цінності характерні для казок інших народів. Удосконалювати вміння визначати початок чудесного в казці, давати характеристику персонажам казки, визначати основну думку, переказувати зміст. Виховувати інтерес до з'ясування особливостей життя народу, географії країни, казка якої вивчається.

Матеріал до уроку. Киргизька народна казка «Злагода» (с. 28–30 підручника).

Перевірка домашнього завдання

1. Робота в групах. Читання в особах діалогів з казки «Золотий черевичок». Попередньо кожен учень пояснює, як читати йому слова своєї ролі.

2. Переказ окремих частин казки. Пояснення назви казки. Який черевичок загубила Попелюшка в казці Шарля Перро?

I етап «До читання»

1. Повідомлення теми і завдань уроку.

2. Читання розповіді про Киргизстан, озеро Іссик-Куль (с. 28 підручника), розгляд озера (фото в зошиті). Пояснення значення слова *юрта*.

3. Пояснення учнями змісту прислів'їв, передбачення за ними теми казки; складання синонімічного ряду (*згода, злагода, порозуміння...*).

4. Бесіда про особливості творів у перекладі. Цим ми завдячуємо письменникам, які працюють над перекладами творів з різних мов. Щоб твір було цікаво читати, треба зберегти авторські особливості мови, образність, тому перекладачеві треба стати спів-автором. Казку «Злагода» діти читатимуть у перекладі Петра Гордійчука.

II етап «Під час читання»

1. Читання казки учнями (мовчки). Перевірка первинного сприймання. Виконання в зошиті завдання 1.

2. Читання казки вголос із зупинками: де жив дідусь (біля зелених гір, на березі Іссик-Кулю), яка була в нього сім'я, як поводитись діти, як це впливало на дідуся й бабусю, чи є в цьому щось казкове? Що послужило початком появи чудесного? (Щастя втекло, заговорило і пообіцяло виконати бажання дідуся). Чому розгубився дідусь? Як він поспішав додому? Що радили просити у щастя члени родини? (Виконання в зошиті завдання 3). Як закінчується казка? У яких словах зосереджено її основну думку?

3. Читання казки учнями мовчки, підготовка до виразного читання, до читання в особах. Як треба прочитати слова найменшого хлопчика? А як – дідуся, коли він почув його пораду? Як – слова щастя про повернення до дідусевої оселі?

4. Робота в парах. Виразне читання казки.

5. Читання казки в особах.

III етап «Після читання»

1. Порівняння киргизької казки «Злагода» з бірманською «Як серед птахів виникла дружба» (з опорою на таблицю в зошиті).

2. Розказати, що за змістом казки дізналися про життя киргизів. Про які моральні цінності цього народу йдеться в казці?

3. Завдання додому. Скласти продовження казки (усно або письмово). Визначити, скільки кадрів кінофільму може бути за змістом казки. Описати усно, що треба передати в кожному кадрі.

Комментарий

Дата _____

Клас _____

Додатковий матеріал до уроку

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and extend across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Дата _____

Клас _____

(20) Тема. Краса – натхнення чарівниця. Краса світу в художньому творі

Орієнтовна навчальна мета. Ознайомити учнів із назвою нового розділу і творами, які входять до нього. Пригадати, які твори називаємо поезією, які – прозою. Разом з автором оповідання і його персонажами допомогти учням відкрити для себе, що таке краса, натхнення, радість і таємниця. Виробляти здатність сприймати красу художнього слова, із задоволенням читати, помічати художні засоби, розуміти їх значення для створення художніх образів.

Матеріал до уроку. В. Сухомлинський, Краса, натхнення, радість і таємниця (с. 31–33 підручника). Голос горлиці у записі **Д**.

I етап «До читання»

1. Ознайомлення з назвою розділу. Розгляд кольорової заставки. Усе, що тут зображено, є навколо нас. Нам дано великий дар – бачити квіти у їхній красі, відчувати подих теплого вітру, шум крилатого дуба, ніжність білокорі берізки.

2. Пригадування слов'янського міфу «Білобог і Чорнобог». Білобог – бог світла, добра, краси, правди. А Чорнобог? Між ними вічна боротьба. Тому важливо в душі плекати гарні якості, відкрити її для краси.

3. Виразне читання учнями частини вірша М. Вороного. Ким називає поет красу, з ким її порівнює? Що підвладне красі? Як ви розумієте слова *відкриває небеса*? Можливо, відкриває простір для сприймання світу краси?

4. Робота в парах. Читання вірша з пам'яті.

5. Прогнозування того, до яких розмірковувань спонукають твори розділу з такою назвою.

6. Читання статті (с. 31 підручника), запис на дошці учнями по одному слову сформульованої там поради щодо читання художніх творів: *уявляти, запам'ятовувати, думати, відчувати*. Що означає відчувати під час читання? (Можливо, не давати змовкати струнам душі, які чутливі до краси, добра, сколихнути їх). Які твори чекають на спілкування з учнями? (Поезія і проза). Чим особливі поезія, проза? Прочитати.

II етап «Під час читання»

1. Читання учнями завдання до тексту, заголовок. Який це твір (прозовий), якого жанру? Про що в ньому йтиметься?

2. Читання оповідання учнями мовчки (бажано в аудіосупроводі звуків лісу).

3. Перевірка первинного сприймання. Який настрій викликав твір? (Перед учнями словник настрою: *веселий, радісний, урочистий, мрійливий, сумний, похмурий, бадьорий, жартівливий, загадковий, ніжний, піднесений*. Учні вибирають слово із запропонованих або добирають своє). Над чим діти замислилися? Які запитання у них виникли? Слухання голосу горлиці (**Д**).

4. Пошук відповідей на запитання учнів. Читання оповідання вголос із зупинками на важливих для розуміння твору словах (слова, у яких передано стан дідуся, що повертався з лісу, його радість – побачив красу, натхнення, радість і таємницю і захотілося жити). Яким виявився хлопчик?

5. Виконання в зошиті завдань 1, 2. Що незвичайного побачив хлопчик у квіточці фіалки? Яке бажання виникло в дітей? Які відкриття допомогли зробити хлопчикові квітка фіалки, голос горлиці, усе, що відкрилося його погляду?

6. Обмін учнів думками щодо того, що вони вважають красою, натхненням, радістю. Висловлення міркувань, про яку таємницю говорив дідусь, чому вона не відкрилася хлопчикові.

Коментар
учитеља

7. Поділ тексту оповідання на частини.
8. Самостійна робота з планом до твору: розташувати пункти плану в логічній послідовності (у зошиті їх подано врозкид).
9. Виконання в зошиті завдання на вибір.

III етап «Після читання»

1. Творче завдання: уявити, що треба створити відеофільм на тему «Краса дарує радість». Де шукати красу для зйомок?
2. Завдання додому. Описати й озвучити словами з тексту уявні кадри відеофільму за змістом оповідання Василя Сухомлинського.
3. Назбирати різнобарвних кленових листків. За вказівкою вчителя принести на урок.

Додатковий матеріал до уроку

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Дата _____

Клас _____

(21) Тема. Пейзажна лірика Тараса Шевченка

Орієнтовна навчальна мета. Розширити знання про життєвий і творчий шлях Тараса Шевченка. Виховувати гордість за геніального українського поета й художника, якого знає цілий світ. Пригадати, які вірші належать до пейзажної лірики. Навчати читати, розуміти пейзажну лірику Тараса Шевченка.

Матеріал до уроку. Пейзажна лірика. Т. Шевченко, Встала й весна (с. 33–35 підручника), Поезія (с. 53, 54 «Перлинки»), пісня на сл. Т. Шевченка «Зоре моя вечірняя», П. Чайковський, Пісня жайворонка **Д**.

Перевірка домашнього завдання

1. Назвати тему, над якою почали працювати; назву й автора оповідання, до якого розробляли кадри відеофільму, кількість кадрів.

2. Описати перший (другий, третій і т. д.) кадр, прочитати рядки з тексту для його озвучення. (Учні доповнюють одне одного).

I етап «До читання»

1. Обмін учнів думками щодо того, як кожен розуміє слово *поезія*. Читання першого абзацу статті «Поезія» (с. 53 «Перлинки»).

2. Повідомлення теми і завдань уроку.

3. Бесіда за змістом фотографії «Підсніжники» (там само), читання статті до кінця, читання вступної статті «Пейзажна лірика» (с. 33 підручника).

4. Розповідь учнів, що нового вони дізналися з прочитаних статей, як зрозуміли, що таке лірика, звідки походить ця назва, що поєднує інструмент ліри і ліричні твори, чим особливі твори пейзажної лірики, які художні засоби роблять мову творів незвичайною, поетичною; які твори пейзажної лірики можуть прочитати з пам'яті (читання прізвищ поетів, твори яких вивчали в 2, 3 класах, розгляд зображених збірок поезій).

5. Слухання пісні на слова Т. Шевченка «Зоре моя вечірняя».

6. Розповіді учнів про життєвий шлях Т. Шевченка.

II етап «Під час читання»

1. Читання учнями мовчки статті про Т. Шевченка. Роки життя митця. «Кобзар» – святина нашого народу (Як розуміти ці слова? Чому так названо збірку віршів? Що учні знають про кобзарів? Скільки років прожив наш геніальний співвітчизник?).

2. Читання уривку про дитинство Кобзаря з книжки Богдана Лепкого «Про життя і твори Тараса Шевченка».

3. Робота в парах над змістом прочитаного за запитаннями.

4. Уточнення, конкретизація розуміння прочитаного під керівництвом учителя:

– Хто були батьки Шевченка? (Кріпаки. Кріпацтво – цілковита залежність від пана, неволя, з якої важко було вирватися талановитому Тарасу). Яким був рід Шевченка? Розкажіть про його батька, матір, діда, сестру Катерину. З яким образом письменник порівнює образ матері поета? Яким залишився цей образ у душі Тараса? Розкажіть, як образ матері втілено поетом у його творах.

5. Словникова робота (зміст розроблено в зошиті). Якими квітами багата весна? Коли розцвітає барвінок, ряст? Якого кольору квіти рясту? Розгляд фотографії – уся земля вкрита рястом. *Укрита земля квітами*. А як можна ще сказати? Послухати, як опоетизував весну Тарас Шевченко.

6. Слухання музичного твору П. Чайковського «Пісня жайворонка». Які картини вдалося уявити, слухаючи музику?

Комментарий учителя

[illegible]

Додатковий матеріал до уроку

[illegible]

Дата _____

Клас _____

(22) Тема. Дніпро – символ України. Дніпро в поезії Тараса Шевченка

Орієнтовна навчальна мета. Розширити уявлення про Т. Шевченка, його любов до України, Дніпра, відображення цього почуття в поетичних творах. Ознайомити з відомим уривком з поеми «Причинна». Навчати порівнювати зображення Дніпра в поезії, прозі, живопису, музиці. Формувати вміння виразно читати, передавати голосом грізну силу Дніпрових хвиль під час бурі, замилювання красою річки в тиху погоду.

Матеріал до уроку. Т. Шевченко, Рече та стогне Дніпр широкий. М. Гоголь, Чудовий Дніпро... (с. 36–38 підручника), пісня «Рече та стогне Дніпр широкий» Д.

Перевірка домашнього завдання

1. Прочитати виразно з пам'яті вірш «Встала й весна...».
2. Який настрій вірша? З якого твору взято ці рядки? Чи вдалося відчувати настрої?

I етап «До читання»

1. Бесіда про величну річку України – Дніпро.
 - Пригадати, якою річкою припливли Київ, Щек, Хорив і Либідь.
 - Яка річка розділяє Київ на лівобережну і правобережну частини, де протікає, куди несе свої води, які притоки Дніпра, чи протікає Дніпро або його притока в місцевості, де живуть учні, яка це річка?

Дніпро – символ України, оспіваний у піснях, легендах, поезії.

2. Розгляд фотографій з видами Дніпра.

3. Читання статті «Тарас Шевченко любив Дніпро» (с. 37 підручника). Слухання пісні «Рече та стогне Дніпр широкий» у виконанні Національної заслуженої капели бандуристів імені Г. Майбороди (Д).

4. Обмін враженнями: які відчуття викликала пісня, хто автор слів, музики?

5. Читання додаткового тексту «Чи знаєш ти?» учнями мовчки, відповіді на запитання, сформульовані перед читанням.

6. Словникова робота. Пояснення значення слів і фразеологізмів: *сичі, треті півні* (у зошиті).

II етап «Під час читання»

1. Читання вчителем вірша. Чи схожі відчуття викликали в учнів вірш і пісня на ті самі слова? А музика, спів? Два мистецтва (література і музика) і третє (виконавське) викликають схожі відчуття: величі, грізної сили сивого Дніпра.

2. Читання вірша учнями самостійно.

3. Аналіз вірша (за запитаннями після тексту).

4. Розгляд репродукції картини М. Бурачека «Рече та стогне Дніпр широкий». Бесіда за запитаннями (с. 36, 37 підручника). Пейзаж створено за допомогою пензля і фарб. Темні фарби – це розбурхані сильним вітром віти дерев, укрите хмарами небо, ледь освітлене Місяцем, здиблені хвилі. Ми бачимо бурю на Дніпрі. Уявляємо її грізне ревіння. А коли читаємо, слухаємо пісню, то бачимо бурю в уяві, чуємо її. У словах перших двох рядків вірша за допомогою [р], в останньому рядку в слові *скрипів* чуємо звуки бурі.

5. Підготовка до виразного читання вірша. Перенесення інтонації, з якою виконували пісню бандуристи. Виразне читання вірша учнями.

6. Читання учнями мовчки опису Дніпра М. Гоголя в перекладі М. Рильського, аналіз тексту за запитаннями (с. 38 підручника).

Коментар
учителя

7. Поділ опису на частини, вивчення однієї напам'ять.
8. Робота в парах. Читання вивченої частини опису з пам'яті.

III етап «Після читання»

1. Узагальнююча бесіда.
 - Який Дніпро у вірші Тараса Шевченка? Який – в описі Миколи Гоголя?
 - У Шевченка *Дніпр широкий*. Якими словами про широчінь Дніпра говорить Микола Гоголь?
 - Продовжити ряд слів, якими описано Дніпро у двох творах: *широкий*, ... (*чудовий, розкішний, немає рівної йому ріки в світі*).
 - Де мріяв дожити віку Тарас Шевченко? Де його поховано?
 - Читання «Заповіту».
2. Завдання додому. Виразно читати (вивчити напам'ять) вірш «Реве та стогне Дніпр широкий». Виконати завдання в зошиті.

Додатковий матеріал до уроку

Дата _____

Клас _____

(23) Тема. Почуття поета, викликані картинами природи

Орієнтовна навчальна мета. Навчати розуміти поезію Т. Шевченка, почуття, відображені в ній. Ознайомити зі сторінками життя поета на засланні, де розрадою для нього було написання віршів. Формувати виразність читання, бажання вивчати вірші Т. Шевченка напам'ять.

Матеріал до уроку. Т. Шевченко, За сонцем хмаронька пливе, Б. Лепкий, уривок з книжки «Про життя і твори Тараса Шевченка» (с. 39–41 підручника), репродукції картин Т. Шевченка, створених на Кос-Аралі **Д**.

Перевірка домашнього завдання

1. Прочитати виразно вірш «Рече та стогне Дніпр широкий».
2. Прочитати його з пам'яті одне одному (робота в парах).

I етап «До читання»

1. Робота в групах. Складання розповіді на тему: «Що ми знаємо про великого співця українського народу». (Роки життя, скільки років Тарас був вільним, скільки часу провів у засланні, за що відправив його царський уряд далеко від України? Показ репродукцій картин, створених Шевченком на засланні).

2. Словникова робота: *пола, пелена* (пояснення в підручнику).

II етап «Під час читання»

1. Читання вірша вчителем.

2. Перевірка первинного сприймання. Який настрій навіює вірш? Чи однаковий він на початку і в кінці вірша?

3. Читання вірша учнями та його аналіз.

- Прочитати вірш мовчки. Виконати в зошиті перших два завдання.

- Прочитати вірш одне одному, працюючи в парі. Поділити його на дві частини.

- Прочитати першу частину вголос. Які почуття тут передано? Прочитати ще раз цю частину спокійно, неголосно, ніжно, подібно до того, як співають колискову.

- Скільки часу триває *люба очам і серцю* картина? Прочитати ці рядки.

- Прочитати другу частину. Із чим поет порівнює туман? Якими словами описує наближення ночі й стан душі? Якщо *серце одпочине годиночку*, поки сонце йде на захід, то скільки страждає душа поета, *оповита тьмою німою*? (Доки стане світло).

- Розгляд малюнка. До якої частини вірша його створено? Довести.

- Розказати, якими кольорами зафарбували клітинки. Які кольори можна взяти, щоб виконати малюнок до першої частини; до другої?

- Відшукати і промовити з відповідною інтонацією пестливі слова. Яке порівняння використовує поет, щоб передати свій стан в очікуванні світла? З ким порівнює світло?

4. Робота в групах (за завданнями на с. 40 підручника).

5. Читання мовчки статті про Б. Лепкого. Формулювання учнями запитань за змістом статті. Відповіді на них. Уточнення відповідей учителем.

III етап «Після читання»

1. Виконання завдань у зошиті (3–5).

2. Читання віршів Т. Шевченка з пам'яті.

3. Завдання додому. Виразно читати вірш і уривок з книжки Б. Лепкого, вміти розповісти про життя Шевченка за змістом уривку. За бажанням вірш вивчити напам'ять.

(24) Тема. Позакласне читання. Віночок поетичних творів, у яких оспівано природу України

Орієнтовна навчальна мета. Розширити знання про твори пейзажної лірики та їх авторів (класиків і сучасних). Формувати вміння визначати тему, художні засоби зображення картин природи словом; виразно читати вірші, у тому числі з пам'яті.

Матеріал до уроку. Самостійно дібрана учнями пейзажна лірика.

(25) Тема. Іван Якович Франко – поет-лірик. Полудень. Українське поле, степ у поезії, прозі, живописі

Орієнтовна навчальна мета. Розширити знання про творчість І. Франка, його ліричні твори. Навчати розуміти настрій поета, викликаний картинами природи, порівнювати, як зображено схожі картини в поезії, прозі, живописі. Виховувати здатність сприймати красу картин природи України.

Матеріал до уроку. І. Франко, Полудень. М. Гоголь, Степ дедалі гарнішав... (с. 42–45 підручника).

Перевірка домашнього завдання

1. Прочитати виразно вірш Т. Шевченка «За сонцем хмаронька пливе».
2. Прочитати вірш з пам'яті (хто вивчив).
3. Робота в парах. Прочитати виразно уривок з твору Б. Лепкого.
4. Розповісти про життя поета на засланні у складі експедиції на Арал.

I етап «До читання»

1. Ознайомлення з темою і завданнями уроку.
2. Пригадування творів І. Франка, які читали в 2, 3 класах. Виконання завдання 2 в зошиті (самостійно).
3. Словникова робота. Завдання 1 у зошиті.
4. Читання учнями мовчки статті про життєвий і творчий шлях І. Франка. Переказ змісту за абзацами.
5. Виразне читання вірша Р. Завадовича. Виконання в зошиті завдання 3.
6. Пригадування правила під позначкою «золотий ключик». Твір відкриває свої таємниці тоді, коли під час читання розмірковуємо, уявляємо, придивляємося, прислухаємося. Саме так слід читати вірш І. Франка «Полудень».
7. Словникова робота: *полудень, тріщать* (пояснення в зошиті).

II етап «Під час читання»

1. Читання вірша вчителем. Яку картину природи, у яку пору року малює поет у вірші? Який вона навіює настрій? (Спокійний).
2. Читання вірша учнями мовчки, потім – уголос. Аналіз за запитаннями після тексту під керівництвом учителя. Виконання завдань 5, 6 у зошиті (самостійно) – учні описують уявлювану картину: що бачу, чую, уявляю.
3. Розгляд репродукції картини В. Черватюка «Полудень». Порівняння картини природи в полудень у творах різних видів мистецтва. (Однакове: назва, безлюдно, трави барвисті, цвітуть, усе пронизане спокоєм, теплом. Різне: на картині зображено узлісся, у вірші – поле).
4. «Екскурсія в степ». Читання інформації про таврійські степи, сучасну Асканію-Нову.
– Подивимося на квіти, птахів, яких можна побачити в степу. (Фотографії в зошиті). Про них говорить у своєму описі Микола Гоголь. Переклад зробив український письменник Василь Шкляр.

Дата _____

Клас _____

Дата _____

Клас _____

5. Читання учнями тексту про степ (нагадати про позначку «золотий ключик»).
6. Відповіді на запитання (1–3) в підручнику.
7. Читання частини тексту опису «сніговою кулею» (див. опис цього прийому в розділі I)*.
8. Робота в парах. Читання з пам'яті вивчених частин опису.

III етап «Після читання».

1. Узагальнююча бесіда.
 - Твори яких авторів сьогодні прочитали (або: з якими авторами сьогодні спілкувалися, на яку тему)?
 - Що вдалося побачити, почути, якою уявили українську природу в полуденний літній час?
2. Завдання додому. Виразно читати (за бажанням – вивчити напам'ять) вірш І. Франка «Полудень». Повторити вивчену частину опису, розповідати її з пам'яті. Виконати завдання 2, 3 до опису степу (у зошиті).

* Наприклад, учень вибирає частину опису — одне речення: «Крізь тонкі...». Читає все речення, з'ясовує, що в ньому спочатку описано волошки, потім – дрок, далі – білу кашку і пшеничний колосок. Як описано волошки? Читає один раз, уявляє і запам'ятовує, потім повторює з пам'яті. Як описано дрок? Далі учень діє за алгоритмом. Читає, уявляє, запам'ятовує. Повторює цю частину речення з пам'яті, потім повторює першу частину (про волошки) і другу (про дрок). Читає, уявляє і запам'ятовує, як описано білу кашку. Повторює цю частину речення з пам'яті, потім першу частину (про волошки), другу (про дрок) і третю (про білу кашку); так само запам'ятовує, як описано пшеничний колосок, і повторює все речення з пам'яті.

Додатковий матеріал до уроку

(26) **Тема. Зимові картини та їх настрої у поезії Івана Франка і Василя Симоненка**

Орієнтовна навчальна мета. Навчати читати вірші І. Франка, розуміти їх настрої, викликаний картинами природи. Ознайомити з життєвим і творчим шляхом В. Симоненка. Формувати уявлення про його вірші, навчати визначати спільне й відмінне у віршах двох авторів. Розвивати навичку виразного читання: передавати голосом настрої віршів.

Матеріал до уроку. І. Франко, Сипле, сипле, сипле сніг. В. Симоненко (с. 46, 47 підручника), В. Симоненко, Матері (с. 58–60 «Перлинки»).

Перевірка домашнього завдання

1. Робота в парах. Взаємоперевірка завдань, виконаних у зошиті.
2. Виразне читання (читання з пам'яті) вірша І. Франка «Полудень». Пояснити, які художні засоби використав поет, щоб передати полуденний спокій, красу літньої природи.
3. Читання з пам'яті опису (вивченої частини). Відповіді на запитання до тексту.

I етап «До читання»

1. Складання розповіді про І. Франка (за змістом статті, творами).
 - Ми знаємо твори пейзажної лірики І. Франка, у яких звучать спокій («Полудень»), радість («Надійшла весна прекрасна»). А який настрої зимових пейзажів поета?
2. Розгляд малюнка. Складання опису зображеної картини природи, визначення її настрою.
3. Словникова робота (пояснення значення слів, с. 46 підручника).

II етап «Під час читання».

1. Читання вірша вчителем. Передача голосом смутку.
2. Обмін враженнями. Який настрої навіює вірш? Яка картина природи викликає в поета смуток?
3. Читання учнями вірша самостійно, визначення незрозумілих слів, думок. Пояснення значення слів *одубіння, отупіння* (у зошиті).
4. Читання вірша вголос із зупинками для пояснення художніх засобів: повтор – для зображення одноманітності й безнадійності, що сніг колись припиниться; епітети й порівняння (небо – *сіра безодня*, сніг – *метелики холодні*; усе засипане снігом, одноманітне, холодне, *мов жура, лихая доля*). Особливо проникливо передано почуття в останніх двох строфах.
5. Робота в парах. Виконання завдань у зошитах.
6. Визначення тону, темпу читання, сили голосу. Виразне читання вірша.
7. Робота в групах. Читання статті в підручнику, «Перлинці» про В. Симоненка. Розповідь про життєвий і творчий шлях поета.
8. Читання вірша В. Симоненка «Я не люблю зими – вона така убога...» (у зошиті).
9. Читання частини вірша в підручнику. Відповіді на запитання. Виконання в зошиті завдання (одне на вибір з кількох запропонованих).
10. Порівняння зимових картин у віршах І. Франка і В. Симоненка (настрої однаковий – журливий, але у В. Симоненка зимові картини хоча й одноманітні, проте красиві (*сніг іскриться на коліях доріг*)).
11. Робота в групах. *I група* читає вірш В. Симоненка «Земле рідна» (у зошиті), *II група* — вірш «Матері» (у «Перлинці»).

Дата _____

Клас _____

(27) **Тема. Читаємо Лесю Українку. Роль порівнянь у створенні образу моря, сприйнятті його кольору та почуттів від споглядання заходу сонця на морі**

Орієнтовна навчальна мета. Розширити знання про творчість Лесі Українки. Навчати розуміти її пейзажну лірику, зображені почуття і картини природи, що їх викликають. Розкрити роль порівнянь у зображенні кольорів моря в час заходу сонця. Викликати захоплення мужністю, працьовитістю, талантом відомої у всьому світі української поетеси.

Матеріал до уроку. Леся Українка, Вже сонечко в море сіда (с. 47–49 підручника), репродукція картини І. Айвазовського «Вечір на морі» **Д**.

Перевірка домашнього завдання

1. Читання вірша І. Франка «Сипле, сипле, сипле сніг». Визначення слів, якими поет передав почуття, викликані зимовим снігопадом (*сіра безодня неба, метелики холодні, мов жура, лихая доля, килим забуття, одубіння, отупіння, огонь в душі меркне, слабне, погасає*).

2. Робота в парах. Розповідь про життя і творчість В. Симоненка (у межах опрацьованого матеріалу), 80-річчя від дня народження якого відзначали у 2015 р.

I етап «До читання»

1. Ознайомлення учнів з темою і завданнями уроку.
2. Пригадування назв опрацьованих віршів, казок Лесі Українки.
3. Поетична хвилинка «Читаємо Лесю Українку».
4. Бесіда за картиною І. Айвазовського «Вечір на морі» (**Д**): яку картину природи зображено (художник змалював море), які фарби дібрано, який настрій вони навіюють?
5. Розповідь учнів про свої враження, які викликає захід сонця на морі (на що вони найчастіше звертають увагу, чи можуть пригадати колір моря о цій порі, звідки спостерігали захід сонця).

6. Словникова робота: *мармур, оксамит*.

II етап «Під час читання»

1. Читання учнями статті про життєвий шлях Лесі Українки.
2. Розповідь про Лесю Українку за планом (у зошиті).
3. Читання вірша вчителем.
4. Перевірка первинного сприймання.
 - Які почуття викликав вірш?
 - Яку картину природи змалювала Леся Українка? Де вона спостерігала цей пейзаж?
5. Читання вірша учнями мовчки. Виконання завдань у зошиті.
6. Читання вірша вголос по строфах. Пошук порівнянь, пояснення їх (яка особливість води нагадала поетесі оксамит, чим відблиски сонця на хвилях схожі на блискавку, чим слід від корабля нагадує сніг, мармур).
7. Повторне читання вірша. Словесне малювання уявлених картин. (Скільки картин за змістом вірша ви б намалювали? Що намалюєте на першій картині? (Сонце в море сідає, море спокійне). Які фарби вам потрібні? Як передасте оксамитову морську поверхню? Що намалюєте на другій картині? А далі?).
8. Бесіда за малюнком. Підписування його словами з вірша.
9. Підготовка до виразного читання вірша: визначення слів, які підказують силу голосу (у *тихому* морі), темп (сонечко *сіда*, *тремтять*, *пробіг* корабель, *заблисне*, *то згасне*). Пошук слів, які треба прочитати тепло, ніжно (*сонечко*); описаних картин,

Дата _____

Клас _____

які треба прочитати швидше, голосніше (блискавка з темної тучі та ін.). Визначення настрою вірша.

10. Виразне читання вірша під керівництвом учителя.

11. Читання вірша учнями (робота в парах).

12. Вивчення напам'ять усього вірша або кількох строф.

III етап «Після читання»

1. Узагальнююча бесіда.

• Хто автор вірша? Який заголовок можна придумати до нього? Спробувати довести, що вірш передає зміст змалюваної Лесею Українкою картини і почуття, які ця картина викликає.

• Яка людина може так яскраво, красиво і задушевно словом змалювати пейзаж? До яких прагнень спонукає поетеса? Що саме учні пригадують, перебуваючи біля моря, що хочуть там побачити?

3. Завдання додому. Виразно читати вірш. За бажанням вивчити його (частину вірша) напам'ять.

Додатковий матеріал до уроку

(28) Тема. Краса літнього вечора в поезії Лесі Українки і прозі Марка Вовчка

Орієнтовна навчальна мета. Навчати розуміти зображені картини в поезії Лесі Українки, почуття, які вони викликають. Формувати вміння визначати у вірші художні засоби, за допомогою яких картина природи оживає. Ознайомити з творчістю Марка Вовчка, навчати порівнювати твори різних авторів на ту саму тему, визначати спільне й відмінне у змалюванні картин природи.

Матеріал до уроку. Леся Українка, Плине білий човник... Марко Вовчок, Надійшов теплий тихий... (с. 49–51 підручника).

Перевірка домашнього завдання

1. Прочитати виразно вірш Лесі Українки «Вже сонечко в море сіда».
2. Прочитати вірш (або його частину) з пам'яті.

I етап «До читання»

1. Бесіда, під час якої діти діляться враженнями про відчуття літнього вечора біля водойми.
2. Розвиток уяви, мовлення: чи доводилося спостерігати за хмарками, які плывуть по небу? Що вони нагадують? Із чим їх можна порівняти? Пригадати, як писав про хмару Т. Шевченко у вірші «За сонцем хмаронька плыве».
3. «Хто з нас астроном?» Розказати, де і коли сходить вечірня зоря. Чи доводилося учням бачити її близько біля Місяця, коли ще інших зір не видно на вечірньому небі?

II етап «Під час читання»

1. Виразне читання вірша учнем. Яку картину вдалося уявити? Якими враженнями хочеться поділитися з однокласниками?
2. Читання вірша учнями мовчки. Перевірка розуміння описаної картини, виконання завдань у зошиті (1–5).
3. Повторне читання вірша учнями. Аналіз за запитаннями в підручнику та додатковими, які можуть бути такими:
 - Яким учні уявили човник? Якщо білим, то білого кольору чи з білим вітрилом? Які слова з вірша допомагають дати відповідь (*плине білий човник, вітер ледве дише, ледве повіває*)?
 - Що нагадують хмаринки? Який малюнок намалюють діти до другої строфи?
 - Чи доводилося учням бачити переливчасту місячну доріжку на воді? Як про це говорить поетеса?
 - Яку ще картину спостерігає Леся Українка? Які почуття викликає в неї місячна ніч на морі? Чи можна було б саме такими побачити море і небо, якби човник не плыв повільно? Вибрати і промовити слова, які звучать лагідно, мило.
4. Спостереження за довжиною рядків вірша, римами.
5. Підготовка до виразного читання. Щоб передати голосом замишування красою описаного, слід читати притишеним голосом (учні доводять, чому саме так), не поспішаючи, спокійно.
6. Виразне читання вірша учнями. Читання рядків, усього вірша з пам'яті.
7. Краса літнього вечора, літньої ночі є темою не лише поетичних творів, а й прозових. Читання учнями мовчки статті про Марка Вовчка. Перевірка розуміння слів, засвоєння інформації (завдання 1, 2 в зошиті: значення слова *фольклористика*, план до статті для переказу її змісту).
8. Читання учнями опису мовчки за відомим правилом: *читаємо, уявляємо, здивовлюємося, прислухаємося, розуміємо*. Що з описаного можна намалювати, що – відчувати? Що діти зрозуміли

Дата _____

Клас _____

з описаного? (Письменниця милується красою природи). Що її зачаровує? Назвати слова-ознаки, порівняння, слова в переносному значенні, які допомагають змалювати красу побаченого відчуття її.

9. Аналіз схеми до тексту в зошиті (учні повинні помітити, що не вечір обгортає землю, а нічна пільма і прохолода. Решта все позначено правильно).

10. Доповнення схеми словами з тексту. Доповнена схема матиме такий вигляд:

угорі світяться —————> зорі
унизу на воді світяться —————>
угорі —————> місяць
під тобою пливе —————>
плесо річки відбиває —————> небесну далечінь

11. Порівняння картин літнього вечора, змальованих Лесею Українкою і Марком Вовчком. Заповнення схеми в зошиті. Діти дійдуть висновку: в обох творах змальовано картину літнього вечора, ночі. У Лесі Українки на морі, у Марка Вовчка — на річці. В обох творах плине (пливе) човен. Місяць і зорі на небі. Тихо. Навіть рожевий колір є в обох творах. У Лесі Українки *рожеве світло розсипає місяченько*, а в Марка Вовчка *рожевий вечір* (останні промені сонця). У вірші рожеве світло змінюється срібним і порівнюється з вогнем, що палає. Обидві авторки зачаровані красою літньої місячної зоряної ночі на воді.

III етап «Після читання»

1. Створення малюнка до вірша Лесі Українки. Добір заголовка до вірша.

2. Завдання додому. Виразно читати (вивчити напам'ять) вірш Лесі Українки «Плине білий човник», виразно читати опис Марка Вовчка, уміти розповісти про письменницю за змістом статті.

Додатковий матеріал до уроку

(29) Тема. Чому сумувала сосна? Народні пісні-веснянки

Орієнтовна навчальна мета. Розширити знання пейзажної лірики Лесі Українки. Навчати розуміти мову твору, викликати захоплення змалюванням зимової природи, включенням у сюжет зразків народної творчості (веснянок). Формувати вміння стежити за побудовою твору, виразно читати.

Матеріал до уроку. Леся Українка, Сосна (с. 51, 52 підручника).

Перевірка домашнього завдання

1. Виразне читання вірша Лесі Українки «Плине білий човник».
2. Виразне читання опису Марка Вовчка (робота в парах).
3. Розповідь про Марка Вовчка (робота в групах).
4. Вивчення опису вечора (ночі) напам'ять. Читання вивченого опису з пам'яті (за бажанням).

I етап «До читання»

1. Бесіда за малюнком у підручнику (с. 51): яку пору року зображено, яке це дерево, який настрій викликає вся картина? Пригадати останні рядки вірша І. Франка «Сипле, сипле, сипле сніг». Пов'язати зі змістом цих рядків міркування щодо того, чому сосні сумно. Як весна змінить сосну? Адже вона в усі пори року зелена! Як зміниться настрій у людей? Якими піснями зустрічали весну в давнину? Що таке веснянки?

2. Читання учнями статті в рубриці «Чи знаєш ти?». Доповнення інформації про веснянку «Зелений шум» (у зошиті).

3. Словникова робота: *діброва*.

II етап «Під час читання»

1. Читання вірша «Сосна» вчителем.

2. Перевірка первинного сприймання.

• Які думки викликав вірш?

• Чому Леся Українка назвала його «Сосна»?

3. Читання вірша учнями мовчки. Виконання в зошиті завдання 2. Від чийого імені веде розповідь поетеса? Хто їй розказав про настрій сосни, діброви, про те, що не скоро прийде весна?

4. Уявна подорож у діброву разом з автором вірша. (Зупинімося біля сосни. Придивімося: якою її бачимо? (Зеленою). Прислухаймося: чути розмову сосни з весняним вітром. Яка ця розмова? (Чутно в гомоні *тяжку зимовую думу*). Які звуки чути зимовим ранком у діброві? Зелене верховіття сосни легенько шумить (*зелений шум*), але чому це звучить сумно?).

5. Відповіді на запитання після тексту в підручнику.

6. Читання вірша учнями вголос; зупинитися на художніх засобах: епітетах, метафорах, порівнянні, звукописі; пояснити, як вони допомагають уявити описану картину і звуки в діброві (звукопис: у словах *шум, шептала – ш-ш-ш*). Виконання завдання 1 у зошиті.

7. Визначення темпу (помірний), тону (невеселий), сили голосу (неголосно), тривалості пауз. Виразне читання вірша.

III етап «Після читання»

1. Повторення прочитаних віршів Лесі Українки (с. 52 підручника). Довести, що це пейзажна лірика.

2. Завдання додому. На вибір: 1 – виразно читати або вивчити дві строфи вірша «Сосна» напам'ять; 2 – виконати завдання 4 в зошиті («Чому, на твою думку, зима навіює смуток? А ти можеш сприймати зиму по-іншому. Поділися своїми враженнями. Свою відповідь можеш доповнити малюнками, фотографіями, віршами»).

3. Пригадати вивчені вірші Л. Костенко або принести їх тексти на урок.

Дата _____

Клас _____

Дата _____

Клас _____

Дата _____

Клас _____

(30) Тема. Позакласне читання. Прозові твори про неповторний світ природи

Орієнтовна навчальна мета. Формувати вміння самостійно читати й усвідомлювати твори різних жанрів, об'єднані однією темою, орієнтуватися у збірках творів, хрестоматіях.

Матеріал до уроку. Дібрані самостійно твори (у бібліотеці, у хрестоматіях). Книжка для позакласного читання «Вікно у світ» (с. 60–78).

(31) Тема. Осінні акварелі Ліни Костенко. Звуковий образ осінньої ночі

Орієнтовна навчальна мета. Ознайомити з творами пейзажної лірики Л. Костенко. Навчати розуміти мову, передані почуття. Формувати вміння сприймати звукові образи, викликати захоплення поетичною майстерністю їх створення. Виховувати бажання знати, вивчати вірші Л. Костенко.

Матеріал до уроку. Л. Костенко, Здивовані квіти (с. 52, 53 підручника), Ф. Шопен «Мелодія осені» *Д*.

Перевірка домашнього завдання

1. Виразне читання (або читання з пам'яті) вірша Лесі Українки.
2. Презентація виконаного завдання в зошиті.

I етап «До читання»

1. Ознайомлення учнів з темою і завданнями уроку.
2. Пригадування віршів Л. Костенко.
3. Поетична хвилинка «Читаємо Ліну Костенко» («Білочка восени», «Баба Віхола», «Пряля», «Соловейко застудився», «Шипшина важко віддає плоди» та ін.). У якому вірші йдеться про красу природи і турботу про неї, подано застереження не нищити її? Яка зима в Л. Костенко? Яка Віхола, яка пряля? Про осінь поетеса розказала за турботами білочки.
4. «На крилах фантазії». Чи помічали учні прихід осені в місто чи село? Пофантазувати, як це відбувається. Слухання музичного твору Ф. Шопена «Мелодія осені» (*Д*).

II етап «Під час читання»

1. Читання статті про Л. Костенко, її вірші, присвячені осені.
2. Робота в парах. Формулювання учнями запитань до змісту прочитаного. Відповіді на них.
3. Словникова робота: *акварелі* (читання пояснення на с. 53 підручника, демонстрація акварелей).
4. Читання назви вірша (зошит, підручник).
5. Висловлення міркувань: чи можуть квіти бути здивованими, чим?
– Побудуйте хвилинку акторами: покажіть виразом обличчя здивування. А ви здивовані, що квіти здивовані? Якими ознаками, властивими людині, наділено квіти в заголовку вірша?

II етап «Під час читання»

1. Коли прийшла осінь? Читання вірша вчителем.
2. Перевірка первинного сприймання. Коли прийшла осінь? (Уночі). Як вона прийшла?
3. Робота в групі. Читання вірша учнями.
– Прислухайтесь, який звук часто повторюється майже в кожному реченні. Повторіть його. Ми чуємо, як іде осінь. Чуємо й інші звуки. Одні звуки поетеса передає звуконаслідуванням (старий ворон зустрів осінь чханням: *апчхи!*). Інші звуки ми уявляємо за змістом: сойка *кричала*, квітка *питала*, і ми чуємо її запитання. Прочитайте його з інтонацією здивування.

4. Читання вірша учнями мовчки. Аналіз за запитаннями й завданнями.

- Прочитати, які зорі в цю ніч. А які вони влітку? З ким порівнює зорі? Чому з *наляканими їжачками*?
- Коли найбільше галасує сойка? Коли обіззався ворон?
- Що здивувало квітку? Як квіти відчували, що вже осінь?
- Довести, що зорі зображено як живих істот, сойку, ворона, квіти наділено ознаками людини.

5. Бесіда за малюнком. Яку пору року, частину доби зображено? Які фарби вибрав художник? Як сидять птахи?

6. Підготовка до виразного читання. Який тон читання підказують заголовок, розділові знаки? (Здивування). Яку інтонацію треба вибрати для передачі того, що відбувалося в цю ніч?

7. Виразне читання вірша учнями.

8. Заповнення схеми в зошиті. Читання вірша з пам'яті (за схемою).

III етап «Після читання»

1. Міркування над заголовком. Чому вірш має таку назву, адже йдеться й про зорі, сойку, ворона? (Зорі змінилися, сойка кричала, а ворон чхнув. Саме в цю ніч. Тобто вчора було не так. Квіти не змінились, але відчули осінь. Які квіти могли вести розмову?).

2. Завдання додому. Навчитися виразно читати вірш з пам'яті. Підготуватися до інсценізації. Принести на урок кленові листочки.

Додатковий матеріал до уроку

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Дата _____

Клас _____

(32) Тема. Краса осені й почуття, які вона викликає

Орієнтовна навчальна мета. Навчати читати і розуміти пейзажну лірику, у якій зображено осінню красу і передано почуття. Формувати вміння визначати своє ставлення до описаного і передавати його під час виразного читання. Викликати бажання зрозуміти метафоричність мови поезії, захоплюватися її виразністю.

Матеріал до уроку. Л. Костенко, Красива осінь вишиває клени (с. 53 підручника), П. Чайковський, Осіння пісня (із циклу «Пори року»), кленові осінні листочки **Д**.

Перевірка домашнього завдання

1. Прочитати виразно вірш «Здивовані квіти» (робота в парах)
2. Прочитати виразно вірш з пам'яті.
3. Розподіл ролей. Розігрування.

I етап «До читання»

1. Ознайомлення з темою уроку, літературознавчим завданням (які почуття викликає краса?).
2. Складання розповіді на тему «Коли осінь красива».
3. Слухання музичного твору (П. Чайковський, Осіння пісня (із циклу «Пори року»)) (**Д**). Діти розповідають, який настрій викликав у них музичний твір.

II етап «Під час читання»

1. Читання заголовка. Міркування над змістом твору: мова йтиме про осінь, вона *красива, майстриня*. Чому осінь вишиває? Чому саме клени?
2. Розгляд листків клена, їхніх кольорів, розкладання листя на партах або, якщо є можливість, прикріплення магнітами на дошці на великому зображенні клена. Який вийшов клен? Хто його так розфарбував? У які кольори? Ліна Костенко говорить: «*красива осінь вишиває клени*». Чим робота осені подібна до вишивання? Чи на інших деревах таке саме гарне листя, що й на клені? *Осінь вишиває*. Як зображено осінь? (Як людину).
3. Читання вірша вчителем.
4. Перевірка первинного сприймання. Який настрій викликав вірш?
5. Читання вірша учнями мовчки. Виконання завдання в зошиті (покласти на папері мазки тих кольорів, у які осінь вбирала клени). Міркування про те, як палітру світлих кольорів змінює додавання чорної фарби. Розгляд малюнка. Читання рядків вірша, які відповідають малюнку.
6. Читання й аналіз вірша за запитаннями і завданнями після тексту. (Діти доходять висновку: хоч осінь пишається золотом і багрянцем, та цей час швидко мине — листя облетить. До почуття замилювання красою додається смуток).
7. Підготовка до виразного читання. Учні визначають, як голосом передати красу кленів, прохання листя першого і другого разу (слова: «Дай нам тої втіхи! Сади прекрасні...» треба прочитати переконливо, так, щоб голосом передати сильну волю до життя), а зміст останніх чотирьох рядків (логічний наголос на *що і все одно*) — з відчаєм).
8. Виразне читання вірша.
9. Розігрування описаної картини (читання слів автора і листя).

III етап «Після читання»

1. Узагальнююча бесіда.
 - Чому вірш має таку назву? Яку осінь зображено у вірші? Автор вірша не просто описує красу осені, а наповнює цю карти-

Комментарий учителя

-

Додатковий матеріал до уроку

Дата _____

Клас _____

**(33) Тема. Осінь наповнена звуками й незвичайними кольорами.
Мова віршів Ліни Костенко**

Орієнтовна навчальна мета. Ознайомити з віршем Ліни Костенко, у якому описано осінь, майстерно передано звуки природи. Навчати помічати в тексті звукопис, під час читання прислухатися, думати, уявляти. Формувати вміння сприймати образність поетичної мови віршів пейзажної лірики Ліни Костенко. Виховувати бажання знати вірші й читати їх із пам'яті.

Матеріал до уроку. Л. Костенко, Осінь, ось вона, осінь. Стоять ліси смагдагово-руді (с. 54, 55 підручника). Голоси перепілки і цвіркунів у записі **Д**.

Перевірка домашнього завдання

Читання вірша «Красива осінь вишиває клени» з пам'яті. Презентація виконаних малюнків.

I етап «До читання»

1. Пригадати вірші Л. Костенко, у яких зиму, осінь зображено як майстринь («Пряля», «Красива осінь вишиває клени»). Чим дії зимової хуртовини нагадують роботу прялі? Заохотити учнів спробувати уявити такий образ зими під час снігопаду. А який образ виникає в уяві восени, коли надворі скрізь червоні й золоті листочки?

2. Бесіда. Як осінь повідомляє про свій прихід? Подивіться на ліси, поля, луки, у небо, прислухайтесь до пташиного гомону, шурхотіння трави під ногами.

3. Словникова робота: *серп, чемодан, брама*. Від якого слова походить слово *серпень*? Що таке *серп*, що ним роблять? Розгляд картини Миколи Пимоненка «Жниця».

Нині урожай зернових швидко збирають сучасні комбайни, серп можна побачити хіба що в музеї. В ужитку залишилася лише назва останнього літнього місяця – *серпень*.

Хто зможе намалювати чемодан на дошці? Як ще називають виріб для перевезення речей?

Дібрати синонім до слова *брама*.

4. «Хвилинка театру». (Клас ділиться на дві групи. Кожна група створює журавлиний ключ). – Куди треба «летіти» восени? (Так і станемо ключем на південь). Значення слів: *ключем замикає, ключем летять журавлі*. Слово *ключ* багатозначне.

II етап «Під час читання».

1. Читання вірша вчителем. (Завдання перед читанням: слухати, уявляти, бачити картини природи і звуки, якими вони наповнені).

2. Перевірка первинного сприймання. Які картини природи уявили, «побачили», що почули.

3. Читання вірша учнями мовчки. Вибір завдання в зошиті та його виконання.

4. Презентація учнями виконаних завдань (увесь клас включається в їх усвідомлення).

5. Читання вірша учнями вголос. Аналіз.

• Що розповіла поетеса про осінь? Розказати.

• Довести словами з тексту вірша, що літо закінчилося. Що означають слова: *вже брами літа замикає осінь*? (Замкнула браму і сама вступає у володіння). Прочитати наступне речення. Промовити протяжно [ш]. У якому слові чути шум дощу?

М. Пимоненко. Жниця.
1889 р.

• Промовити виділене речення і прислухатися. Чи чути хлюпання крапель дощу? Який образ виник в уяві? (Дощ, калюжі, під ногами хлюпає). Пригадати і запам'ятати – це *звукопис*. Прочитати на с. 54 пояснення, що таке звукопис.

• Що хотіла сказати поетеса наступним реченням? Дібрані поетесою слова *серпень випустив серп* створюють особливий образ.

• Чому автор вірша говорить про концерт *цвіркунів і перепілочок* улітку? (Учитель вмикає запис цвіркання цвіркунів і підпадьомкання перепілок). Ось цей концерт припинився. Чому?

• Як збирався у вирій чорногуз? Прочитати відповідь, а потім промовити її з пам'яті. Упізнавання чорногуза, пригадування інших назв цього птаха.

• Про що запитує поетеса? Куди літо подалось? Яку відповідь дадуть діти? А яка є у вірші? Прочитати одне одному два наступних речення. (*Осінь, ось вона, осінь. Осінь, ось вона, ось*). Прислухатися. Які звуки часто повторюються? (*О-о-о, с, сь*). Голосним [о] поетеса наголошує: *о, осінь, ось вона, ось*. Як називається цей прийом? (Звукопис). За допомогою звукопису чути осінь. Як треба прочитати ці речення? (Не поспішаючи, щоб почути осінні звуки й підкреслити їх голосом (*сь, сь, сь...*)).

• Л. Костенко влучно використовує два значення слова *ключі* в останньому реченні. Де взялися в небі журавлині ключі? Сказати словами з вірша.

6. Повторне читання вірша учнями мовчки: звернути увагу на довжину речень.

7. Виразне читання вірша.

8. Робота в групах.

• Розгляд малюнка. Складання за ним і віршем опису осені.

• Порівняння віршів «Красива осінь вишиває клени» та «Осінь, ось вона, осінь» (таблиця в зошиті).

9. Читання вірша «Стоять ліси смарагдово-руді» мовчки. Пояснення значення слів: *смарагдовий* – зелений, *рудий* – червоножовтий.

10. Малювання в зошиті крапельистого листочка та доповнення малюнка за змістом вірша.

11. Виразне читання вірша.

III етап «Після читання»

1. Узагальнююча бесіда.

• Яка осінь у вірші «Осінь, ось вона, осінь»? Промовити назву вірша. Як зображено осінь? (Наділено властивостями людини: *замикала брами, погубила ключі*). Коли вона замикала брами? (Вночі). У якому вірші теж ідеться про прихід осені вночі?

• Яка осінь у вірші «Стоять ліси смарагдово-руді»? (Глибшає осінь, але вона ще не пізня).

• Побачивши в осінньому небі журавлиний ключ, які рядки вірша можна пригадати?

• Якими фарбами доповнилися осінні акварелі? (Смарагдово-рудими).

2. Завдання додому. Вивчити один з віршів (за бажанням обидва) напам'ять.

Дата _____

Клас _____

(34) Тема. Осінній день у поезії Ліни Костенко і в описі Івана Нечуя-Левицького. Мова і настрої творів

Орієнтовна навчальна мета. Розширити знання про осінь у віршах Л. Костенко. Удосконалювати вміння відчувати й розуміти в тексті вірша звукопис, його значення для передачі почуттів і уславлення осені. Збагатити словниковий запас, почуття дітей. Навчати відчувати особливості мови та настрою творів різних жанрів.

Матеріал до уроку. Л. Костенко, Осінній день. І. Нечуй-Левицький, День був ясний, сонячний (с. 55, 56 підручника). Фотографії: «Листопад», «Квітка айстра» Д.

Перевірка домашнього завдання

Читання віршів з пам'яті. (Спочатку в парах – учні читають одне одному).

I етап «До читання»

1. Ознайомлення з темою уроку.
2. Пригадування дітьми якоїсь події з їхнього життя. У яку пору року це було? Що за подія? Чи принесла вона радість, задоволення? Коли діти про неї згадують?
3. Висловлення міркувань, куди поділося літо. Яку відповідь дасть у вірші поетеса?
4. Словникова робота: *осанна* (пояснення в підручнику), *багдадський злодій* (пояснення в зошиті), *горілиць* (обличчям угору), *зайтися болем* (терпіти біль).
5. Розгляд фотографії «Айстра» Д.

II етап «Під час читання»

1. Читання вірша вчителем. Передача голосом звукопису, почуттів.
2. Перевірка первинного сприймання. Які почуття викликав вірш? Чому?
3. Читання вірша учнями мовчки. Формулювання запитань, які виникли під час читання. Відповіді на них.
4. Читання вірша учнями вголос (вслухатися у звучання слів). Які звуки найчастіше повторюються? (*О, сь, с*). У якому вірші вже траплявся звукопис? Повторити ці рядки. (*Осінь, ось вона, осінь*). Чи однакові образи ми сприймаємо за допомогою цього художнього засобу? Чи однаковий настрій? (Настрій сумний, спокійний в одному вірші; невеселий, схвилюваний – у другому).
5. Читання вірша, визначення слів, особливостей побудови речень, якими передано почуття смутку (зображено його): *о сум, невже це осінь, осінь, о! – та сама, останні айстри зайшлися болем, плаче коник*.
6. Міркування над змістом речень: «Невже це осінь» (можливо, цей осінній день навіяв якісь згадки. Фото «Листопад» Д); «Останні айстри» (айстри відцвітають, а їм ще хочеться цвісти. Пригадати, про що просило осінь листя); «Ген килим, витканий із птиць, летить над полем» (у небі багато птахів, одні летять ключем, інші клином, зграєю – образно, красиво сказала про переліт птаства Л. Костенко). Де ж поділося літо? Чому плаче коник? (Він озивається сумно, не співається йому так весело, як улітку, – немає літа, бракує мелодій).
7. Виконання завдання 2 в зошиті.
8. Виразне читання вірша, голосом підкреслити *о, с, сь* у словах, передати сум.
9. «Читаємо вивчені вірші Ліни Костенко» (учні читають вірші з пам'яті, розповідають, якими кольорами й звуками наповнено осінь у поетеси, доводять, що вона словом створила осінні акварелі, чудові образи осені).

Комментарий учителя

[illegible]

1. Узагальнююча бесіда.

- Якими словами починається текст?

- Якими словами починається опис І. Нечуя-Левицького?

- Чим особливий осінній день у поезії Л. Костенко і чим – в

2. Завдання додому. Виразно читати вірш Л. Костенко та опис

Дата _____

Клас _____

(35) Тема. Ліричні твори-роздуми. Читаємо Дмитра Павличка

Орієнтовна навчальна мета. Ознайомити з ліричними творами-роздумами, їх особливостями. Розкрити зміст поняття «ліричний герой». Навчати розуміти думки ліричного героя, разом з ним міркувати.

Матеріал до уроку. Д. Павличко, Плесо (с. 57 підручника). Запис плюскоту хвиля на річці *Д*.

Перевірка домашнього завдання

1. Виразне читання вірша Л. Костенко «Осіній день».
2. Читання опису І. Нечуя-Левицького, переказ частини опису близько до тексту.
3. Читання вірша з пам'яті (хто вивчив за власним бажанням) і презентація малюнка «Осінь» за змістом віршів – «осінніх акварелей» Л. Костенко.

I етап «До читання»

1. Ознайомлення учнів з темою і завданнями уроку.
2. Пригадування назви розділу, опрацьованих творів. Назвати вірші пейзажної лірики, пригадати її особливості.
3. «Я – людина, наділена почуттями». Людину можуть переповнювати почуття любові або зневаги, захоплення чи відрази. Ми радіємо, сміємося, сумуємо. Інколи плачемо, підвищуємо на когось голос. Це – вияв нашого ставлення до навколишнього, до своїх вчинків, вчинків інших людей. Намагаємося розібратися в них, дати їм оцінку. У віршах теж передано почуття, викликані не лише картинами природи. Тобто до ліричних творів належить не лише пейзажна лірика. З такими творами учні ознайомляться на уроці.
4. Читання пояснення про твори-роздуми (с. 56 підручника).
5. Розкриття поняття «ліричний герой» (пояснення в зошиті) – якщо у вірші ведеться розповідь від першої особи (*я, ми*), тоді говорять про наявність ліричного героя.
6. Пригадування віршів Д. Павличка, які читали в 3 класі («Вітряк», «На щастя»). Над чим міркує поет у цих віршах? Що робив вітряк удень і що – уночі? Який чудовий політ фантазії в автора вірша!
7. «Включаємо свою фантазію». На що схожа щука? Може, про щуку йтиметься у вірші?

II етап «Під час читання»

1. Читання учнями статті про Д. Павличка (с. 56). Бесіда за прочитаним: де народився Дмитро Павличко? З якими віршами ви ознайомитеся?
2. Читання заголовка вірша «Плесо». Що означає це слово? Хто може словами пояснити чи намалювати?
3. Читання вірша вчителем (перший рядок: «Люблю я заглядати в плесо» і одночасне слухання у записі плюскоту хвиля на річці (*Д*)). Учні слухають протягом хвилини. Потім висловлюють міркування, чи можна побачити дно, коли «гуляють-котяться» хвилі. Ні, коли плесо чисте, вода не ворухнеться, тоді видно глибину. Що ж можна побачити? (Учні висловлюють припущення).
4. Читання вчителем вірша від початку до кінця.
5. Перевірка первинного сприймання.
 - Що ж побачив ліричний герой на дні річки?
 - Чому саме річки? Адже поет жодним словом не обмовився про річку. (Щука живе в річці).
6. Повторне читання вірша учнями мовчки. Розв'язання проблемного завдання: з'ясувати зі слів *по дну застелена блакить і місяць відбивається у воді*, коли саме ліричний герой дивився в

річку – удень, увечері, уночі? (Мабуть, увечері, коли ще блакитне небо, але вже видно на ньому місяць). Пригадати, як писали про місяць над водою Леся Українка, Марко Вовчок. (*Мерехтить місячне світло; місяць вгорі, місяць внизу*).

7. Читання вірша вголос із зупинками на засобах художньої виразності. Перша строфа: чим приваблює плесо ліричного героя? Із чим порівнюється швидке мелькання у воді щуки? Щука перетинає погляд, коли ліричний герой хотів що побачити? (*Досягти очима дна*). Друга строфа: яку нагороду одержав ліричний герой за свою наполегливість? (Побачив *діряву Місяця підкову*). Чим відблиск Місяця нагадав автору підкову? Чому діряву? (Підкова дірява, бо її кріпили коневі, і автор переніс це на образ Місяця, та ще й мерехтить його сяйво). Яким словом описано глибину? Третя строфа: яким словом передано здивування? Що здивувало ліричного героя? Розказати. Назвати слова: ознаки, порівняння, ужиті в переносному значенні.

Учні фантазують, на що схожа щука, із чим її можна порівняти. Що уявив ліричний герой, дивлячись на дно річки? (Політ ракети на Місяць).

8. Виконання завдання в зошиті. Перевірка першого завдання за підручником. Презентація своїх малюнків учнями.

9. Виразне читання вірша. Обмін враженнями: що найбільше сподобалося у вірші, що викликало захоплення?

III етап «Після читання»

1. Складання казки про те, що можна побачити, очима «досягнувши» дна.

2. Завдання додому. Виразно читати вірш. За бажання вивчити весь вірш або його частину напам'ять.

(36) Тема. Позакласне читання. Біля книжкової полиці в бібліотеці. Відкритий фонд бібліотеки

Орієнтовна навчальна мета. Удосконалювати вміння самостійно орієнтуватися у світі дитячих книжок, здійснювати пошук потрібної книжки.

Дата _____

Клас _____

Додатковий матеріал до уроку

Дата _____

Клас _____

(37) **Тема. Що таке вдячність? Розуміння думок ліричного героя і передача їх у самостійно складеній казці**

Орієнтовна навчальна мета. Навчати читати і розуміти вірші Д. Павличка. Навчати міркувати над вчинками героїв творів, давати їм оцінку. Виховувати відчуття художнього слова.

Матеріал до уроку. Д. Павличко, Синиця, Яблуко (с. 57, 58 підручника). «Голоси птахів: синичка» Д.

Перевірка домашнього завдання

1. Виразне читання вірша Д. Павличка «Плесо» (робота в парах).
2. Читання вірша учнями з пам'яті.

I етап «До читання»

1. Повідомлення теми і завдань уроку.
2. Міркування учнів про те, що таке вдячність. Прогнозування, який зв'язок між цим поняттям і віршами, які називаються «Синиця» та «Яблуко». (Після розмірковувань учні, очевидно, розкажуть, що синичка зимує в нас, у люті морози та снігопади їй важко знайти їжу, тому вона прилітає до осель, люди облаштовують годівнички, а щодо яблука – пригадають народну притчу «Яблуня»).
3. Словникова робота: *корифей, скрипаль-корифей* (видатний діяч мистецтв, музикант).
4. Слухання пісні синички в записі (Д). Як співає синичка: весело чи сумно? Коли вона так співає?

II етап «Під час читання»

1. Розгляд малюнка. Висловлення міркувань, чому синичку зображено на квітучій гілці, чим вона зайнята. Слухання вірша, пошук відповіді.
2. Читання вірша вчителем. Уточнення висловлених міркувань.
3. Повторне читання вірша учнями мовчки. Виконання завдань у зошиті.
4. Читання вірша учнями вголос. Аналіз.
 - Чому синичка прилітала до вікна в холод? Чому прилітала тоді, коли минулися холоди? Якими словами поет говорить, що в синички стало вдосталь їди? Прочитати.
 - Як синичка дякувала за те, що її підгодовували в холоди? Автор говорить, що пташка не співала, а грала. Про що вона співала людям? З ким порівнюється її гра-спів? Що хотів цим сказати поет?
 - Поміркувати над змістом останніх двох рядків. Що найважливіше хотів сказати автор вірша? (Зроблене добро приносить людям щастя). Чи правильними були міркування дітей про те, хто ж виявив вдячність у вірші «Синичка»?
5. Пояснення значення слів і висловів з вірша «Яблуко»: *щепа, важкий гріх, недостиглий гріх* (у зошиті).
6. Читання вірша «Яблуко» (учитель або учень, який читає виразно). Про що йдеться у вірші: про вдячність чи невдячність, спричинене зло, яке мучить? Над чим міркує поет? Чи можна цей вірш віднести до творів-роздумів?
7. Повторне читання вірша. Аналіз за запитаннями після тексту (с. 58). Визначення основної думки (думай, що робиш, щоб потім не мучила совість).
8. Підготовка до виразного читання (під час читання змінюється тон: то ліричний герой картає себе, роздумує, з каяттям звертається до яблуньки, робить висновок).

Комментарий учителя

III етап «Після читання»

2. Завдання додому. Виразно читати вірші «Синичка», «Яблуко». Підписати малюнки до вірша «Яблуко» словами з тексту вірша.

Дата _____

Клас _____

Матеріал до уроку. Д. Павличко, Зернина. І. Драч, Етюд про хліб. С. Жупанин, Ходімо в поле, сину. Обжинкові пісні. Пісня «Зеленє жито». Фотографії пшеничного, житнього полів. Пшенична зернина і колосок. Решето.

У зошиті подано завдання для самостійного виконання учнями та матеріали, що допоможуть дітям уявити домашню піч, у якій випікають хліб.

Додатковий матеріал до уроку

Дата _____

Клас _____

Дата _____

Клас _____

(40) Тема. Узагальнення знань з теми «Лірика». Визначення навчальних досягнень за тестовими завданнями для тематичного контролю

Орієнтовна навчальна мета. Узагальнити знання про особливості ліричних віршів (пейзажної лірики, віршів-роздумів). Визначити навчальні досягнення учнів з теми.

Матеріал до уроку. Повтори і пригадай (с. 62 підручника), тестові завдання (с. 8, 9 «Зошита для оцінювання навчальних досягнень»), П. Усенко, Заметільниці-метілі, вірші-роздуми. А. Костецький, Космічні перевантаження (с. 62–65, 70–72 «Перлинки»).

Тема вивчається в такій послідовності, як подано в зазначених матеріалах до уроку та в зошиті. Бажано прочитати вірш П. Усенка, ознайомити учнів з поетом, розкрити його стиль і оригінальність мислення. Систематизує знання учнів про вірші-роздуми стаття, а також вірш А. Костецького. Проблема, до міркування над якою запрошує поет, багатьом дітям близька, тому поет і його твір сподобаються їм.

(41) Тема. Пейзаж у прозових творах. Навчасьмось уявляти, відчувати, розуміти

Орієнтовна навчальна мета. Розширити уявлення про пейзаж у художніх творах (пейзажна лірика, проза). Навчати розуміти залежність між сприйманням картин природи і почуттями персонажів твору. Ознайомити з прийомом формулювання запитань до незвичайних слів у описах.

Матеріал до уроку. Пейзаж у прозових творах. Пейзаж відповідає настрою персонажів твору. І. Сенченко, Чимчикують наші хлопці.

I етап «До читання»

1. Ознайомлення учнів з темою уроку.
2. Словникова робота: *кораловий колір* (пояснення в зошиті за допомогою малюнків).
3. Читання учнями статті (с. 62, 63 підручника). Обмін думками. Чи завжди люди сприймають картини природи так, як їх описує письменник? Чому? (Поспішаємо, не завжди уважні, залежить від настрою).
4. Читання учнями рядків з позначкою «лілія». Спроби скласти речення за аналогією.
5. Читання назв рослин: *подорожник, спориш, кашка, собача рожа, буркун, будяки, лобода, ведмежі вушка, волошки, петрові батоги, сокирки*. Визначення рослин за малюнком.

II етап «Під час читання»

1. Читання учнями речення: «Пейзаж відповідає настрою персонажів твору» (гарно на душі – гарно навколо). Прогнозування змісту твору: який пейзаж відкриється персонажам твору?
2. Читання тексту учнями мовчки.
3. Перевірка первинного сприймання. Де йшли хлопці? Як їх звати? Який настрій у них був? Чи доводилося учням колись бачити стільки трав і квітів?
4. Читання першого абзацу. Чому автор вибрав слово *чимчикують*, а не *йдуть*? (Рухаються не поспішаючи, роздивляючись, милуючись). Між якими травами й квітами йшли хлопці? Прочитати. Якими кольорами цвіли квіти? (Один учень називає квітку, інший – її колір). Чим полонила увагу хлопців рослина ведмеже вушко? А джміль? Прочитати самостійно.
5. Виконання завдань (1–3) у зошиті. Якими кольорами і звуками було наповнене все для хлопців? Звідки довідалися, що у хлопців був гарний настрій?

Комментарий учителя

7. Визначення засобів інтонаційної виразності. Виразне читання тексту.

2. Завдання додому. Виразно читати текст. Спробувати розшукати зображення рослин, квітів, які викликали захоплення у Женьки й Левка.

Дата _____

Клас

* На сторінках «Перлинки» розроблено послідовність роботи із цими творами.

Дата _____

Клас _____

(43) Тема. Пейзаж змінюється зі зміною настрою персонажа твору
Орієнтовна навчальна мета. Ознайомити з такою особливістю: час-
 то на настрій персонажа художнього твору впливають картини природи.
 Навчати помічати слова в описі природи, які визначають зміну настрою
 персонажа твору. Розвивати уяву, увагу, розуміння художнього образу.
Матеріал до уроку. В. Чухліб, Чомга і весна (с. 65, 66 підручника).
 П. Чайковський, Пори року. Зима. Весна **Д.**

Перевірка домашнього завдання

1. Прочитати виразно текст «Чимчикують наші хлопці».
2. Описати пейзаж (якщо учні принесли зображення рослин і квітів, тоді доцільно буде розповідати про рослину, якою милувалися хлопці, й прикріплювати її на дошці – прийом «Рухома картина»).

I етап «До читання»

1. Вступна бесіда.
 – Пригадайте рядки з віршів Ліни Костенко про відліт птахів («Ген килим витканий із птиць», «осінь.... погубила у небі журавлині ключі»). Куди відлітають птахи? Де зимують дикі качки? А тим птахам, що залишаються на зиму в нашому краї, як живеться? Якої пори вони чекають? Є різні дикі качки, серед них – чомга. (Показ чомги на фотографії, читання розповіді про неї (матеріал у зошиті)).
2. Читання учнями теми уроку з підручника.

II етап «Під час читання»

1. Читання заголовка. Прогнозування змісту твору, пейзажів, настрою качки.
2. Читання учнями твору мовчки.
3. Перевірка первинного сприймання.
 - Назвати персонажів твору (Чомга, камінь Валун, качур, каченята), визначити головного персонажа.
 - Де зимувала Чомга? Де вона зимою плавала, зігрівалася?
4. Повторне читання твору учнями мовчки. Підготувати відповідь на запитання: хто така Чомга? Вибрати завдання із запропонованих і виконати його. (У завданнях учні визначають художні засоби, пояснюють, чому літо назване золотим, а весна – красною, презентують намальований ними пейзаж, персонажів).
5. Читання твору вголос, визначення настрою Чомги; поділ тексту на частини відповідно до зміни настрою пташки. Позначення меж кожної частини.
6. Читання твору частинами, визначення в кожній частині опису природи, слів, які спричиняють зміну настрою персонажів твору (у лісовому Синь-озері, хіба є де краще місце; сірому небозводі; вище піднімалося сонце, крига відступала від ополонки; виглянуло умите сонце...).
7. Розповідь учнів про те, як змінювався настрій Чомги зі зміною пейзажу.
8. Виразне читання твору. Голосом передати настрій картин природи і персонажів.

III етап «Після читання»

1. «Створення відеофільму». На основі якої описаної картини учні хотіли б створити відеофільм? Яку назву йому дали б?
2. Підведення до висновку: зі зміною картин природи змінювався настрій Чомги, Валуна. Весна принесла Чомзі щастя.
3. Завдання додому. Переказувати твір (вибрати вид переказу: близько до тексту, вибірково – за складеним на уроці планом, коротко, творчо — від імені Чомги).

(44) Тема. Коли краса навколишнього не викликає радості: пейзаж чудовий, а на душі персонажа – смуток. Спокій у природі – спокій на душі

Орієнтовна навчальна мета. Навчати розуміти стан персонажів твору, усвідомлювати, як вони сприймають пейзаж; удосконалювати вміння читати й уявляти, придивлятися, прислухатися, розуміти. Збагатити знання про творчість Марка Вовчка, Михайла Коцюбинського.

Матеріал до уроку. Марко Вовчок, Другого дня притомилась я дуже. М. Коцюбинський, На небі сонце... (с. 66–68 підручника).

Перевірка домашнього завдання

1. Переказати казку В. Чухліба «Чомга і весна»:

- близько до тексту
- від імені Чомги
- коротко
- розказати про Чомгу; чому сумував сивий Валун і коли він усміхнувся.

I етап «До читання»

1. Пригадування опису вечора, ночі Марком Вовчком.
2. Читання статті про Марка Вовчка (с. 50 підручника). Яка тема творів письменниці була визначальною?
3. Самостійне ознайомлення з інформацією: що означає *жито* *половіє*, який *льон* (матеріал у зошиті).

II етап «Під час читання»

1. Читання учнями мовчки уривка з твору Марка Вовчка.
2. Перевірка первинного сприймання. Чи знають учні людину, яка розповіла, що бачить довкола? (Це героїня твору, з поданого в цій частині тексту незрозуміло, куди й чому вона йде).
3. Повторне читання. Аналіз за завданнями в підручнику.
4. Вибір одного завдання з трьох запропонованих. Виконання його.
5. Виразне читання тексту опису учнями; презентація своїх малюнків. (Які фарби переважають? Жовтий з крапленням голубого, синій, золотавий. Героїня здатна сприймати красу, хоч їй нерадісно на душі).
6. Розповідь учителя про життєвий шлях М. Коцюбинського. **Михайло Михайлович Коцюбинський** (1864–1913) народився на Вінничині. Був людиною високої культури, душевної краси й благородства. Понад усе любив квіти й сонце. Він – майстер описів природи, внутрішнього стану героїв творів.

7. Читання учнями опису мовчки. Чи вдалося відчувати спокій у природі, спокій на душі героя твору?

8. Повторне читання тексту опису. Довести, що герой сам серед безмежного моря пшениці й жита і йому добре.

9. Ознайомлення з планом до тексту (у зошиті).

10. Читання тексту і поділ його на частини за планом. Виконання завдань до кожної частини (с. 68 підручника).

11. Виконання в зошиті завдання 2.

III етап «Після читання»

1. Розповідь учнів про те, чи доводилося їм бачити пшеничне (житнє) поле. Яке відчуття виникло? Чи бачили поле, на якому дозріває ячмінь? Бачили вуса на колосках? Яку легенду про волошки діти знають і можуть розповісти?. Якщо є можливість, учитель приносить на урок пшеничний або житній колосок, дає учням потримати його, щоб вони відчували його на дотик.

2. Завдання додому. Вивчити частину опису М. Коцюбинського напам'ять. Виразно читати текст опису Марка Вовчка.

Дата _____

Клас _____

Дата _____

Клас _____

(45) Тема. Пейзаж визначає настрій твору

Орієнтовна навчальна мета. Удосконалювати вміння сприймати пейзаж у творі, передбачати за ним настрій твору. Розвивати уяву, мислення, збагачувати почуття.

Матеріал до уроку. Олесь Гончар, Солов'їна сторожа (с. 68–71 підручника).

Перевірка домашнього завдання

1. Читання вивченої частини опису М. Коцюбинського з пам'яті. Визначення художніх засобів.
2. Виразне читання опису Марка Вовчка. Визначення слів, якими передано стан персонажа твору.

I етап «До читання»

1. Вступна бесіда.
– Чим відоме місто Канів? Де воно розташоване? Кому доводилося бувати в Каневі? На могилі Тараса Шевченка? У музеї Кобзаря?
2. Коротка розповідь учителя про Олесь Гончара. Показ портрета (Д).

Олесь Гончар (1918–1995) – український письменник, народився на Дніпропетровщині. Дитинство минало на Полтавщині. Писав твори переважно для дорослих і дітей старшого віку.

II етап «Під час читання»

1. Читання заголовка оповідання. Міркування над його змістом. (Де в'є гніздечко соловей? Що означає вислів *весь час на чатах*? Чому оповідання має таку назву?).

2. Читання оповідання. Починає читати вчитель і зупиняється на словах: «Гарна яка!». Який настрій сповнював дівча і дорослих? А як починався ранок? Продовжують читати учні.

3. Перевірка первинного сприймання.

- Де було солов'їне гніздечко? На чому воно було?
- Чому в присутніх це викликало захоплення? (Люди приходили і йшли, а солов'ї весь час були в гніздечку біля входу в музей – ніби сторожа).

4. Повторне читання оповідання. Відповіді на тестові завдання в зошиті. Аналіз за запитаннями і завданнями, поданими в підручнику.

5. Робота в групах. *I група* – учні доводять, що подорож почалася і продовжувалася захопленням (руни гороху, волошки в хлібах, голос перепілки, солов'їне гніздечко на вході в музей, на кущі троянди), називають слова, якими передано почуття, емоції персонажів твору (*Всюди ж така краса! Гарна яка!* Дівча в захваті, для дорослих це також радість, *диво з див*, такого не вигадаєш), зазначають, що в тексті багато речень із знаком оклику. Отже, твір емоційний. Ці емоції викликані картинами природи; *II група* – вибір завдань у підручнику, виконання їх.

6. Перевірка виконаних завдань: виразне читання оповідання, розігрування діалогів (самостійно розподілити ролі, під час читання передати інтонацію захоплення); опис сценарію для кінофільму (місце – пшеничне поле, музей Тараса Шевченка, час – літо; пейзажі, ролі, музика, озвучення); пригадування скороговки із словом *перепілка* (робота в зошиті). Чим перепілка привернула увагу? (Діти багато дізналися про перепілку, пережили разом із дівчатами захоплення пустункою, жартівницею).

III етап «Після читання»

1. Узагальнююча бесіда.

Комментарий учителя

Додатковий матеріал до уроку

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Дата _____

Клас _____

(46) Тема. На Тарасовій горі

Орієнтовна навчальна мета. Удосконалювати вміння читати і розуміти, які почуття переживає автор твору, перейнятися ними. (Переді мною – Україна, моя рідна земля. Я її син (донька). Слово поетове – моя рідна мова, чиста криниця, без якої не зможу жити).

Матеріал до уроку. В. Сухомлинський, Ми їздили в Канів. Прислів'я про рідний край **Д**.

Перевірка домашнього завдання

1. Прочитати частини оповідання в підручнику.
2. Прочитати план оповідання.
3. Переказати від імені дівчати частини: «Руни гороху. Де ж повний стручок?», «Підпадьом то тут, то там».
4. Назвати жанр, автора і заголовок твору, персонажів, визначити настрій твору.

I етап «До читання»

1. Вступна бесіда.
 - Скільки років від дня народження Кобзаря відзначав світ у 2014 році? (**Д**). Де мріяв доживати віку Тарас Григорович Шевченко, повернувшись із заслання? Чи судилося йому?
 - Що заповів митець у своєму творі «Заповіт»? Прочитайте вірш. Що найбільше любив Тарас Шевченко? Яку Україну заповідав наступним поколінням? (Шевченко любив Україну, народ, рідну мову. Мова Тараса Шевченка – наша рідна мова).
 - Як називається гора, на якій поховано Шевченка? (Чернеча гора). Хто був на могилі Кобзаря? Як піднялися на гору? Скільки східців подолали? Що бачили звідти? Чи виконали нащадки заповіт Тараса Шевченка?

2. Розповідь учителя про В. Сухомлинського – педагога, ученого, письменника. Своїми враженнями від поїздки на могилу Кобзаря він ділиться у творі.

II етап «Під час читання»

1. Читання оповідання учнями.
2. Перевірка первинного сприймання. Що найбільше схвилювало письменника?
3. Повторне читання. Які картини відкрилися перед автором? Що відчув, зрозумів письменник? Пояснити його думки про Україну, слово поетове – рідну мову.
4. Розгляд зображення могили Тараса Шевченка. Хто скульптор? Що біля могили?
5. Читання оповідання учнями мовчки. Виконання завдань у зошиті. Яким рядкам М. Гоголя співзвучний опис Дніпра?

III етап «Після читання»

1. Яке бажання виникло в учнів після прочитання твору? Як починає оповідання Василь Сухомлинський? Як – Олесь Гончар? (**Ми їздили..., ми їдемо...**). На могилу Шевченка, особливо в літній час, не припиняється людський потік. Дорослі й діти, наші співвітчизники й зарубіжні гості прагнуть побувати на могилі Великого Кобзаря, вклонитися його таланту, волелюбній силі.

2. Читання віршів Т. Шевченка, слухання пісень на слова поета.

3. Завдання додому. Дібрати прислів'я про рідний край. Спробувати відшукати відповіді на запитання, на які не змогли відповісти на уроці.

Комментарий учителя

Дата _____

Дата _____

Додатковий матеріал до уроку

Дата _____

Клас _____

II семестр

(1) **Тема. У країні дитинства. Про що будемо читати в розділі з такою назвою? Дитинство – найцікавіша пора**

Орієнтовна навчальна мета. Ознайомити з відомостями про життєвий та творчий шлях А. Костецького; удосконалювати читацькі навички; розвивати вміння аналізувати твір та усне мовлення; збагачувати словниковий запас; виховувати почуття організованості та самостійності.

Матеріал до уроку. А. Костецький, Космічні перевантаження.

Обладнання. Портрет А. Костецького; ілюстрації із зображенням космосу та режимних моментів **Д**.

Перевірка домашнього завдання

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання.

1) Робота з таблицею Шульте (**Д**).

2) Вправа «Актори! На сцену!». Читання речення з відповідною інтонацією.

Незабаром, уже за місяць, я лечу в космос.

• радісно	• голосно
• пошепки	• напівголосно
• хвилююче	• жестами
• по секрету	

Розповідь учителя про А. Костецького (**Д**).

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

плавання	катання	малювання
макrame	розплющив	світання
осоння	босоніж	пориною

2. Самостійне читання учнями поезії А. Костецького мовчки.

3. Бесіда за змістом прочитаного.

– Хто є героєм твору? Опишіть, яким він постав у вашій уяві (вік, характер).

– Над чим розмірковує хлопчик? Чим він займається? Чи є в нього вільний час, який він проводить на свій розсуд, чи відпочиває? Чи сам він обирає собі заняття? Чому він хоче стати саме космонавтом? Які риси характеру притаманні космонавту? Як ви гадаєте, чи втілить хлопчик свою мрію в життя?

4. Читання вголос учителем поезії. Учні плещуть у долоні, почувши назву заняття, та підраховують кількість занять.

5. Виразне читання поезії вголос кількома учнями.

6. Вибіркове читання:

- яке заняття схвалювала хлопчикова мама
- що повинна вміти культурна людина, на думку тата
- політ у космос – сон хлопчика
- заняття напередодні «відльоту в космос»
- початок дня дитини – майбутнього космонавта.

7. Складання графіку занять, які відвідує хлопчик. (Усно).

8. Виразне читання поезії в особах.

III етап «Після читання»

1. Бесіда.

– Чи всі зазначені у творі заняття потрібні хлопчикові? Чи можна знайти час для відпочинку хлопчика в такому щільному розпорядку?

2. «Хвилини роздумів»: запропонувати героєві твору ігри, в які він може пограти на дозвіллі.

3. Завдання додому. Виразне читання поезії А. Костецького.

(2) Тема. Оповідання. Оповідання, цікаві своїми темами

Орієнтовна навчальна мета. Ознайомити з відомостями про життя та творчість І. Малковича; учити читати оповідання, переказувати його зміст, розуміти й емоційно переживати описані події; удосконалювати вміння визначати настрій персонажів, описи в тексті, тему та основну думку твору; виховувати почуття взаємної любові та поваги в родинних стосунках.

Матеріал до уроку. І. Малкович, Золотий павучок (Різдвяна історія).

Обладнання. Портрет І. Малковича; ілюстрації із зображенням павучка, ялинки; аркуші із зображенням ялинки; звукозапис пісні «Нова радість стала» (Д).

Перевірка домашнього завдання

Читання кількома учнями виразно поезії А. Костецького.

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання.

1) Розучування скороговки.

А в ньєки, ньєки
Ручєнки білєнєкі,
Кругом столу ходить,
Варєники робить.

2) Розчитування за складовою таблицею (Д).

Розповідь учителя про І. Малковича (Д).

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

Святвечір	Настуся	бричка
золотогровий	огорнуло	звечоріло
сиротливо	щулилася	різнокольорові
стаєнка	колядка	галасували

2. Виразне читання оповідання вчителем уголос від початку твору до слів «...залишилися самі».

3. Самостійне мовчазне читання оповідання учнями до кінця тексту.

«Хвилини рефлексії»: слухання звукозапису колядки.

4. Бесіда за змістом прочитаного твору.

– Від чийого імені йде розповідь в оповіданні? Про кого ця історія? Коли відбувались описані події? Що було казковим для родини? Назвіть персонажів твору. Як автор називає дітей? Як до них звертається їхня мама? Доведіть, що життя дітей було наповнене теплом і ласкою.

– Яке велике горе спіткало всіх людей? Яким був різдвяний вечір у цій сім'ї? Як мама розважала дітей? Які казкові подарунки одержала сім'я? Як змінюється настрій твору, героїв? Висловіть міркування, чому твір має таку назву.

5. Вибіркове читання:

- склад сім'ї, яку описано в тексті
- розваги дітей
- як раніше прикрашали ялинку в родині
- який подарунок на попереднє Різдво діти мали від татка
- яке диво відбулося з ялинкою на свято
- пісенька для павучка.

6. Робота над побудовою та мовою твору.

Дата _____

Клас _____

Дата _____

Клас _____

– Чи є у творі художні засоби виразності? Які власне авторські слова є у творі? Визначте тему та основну думку твору. Визначте слова в тексті, які передають емоційний стан героїв. Прочитайте їх.

7. Переказування змісту твору.

III етап «Після читання»

1. Чи схоже це оповідання на казку? За якими ознаками? Чи сподобалась ця історія учням? Чим саме?

2. «Творча майстерня». Розфарбувати ялинку за описами в тексті: як раніше прикрашали ялинку в родині; як чарівно прикрашалась ялинка за відсутності татка.

3. Завдання додому. Виразно читати оповідання І. Малковича та переказувати його зміст.

(3) Тема. Незабутня дитяча дружба

Орієнтовна навчальна мета. Ознайомити з відомостями про життя та творчість Б. Грінченка; розвивати вміння аналізувати зміст твору за запитаннями; удосконалювати навички читання прозових творів з відповідною інтонацією та виразністю; повторити правила безпечної поведінки в лісі; виховувати почуття товарищескості, вірності й відданості дружнім стосункам.

Матеріал до уроку. Б. Грінченко, Ксеня.

Обладнання. Портрет Б. Грінченка; складова таблиця (на екран); ілюстрації із зображенням лісу.

Перевірка домашнього завдання

Бесіда за змістом твору І. Малковича.

I етап «До читання»

1. Вступ до розділу (читання учнями самостійно тексту на с. 73 підручника).

– Ви нібито вже й дорослі, та водночас іще діти, зокрема для своїх батьків, і такими залишатиметеся для них усе життя. Ви маєте дорожити кожною миттю свого дитинства. Скільки тепер радості, ігор, розваг для дітей! Ваші дідуся й бабусі про такі ігри й розваги могли лише мріяти. У які ігри ви граєте вдома, з друзями?

Читання слів Є. Гуцала з підручника.

2. Робота з літературним словником.

– У попередніх класах на уроках літературного читання ви читали багато творів різних жанрів. Сьогодні читатимете твір, який за жанром є оповіданням. Пригадаймо його характерні ознаки (невеликий за розмірами прозовий твір, у якому є кілька героїв, описано події з їхнього життя).

– Прочитайте про оповідання на с. 75 та перевірте свої міркування.

3. Вправи на вдосконалення навичок читання.

1) Складова таблиця.

пла	пта	нсу	трі
вре	лис	кві	сті
ліс	тво	сну	дре
тла	нлі	тні	пне

– Які із цих складів є повнозначними словами? Чи можна об'єднати їх в одну групу? За якою ознакою?

2) «Добавлянка».

Ать, ать, ать – ми до лісу йшли гул...
Ли, ли, ли – кошики взя...
Ів, ів, ів – назбираємо гриб...
Ід, ід, ід – та ще трошечки яг...
Ми у лісі будем грать,
І вовки нас не з'їдять.

3) Бесіда про правила безпечної поведінки в лісі.

– З ким можна йти до лісу? На яку безпечну відстань можна відходити від дому? Як поводитись у лісі, коли заблукаєш? Пригадайте природні орієнтири, які допоможуть визначити напрямок у лісі.

– Ягоди яких рослин можна збирати? Які ви знаєте їстівні гриби? Чим для нас небезпечні отруйні гриби? Як поводитись у лісі з тваринами?

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

зруб	палає
Ксеня	снуватися
довіку	проміття

2. Розповідь учителя про Б. Грінченка – українського письменника, учителя, громадського діяча (Д).

3. Читання вчителем початку оповідання на с. 75 підручника.

4. Бесіда за прослуханим уривком.

– Коли відбувалася описувана подія? Хто є героями оповідання? Хто згадує про своє дитинство? Від чийого імені йде розповідь в оповіданні? Хто залишив глибокий слід у пам'яті оповідача? Якими були батьки героїв?

5. Самостійне читання продовження оповідання учнями мовчки.

III етап «Після читання»

1. Бесіда за змістом прочитаного уривка.

– Скільки ягід збирався з'їсти Василько? Чи наїлася Ксеня ягід? Чому Ксеня поспішала додому? Як довго діти перебували в лісі? Що сталося з ними, коли смеркло? Чому дітям захотілося плакати? Чого вони найбільше боялися? Який порятунок запропонував Василько? Що налякало дітей на дереві? Що означало тріщання кущів, гукання в лісі? Чий голос розпізнали діти серед шуму? Як вони зреагували на появу батька?

– Чи хвилювалися ви про долю дітей, які заблукали в лісі? Який епізод викликав найбільшу тривогу? Як ви гадаєте, чому батько не сварив Василька? Якщо спробувати уявити продовження описаної в оповіданні події, чи сваритиме батько сина?

2. Вибіркове читання:

- опис пошуку дороги в лісі
- опис того, як діти вилазили на дуба
- опис появи Місяця
- опис появи пташки
- опис поведінки дітей під час гукання та шуму.

3. Робота в парах. Читання в особах розмови дітей.

4. Читання вчителем уривка про те, у яких умовах зростали діти (с. 79).

– Як ви гадаєте, що поєднувало персонажів оповідання?

5. Вправа «Літературні дослідники».

• Полічити, скільки разів у творі (у поданому уривку) трапляється слово *Ксеня* в усіх його формах. (16 разів).

• Відшукати в тексті твору слова, які називають почуття, емоції. (*Пестування, любов, радість, піклування, суворий, добрий,*

Коментар
читача

Дата _____

Клас _____

горе, кохання, дорога, стало веселіше, хотілося плакати, зраділи, страшно й соромно).

- Відшукати та полічити, скільки в тексті є окличних речень.
- Відшукати сполучення слів, які називають кольори та їх відтінки. Якими частинами мови вони виражені? (*Біліше обличчя, чорний ліс, Місяць червоний, вогняний, срібне листя*).

- Відшукати словосполучення, у яких є вказівка на розміри. (*Велика сова, Місяць став більшати*).

6. Бліцопитування. Вправа «Мікрофон».

- Чи сподобалось вам оповідання? Чим?
- Хто з героїв вам сподобався? Чим?
- Як би ви вчинили в ситуації, у якій опинилися діти вночі?

7. Завдання додому. Перечитати оповідання Б. Грінченка «Ксеня».

(4) Тема. Персонажі оповідання «Ксеня», їх характеристика

Орієнтовна навчальна мета. Учити визначати слова та словосполучення для складання характеристики персонажів; удосконалювати навички виразного, вдумливого читання; розвивати усне та писемне мовлення, спостережливість, мислення, вміння аналізу та порівняння в роботі з художнім твором; збагачувати словниковий запас учнів; виховувати почуття взаємоповаги та допомоги у скрутній ситуації.

Матеріал до уроку. Б. Грінченко, Ксеня.

Обладнання. Аркуші паперу та кольорові олівці; портрет Б. Грінченка; таблиця «Характеристика персонажів оповідання»; звукозапис «Звуки природи. Вечір у лісі» **Д**.

Перевірка домашнього завдання

1. Бесіда за змістом прочитаного твору.

– Хто є персонажами твору Б. Грінченка? Що поєднувало цих двох дітей? У яких умовах та родинних виховувалися діти? Яка пригода трапилася з ними? Чого найбільше боялися діти в лісі? Хто прийшов до них на порятунок?

2. Бліцопитування.

- Хто є автором оповідання «Ксеня»?
- Які основні види діяльності цього автора можете назвати?
- Зі скількох томів складався «Буквар», автором якого є Борис Грінченко? (5).

І етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання.

1) Читання скороговки. Поступово з наростанням темпу. Наприкінці уроку можна провести конкурс скороговців.

Обережний хитрий лис
До нори вечерю ніс.
Біг додому лісом лис,
Шелестів над лісом лис.

2) Таблиця Шульте (**Д**).

8	4	15	6	11
20	17	1	19	24
14	9	12	3	16
25	2	7	21	23
22	13	18	10	5

– На сьогоднішньому уроці ми продовжимо працювати над оповіданням «Ксеня», зі змістом якого ознайомилися на поперед-

ньому уроці. Власне, тепер зосередимося на характеристиці персонажів твору.

II етап «Під час читання»

1. Переказ змісту твору близько до тексту.
2. Робота з таблицею.

Внесення даних до таблиці «Характеристика персонажів оповідання “Ксеня”».

Характеристика	Ксеня	Василько
Зовнішність		
Риси характеру		
Умови, у яких виховувалася дитина		
Улюблене заняття		
Коло спілкування		
Поведінка в незвичайній ситуації		

3. «Хвилини рефлексії»: слухання звукозапису «Звуки природи. Вечір у лісі».

– Яку картину природи ви уявили? Чи побачили захід сонця? Спів яких птахів почули?

III етап «Після читання»

1. Інтерактивна вправа «Крісло».

Деякі учні висловлюють свої думки про те, на кого з персонажів твору вони хотіли б бути схожими, сідаючи на особливий стілець, що стоїть посеред класу. Учителю та інші учні не перебивають та не виправляють доповідача, адже кожен має право на висловлення власної думки. (Це дає можливість дітям висловлювати власні думки, знаючи, що при цьому їх ніхто не засуджуватиме. Водночас ця вправа сприяє розвитку усного мовлення учня, вмінню будувати висловлювання, соціалізації дитини в колективі однолітків). Висловитися можуть не всі учні класу, решта – виконуватиме подібне завдання наступного разу, читаючи інший твір.

2. «Творче завдання» (диференційовано): намалювати персонажа оповідання, яким його уявили. Дівчатка малюють Ксеню, а хлопчики – Василька. Наприкінці уроку можна влаштувати виставку дитячих малюнків.

3. Завдання додому. На вибір: 1 – дочитати твір до кінця; 2 – написати листа персонажу оповідання, який найбільше сподобався.

Додатковий матеріал до уроку

Дата _____

Клас _____

(5) Тема. Поділ оповідання на частини. Складання плану

Орієнтовна навчальна мета. Учити ділити текст твору на частини та добирати назви до них; удосконалювати вміння аналізувати зміст твору за частинами та планом; розвивати мислення, спостережливість; виховувати читачий інтерес.

Матеріал до уроку. Б. Грінченко, Ксеня.

Обладнання. Індивідуальні картки.

Перевірка домашнього завдання

Характеристика персонажів оповідання за асоціативними кущами (хлопчики описують Ксеню, а дівчатка – Василька).

Ксеня

Василько

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання.

1) Вправа «Упізнай слово». Додавши букви на позначення голосних звуків, розпізнати слово та назвати його.

дзв..н..к

л..ст..ч..к

в..вч..ськ..

м..т..нк..

м..ч..нк..

с..н..чк..

ч..т..нн..

д..вч..нк..

др..жб..

2) Вправа «На одному диханні». Читання ланцюжка складів на одному диханні.

Бра – брап – брапо – брапок – брапока

Кві – квік – квікі – квікін – квікіна – квікінак

3) Робота за індивідуальними картками.

Відшукати в таблиці на картці слова, які траплялися в тексті оповідання.

л	с	з	я	г	о	д	и	з	с
в	о	в	к	и	з	е	у	з	т
а	в	і	к	з	л	р	з	б	е
с	а	т	з	і	л	е	у	в	ж
и	л	и	з	з	г	в	л	б	к
л	и	с	т	я	г	о	з	а	а
ь	з	п	р	о	м	і	т	т	я
к	с	е	н	я	в	з	л	ь	л
о	л	в	е	ч	і	р	з	к	з
з	м	і	с	я	ц	ь	з	о	а

Слова можна відшукати по діагоналі, по вертикалі й по горизонталі. (Ягоди, сова, батько, вовки, місяць, стежка, кіготь, Ксеня, проміття, Василько, дерево, дуб, зруб, віти, листя, гілка).

II етап «Під час читання»

1. Визначення теми твору та основної думки.

– Яка тема оповідання «Ксеня» Б. Грінченка? За якими ознаками ви визначите основну думку?

2. Робота в парах. Читання оповідання в особах. За вибором кілька пар зачитують діалоги вголос усьому класові. Тексти для парного читання: діалог дітей, коли вони збирали ягоди; діалог Василька та Ксені, коли виявилось, що вони заблукали; діалог дітей, коли вони сиділи на дереві вночі.

3. Робота над побудовою твору. Поділ оповідання на частини.

Камента
читате

План (орієнтовний)

1. Згадка про подругу.
2. До лісу по ягоди.
3. Вечір у лісі.
4. Загублена стежка.
5. Старий чорний ліс.
6. Порятунок на дубі.
7. Нічна знахідка.

III етап «Після читання»

- ## 1. Бесіда.

– Чого вчить нас оповідання? Чи стануть у пригоді знання, які ви здобуваєте на уроках природознавства? Який спосіб порятунку могли б запропонувати ви, якби таємничо опинилися в лісі?

- ## 2. Вправа «Прогнозування».

Спробувати описати ситуацію, у якій діти назбирали б по кошику ягід у лісі. Як вони поверталися б додому? Що було б далі?

3. Завдання додому. Скласти та записати пам'ятку для учнів-рівесників «Правила поведінки в лісі».

Додатковий матеріал до уроку

Дата _____

Клас _____

(6) Тема. Складна життєва ситуація. Як знайти правильне рішення?

Орієнтовна навчальна мета. Ознайомити з відомостями про життєвий і творчий шлях В. Нестайка та його літературну спадщину; розвивати вміння аналізувати твір; удосконалювати навички вдумливого, зосередженого читання; збагачувати словниковий запас; виховувати почуття справедливості.

Матеріал до уроку. В. Нестайко, Троє за парканом.

Обладнання. Портрет В. Нестайка; виставка книжок автора; ілюстрації «Зимові розваги»; кросворд за змістом оповідання.

Перевірка домашнього завдання

Учні прикріплюють складені ними пам'ятки на дошку.

I етап «До читання»

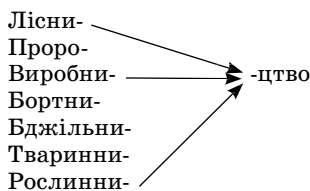
1. Вправи на вдосконалення навичок читання.

1) Складова таблиця.

втру	втра	втре	втри	втрі
ство	стве	ства	сту	стві
цтво	цтва	цтве	цтві	цтву
тпрі	тпра	тпре	тпру	тпро
клсу	клса	клсі	клсе	клсо

2) Вправа «Дібрати початок».

Дібрати початок до одного із складів *цтво* зі складової таблиці, щоб утворилися повнозначні слова.

2. Розповідь учителя про В. Нестайка (Д).

– На сьогоднішньому уроці ми знову поринемо у світ пригод і витівок з персонажами твору Всеволода Нестайка. З його творами ви неодноразово ознайомлювалися. Після їх прочитання завжди лишаються запитання до самих себе: адже автор пише про наше дитинство, про наші будні, які спливають щодня, та ми не замислюємося над ситуаціями, що виникають. Як саме автор спонукає нас до міркувань? Цей твір не виняток. Спробуйте дати відповіді на запитання до оповідання «Троє за парканом».

3. Вправа «Мозковий штурм».

– Які твори Всеволода Нестайка ви читали раніше? Назвіть їх.

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

потилиця
понуро
неприятно

навпочіпки
карбуючи
заціпеніла

2. Читання оповідання «Троє за парканом» (скорочена версія твору) учителем уголос від початку тексту до слів: «...І раптом побачила...».

3. Вправа «Прогнозування».

– Як ви гадаєте, що чи кого побачила дівчинка?

– Про які події може йтися в оповіданні?

– Чи можуть бути пов’язані ваші здогадки з назвою оповідання?

4. Читання учнями самостійно оповідання до кінця.

– Чи виправдалися ваші прогнозування? Хто був найближчим до правильної відповіді?

5. Бесіда за змістом прочитаного твору.

- Якої пори року відбувалася описувана подія?
- Виберіть на ілюстраціях ті розваги, які описано в оповіданні.

- Скільки дітей грали в сніжки?
- Який костюм дівчинка пошила собі на свято?
- Чому подружки заздрили дівчинці?
- Якої шкоди хлопці завдали дівчинці?
- Якого віку була дівчинка з оповідання?
- Як героїня з оповідання впіймала хлопця?
- Що в цей час робили інші хлопці?
- Яких заходів вжила дівчинка щодо хлопчика-другокласника?

- Як ви гадаєте, чому саме так вона обійшлася з хлопчиком?
- Чому хлопчик, не боячись, підійшов до дівчинки?
- Хто насправді кинув знову сніжку в дівчинку?
- Чи можна хлопчачу компанію назвати дружною?
- Який урок чесності дав хлопчик тим трьом, які стояли за парканом? Як їх називає письменник? Чому?

- Які почуття у вас виникають до хлопчика-другокласника? А до дівчинки, яку образили?

Відтворення рухів дітей, які розважаються взимку:

- катання на ковзанах
- катання на лижах
- гра в сніжки
- ліплення снігової баби

6. Вибіркове читання (відшукати в тексті потрібну частину та прочитати її).

- Яким став комірець на сукні дівчинки?
- Як поведився хлопчик, коли дівчинка запитувала його?
- Опис зовнішності хлопчика.
- У яких класах навчалися діти?

7. Вправа «Літературні дослідники».

- Дібрати слова – синоніми до слова *паркан*.
- Відшукати в тексті числівники. Як їх можна охарактеризувати з точки зору української мови (категорії)?

- Відшукати слова – назви частин людського тіла.
- Простежити, на скільки років дівчинка старша за хлопчика-другокласника.

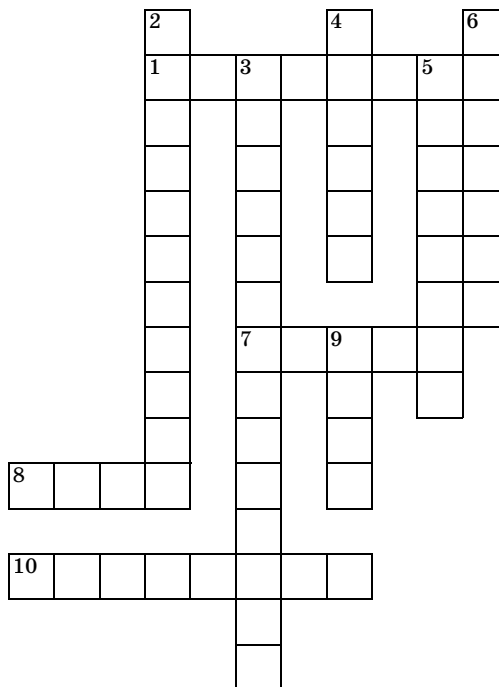
- Відшукати вислів-порівняння. Як пояснити його зміст? (*Мов сліпе кошеня*).

III етап «Після читання»

1. Бесіда.

– Які людські риси хотів показати Всеволод Нестайко у своєму оповіданні? Що він засуджує, а чим захоплюється? Які ви знаєте прислів’я про дружбу?

2. Розгадування кросворду за змістом оповідання.

По горизонталі:

1. Автор оповідання (*Нестайко*)
7. Вона була дуже слизька й крута (*гірка*)
8. Вони кумедно стирчали з-під шапки (*вуха*)
10. Якась ... була в цьому переляканому обличчі хлопчика (*мужність*)

По вертикалі:

2. Костюм, який готувала дівчинка (*Снігуронька*)
 3. Чим улучили в дівчинку (*сніжка*)
 4. Із-за чого виглядали хлопці (*паркан*)
 5. Куди збиралася дівчинка (*карнавал*)
 6. Як назвав автор трьох хлопців (*боягузи*)
 7. Яку рису відстояв другокласник (*гідність*)
 9. Дівчинка підняла її і махнула (*рука*)
3. Завдання додому. Прочитати текст оповідання. Дібрати прислів'я про людську гідність.

Додатковий матеріал до уроку

(7) Тема. Характеристика персонажів оповідання

Орієнтовна навчальна мета. Учити визначати слова та вислови для складання характеристики персонажів; удосконалювати навички виразного, вдумливого, вибіркового читання; розвивати усне та писемне мовлення, спостережливості, мислення, вміння аналізу та порівняння в роботі з художнім твором; збагачувати словниковий запас; виховувати почуття гідності, товариськості, справедливості.

Матеріал до уроку. В. Нестайко, Троє за парканом.

Обладнання. Індивідуальні картки.

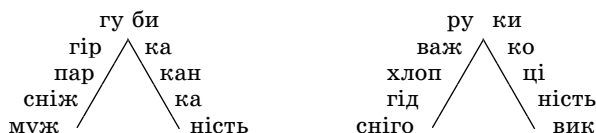
Перевірка домашнього завдання

Зачитування дібраних прислів'їв про людську гідність.

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання.

1) Читання пірамідок слів.

– Яке із зазначених слів не трапилося в оповіданні В. Нестайка? (Сніговик). Доберіть до нього слова, близькі за значенням. Утворіть з них ланцюжок, розпочавши з найкоротшого слова.

2) Читання деформованого тексту. Колективне редагування.

ІВТР

У лаксі хоти і зашноти. Ми сві симоде чкимов. тереП кожмин підникруч, шитзо ат чкару. ніСьогодні им бумоди сатиши ртві на муте «йМі рдуг». О, скільки я могли насапети? Адже я знита, ош імй ргуд – кранаййци.

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

сіпався	тримала	щупленький
неприятно	небезпека	відлупцювати
принизила	кумедно	стирчали
бешкетувати	карбуючи	відстоював

2. Робота з текстом оповідання. Прочитати рядки, у яких:

- відбувається перше знайомство з персонажами
- описано поведінку персонажів у кульмінаційний момент
- описано поведінку персонажів наприкінці події.

Обговорення кожної ситуації.

3. Робота з таблицею (за індивідуальними картками) і текстом.

Характеристика	Дівчинка	Другокласник	Троє хлопців
Зовнішність			
Риси характеру			
Вік персонажа			
Вид діяльності персонажа до описуваної події			
Поведінка в незвичайній ситуації			
Ставлення до інших персонажів			
Висновок персонажа після події			

III етап «Після читання»

1. Вправа «Доповни речення» (робота за індивідуальною картою).

Учні пробують уписати в речення замість крапок з пам'яті ті слова, які підходять за змістом та були в тексті, а потім, працюючи з текстом, перевіряють себе.

Вона взяла його за ... й підняла над Він смішно й безпорадно задрігав Тепер він ... на неї з безсилою люттю – вона принизила його

2. «Хвилини фантазії»: скласти продовження оповідання, а саме: зустріч другокласника з хлопцями за парканом. Що він міг би сказати їм?

3. Завдання додому. Переказувати зміст оповідання. Написати листа своєму вірному другові (подрузі). Запропонувати прочитати це оповідання. Дізнатися його (її) думку щодо прочитаного.

(8) Тема. Позакласне читання. Повісті, казки Всеволода Нестайка

Орієнтовна навчальна мета. Ознайомити з книжками В. Нестайка та їх різножанровістю; розширювати коло читання; навчати коротко переказувати зміст творів та давати характеристику персонажам; виховувати любов до читання творів вітчизняних письменників.

Матеріал до уроку. В. Нестайко, Казка про Жарт-Птицю, про братів-чарівників, про Веселицю Прекрасну та її сестер.

Обладнання. Портрет В. Нестайка; виставка книжок письменника.

(9) Тема. Найцікавіші книжки у світі – про природу. З якої книжки твій ровесник багато дізнався про природу Африки?

Орієнтовна навчальна мета. Ознайомити з відомостями про життєвий та творчий шлях письменника М. Слабошпицького; учити розпізнавати жанр твору за короткою анотацією; удосконалювати навички вибіркового читання; розвивати вміння аналізувати текст за запитаннями та опорними словами; виховувати інтерес до читання творів, які містять пізнавальну інформацію.

Матеріал до уроку. М. Слабошпицький, Славко і жако.

Обладнання. Портрет М. Слабошпицького; ілюстрації за змістом твору; презентація «Африка» (Д).

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання.

1) «Фотооко». Запам'ятати записані слова, а закривши запис, відтворити їх.

кит
книга
рекорд
тварина
ліхтарик
сніговий
верболіз

– Яке слово третє згори? Яке – друге знизу? Яке слово є четвертим у стовпчику?

2) «Літературні обчислення».

Авто – вто + фрі – і + пилка – пл = ... (Африка)

Ему – му + ніс – іс + циклоп + мед – м + олія – ол = ... (енциклопедія)

3) Читання скоромовки та її розучування.

Водовіз віз воду
з водопроводу.

2. Розповідь учителя про М. Слабошпицького (Д).

– Як ви розумієте слова Михайла Слабошпицького: «Якщо ти вмієш перемагати себе, ти перемагатимеш будь-які труднощі»?

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

grimkotять	роз'їзд	черепична
крівля	нетерпіння	самісінька
грубесними	жовтезних	знаменитий
мангуст	створіння	приручають
сервал	непролазні	промисел

2. Робота з літературним словничком.

– Минулого навчального року ви ознайомилися з літературним поняттям «головний герой». Пригадайте, за якими ознаками визначають цього персонажа, на відміну від інших. Читаючи оповідання «Славко і жако», спробуйте визначити головного героя цього твору.

3. Читання оповідання вчителем від початку до слів: «...листи від батька».

4. Читання продовження оповідання учнями самостійно мовчки до абзацу із запитаннями.

5. «Хвилинка відпочинку». Відтворення рухів і манер поведінки тварин – мешканців Африки.

6. Визначення в оповіданні головного героя. Це хлопчик Славко чи папуга жако?

7. Бесіда за змістом прочитаного.

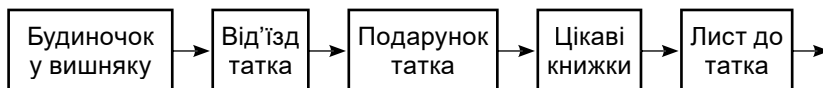
– Відшукайте порівняння в цій частині оповідання. Про що мріяв головний герой твору? Де перебував тато хлопчика? Коли він туди поїхав? Які обов'язки мав Славко? Що подарував тато на день народження синові? Чи зрадив хлопчик такому подарунку? Звідки в татка взяли три чудові книжки? Хто є автором цих книжок? Яка їхня назва? Що цікавого дізнався Славко з книжок Брема? Яку ідею висловив хлопчик у листі до тата?

8. Добір назви до прочитаної частини.

9. Вибіркове читання:

- опису місцевості, у якій проживав Славко
- описів тварин, про яких хлопчик дізнався з книжок.

10. Відтворення змісту тексту за опорними словами.

III етап «Після читання»

1. Перегляд презентації «Африка». Що ще цікавого учні знають про жителів Африки?

2. Завдання додому. Читання та переказування змісту першої частини оповідання. Підготувати інформацію про тваринний та рослинний світ Африки, про німецького вченого Альфреда Едмунда Брема.

Дата _____

Клас _____

(10) Тема. Як Славко проводив канікули в колі друзів і який подарунок одержав від тата. Звукопис

Орієнтовна навчальна мета. Учити переказувати зміст твору близько до тексту; розвивати вміння аналізувати текст, мислення; удосконалювати навички виразного, вибіркового, усвідомленого читання; збагачувати словниковий запас; виховувати допитливість.

Матеріал до уроку. М. Слабошпицький, Славко і жако.

Обладнання. Звукозапис «Звуки природи. Африка»; портрет М. Слабошпицького; пошукова таблиця.

Перевірка домашнього завдання

Переказування змісту першої частини оповідання. Виступи учнів з інформацією про рослинний і тваринний світ Африки.

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання.

1) «Добавлянка».

Ля, ля, ля – ми жителі планети Зем..
Іту, іту, іту – і мешканці великого св..
Їні, їні, їні – ми живемо в Укра..
Си, си, си – країні незвичайної кра..
Ями, ями, ями – десть далеко за мор..
Ка, ка, ка – є континент Афри..
Іт, іт, іт – таємничий для нас св..

2) «Актори! На сцену!» (читання речення, дібраного вчителем, з відповідною інтонацією).

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

бібліотека	наганявшись	перебачив
вересень	перерва	ватага
африкознавство	деренчливо	розгризений

2. Читання другої частини оповідання самостійно учнями.

3. Бесіда за змістом твору для перевірки розуміння прочитаного.

- Куди поїхав Славко відпочивати на канікули?
- Чому хлопчик не взяв із собою в табір книжки Брема?
- Як хлопці проводили час у таборі?
- Чим займалися хлопці вечорами?
- Чому дивувалися однокласники Славка?
- Кого одного разу біля школи побачив хлопчик?
- Чому тато назвав сина доктором африкознавства?
- Кого в подарунок батько привіз Славкові?
- Чи здивувалися б ви, одержавши такий подарунок?
- Як ви гадаєте, як розгортатимуться далі події у творі?

Придумування назви прочитаній частині оповідання.

4. Звукопис. Літературне поняття. Відшукати в тексті речення, у яких трапляється цей прийом. Прочитати ці речення.

5. Вибіркове читання:

- опису татка, якого зустрів Славко по дорозі зі школи
- діалогу Славка з татом про загадковий подарунок
- опису папуги.

Коментари

- ### III етап «Після читання»

«Творча майстерня»: намалювати папугу відповідно до літературного опису.

2. Завдання додому. Прочитати другу частину оповідання, переказувати її зміст.

Додатковий матеріал до уроку

[illegible]

Дата _____

Клас _____

(11) Тема. Чому зажурився жако? Характеристика персонажів, визначення основної думки твору

Орієнтовна навчальна мета. Учити визначати настрій твору за певними описами подій, поведінки персонажів; удосконалювати навички аналізу та характеристики персонажів, визначення основної думки твору; розвивати навички вибіркового читання, усне та писемне мовлення; виховувати дбайливе та поважне ставлення до наших менших друзів – домашніх тварин.

Матеріал до уроку. М. Слабошпицький, Славко і жако.

Обладнання. Кольорові олівці та аркуші паперу; аркуші для тестування.

Перевірка домашнього завдання

Ланцюжкове переказування другої частини оповідання.

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання.

1) Таблиця Шульте (**Д**).

2) Розчитування за скоромовкою. Розучування її напам'ять.

Вибіг Гришка на доріжку,
На доріжці сидить кішка,
Взяв з доріжки Гришка кішку –
Хай піймає кішка мишку.

В. Лучук

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

присмирнілий	жовтаві	гримкотливо
спалахуючи	портфель	потьмяніли
перестук	мигтіння	спалахнуть

2. Робота в парах. Читання учнями один одному третьої частини оповідання «Славко і жако». Учні мають поділити цю частину навпіл для читання кожного з пари.

3. Письмове тестування на перевірку розуміння прочитаного тексту оповідання.

Правильна відповідь (+), неправильна (–). За кожну правильну відповідь зараховується по 1 балу.

1. Восени Славко захворів (+)
2. Уночі у нього раптово заболів живіт (–)
3. Жако сидів біля хворого і не зводив з нього погляду (+)
4. Дідусь наперед знав, що скаже лікар про хворобу Славка (–)
5. Лікар сказав, що у хлопчика надскладна форма захворювання (–)
6. Славкові під час хвороби не дозволяли виходити на вулицю (–)
7. Єдиною розвагою для хворого хлопчика був жако (+)
8. Славкові було прикро, що однокласники жодного разу його не провідали (–)
9. Жако вмів нявкати, гавкати, кукурікати (+)
10. Славко мріяв про те, щоб дитинство ніколи не закінчувалося (–)
11. Славко знав, що, коли він у школі, жако нудиться й сумує (+)
12. Ідучи до школи, Славко розмірковував, що він на наступні літні канікули віддасть жако тітці, щоб не возити його за собою (–)

Коли учні здадуть свої роботи на аркушах, провести колективну перевірку усно.

4. Бесіда за змістом прочитаного.

• Яку подію з життя Славка описано в останній частині оповідання?

• Які ознаки хвороби мав хлопчик?

• Як жако співпереживав хворому Славкові?

• Що робив жако, коли приходили однокласники провідувати Славка?

Дата _____

Клас _____

(12) Тема. Тема сім'ї і дружби в оповіданнях Василя Чухліба

Орієнтовна навчальна мета. Ознайомити з відомостями про життя та творчість письменника; удосконалювати навички визначення теми та основної думки твору, виразного та вибіркового читання; розвивати усне мовлення; збагачувати словниковий запас та уявлення про різноманітний світ ігор та розваг; виховувати почуття любові та поваги до родини, сім'ї.

Матеріал до уроку. В. Чухліб, Гойдарики.

Обладнання. Портрет В. Чухліба; ілюстрації із зображенням гойдалок різних видів; презентація «Дитячі іграшки та розваги».

Перевірка домашнього завдання

1. Переказування змісту третьої частини оповідання «Славко і жако».
2. Зачитування кількох учнями своїх творів про домашню тварину.
3. Виставка малюнків на тему «Моя домашня тварина – мій друг».

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання.

- 1) «Фотооко».

він
сіно
пальто
ланцюжок
краватка
змагання

- 2) Розчитування за ланцюжком складів на одному диханні в прямому та зворотному напрямках.

Пра – прав – правле – правлек – правлекар

Клі – кліп – кліпс – кліпса – кліпсари – кліпсарикон

2. У минулому році ми читали оповідання Василя Чухліба, які сповнені доброти, повчальної ідеї та водночас спостережливості. Пригадаймо, що ми знаємо про письменника.

Розповідь учителя про В. Чухліба (Д).

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

Рудько	береза	гойдалка
спохмурнів	гойдарики	мовляв

2. Перегляд ілюстрацій із зображеннями гойдалок різних видів (Д).

3. Читання оповідання учнями самостійно.

4. Бесіда за змістом прочитаного.

- Де прилаштував тато гойдалку?
- Чому сварилися діти?
- Хто першим гойдався на гойдалці?
- Яку пісеньку придумувала Тетянка під час катання?
- Хто третім примостився на гойдалці?
- Хто сам стрибнув на гойдалку?
- Що робив тато в той час, коли діти гойдалися?
- Як реагувала на таке колективне катання на гойдалці мама?

- Чим закінчилося катання?
- Чи боляче було дітям після падіння? Кому було боляче?
- Які почуття переживали діти?

5. Переказування змісту оповідання: від імені Тетянки; Тарасика; тата.

6. Вправа «Режисери».

Написати сценарій п'єси за змістом оповідання та записати в зошит. Варто розпочати із запису дійових осіб. Далі описати місце події. Після цього розподілити та записати слова дійових осіб, у дужках зазначити ремарки (примітки до поведінки дійових осіб).

III етап «Після читання»

1. Перегляд презентації «Дитячі іграшки та розваги».

2. Завдання додому. Перечитування оповідання «Гойдарики». Підготувати розповідь про свою улюблену гру.

(13) **Тема. Тема природи і дбайливого ставлення до неї в оповіданнях Василя Чухліба**

Орієнтовна навчальна мета. Удосконалювати навички визначення теми та мети твору; вдосконалювати навички виразного, вибіркового читання та переказування тексту; розвивати вміння аналізу змісту тексту, мислення та усне мовлення; виховувати почуття любові та бережного ставлення до природи.

Матеріал до уроку. В. Чухліб, Дикі каченята.

Обладнання. Портрет В. Чухліба; ілюстрації із зображеннями каченят; презентація «Качка».

Перевірка домашнього завдання

Переказування кількома учнями оповідання «Гойдарики» від імені мами.

Розповіді учнів про свою улюблену гру.

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання.

1) «Актори! На сцену!».

Пташка голосно та весело у садку щебече.

• перелякано	• пошепки
• захоплено	• тривожно
• голосно	• лагідно
• роздратовано	

2) Читання за складовою таблицею (Д).

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

човен	натрапляють	фуркне
висиджує	дупло	зелененькі
звідсіля	хутчіш	крижень
парашутики	кахкання	розіллється
весла	кружляла	заплескала

2. Перегляд презентації «Качка» (Д).

3. Самостійне читання оповідання учнями мовчки.

4. Визначення основної думки твору.

5. Знайти підпис до малюнка та зачитати відповідне речення. «Хвилини рефлексії» та відпочинку під мелодію «Танок качень».

6. Повторне читання оповідання.

7. Бесіда за змістом твору.

- Яку подію з життя Тетянки описав письменник?
- Що любить робити Тетянка з татком?
- Якої пори року розливається Десна?
- З ким зустрілися татко з Тетянкою?
- Чи виправдалися думки татка?

Коментар
читача

Дата _____

Клас _____

- Скільки яєчок було в гнізді качки?
- Коли вилуплюються дитинчата в качки крижня?
- Що побачили татко з Тетянкою через кілька днів?
- Чому мама-качка переживала, турбувалася?
- Як летіли каченята у воду? Прочитати опис каченят.
- Чи заспокоїлася мама-качка через деякий час?
- Як ви гадаєте, автор уважно спостерігає за качкою чи застерігає від необережного поводження з нею? Доповніть свою думку словами з тексту.

• Які почуття переживав кожен з персонажів упродовж оповіді?

8. Читання розмови тата з Тетянкою в особах (до слів: «Минуло кілька днів»).

III етап «Після читання»

1. Переказати зміст одного з оповідань В. Чухліба.

2. Творче міркування: на основі прочитаних творів довести, що автор закликає до дбайливого та бережного ставлення до природи.

3. Завдання додому. Прочитати оповідання, переказувати його зміст. За бажання підготувати інформацію про дику качку.

Додатковий матеріал до уроку

(14) Тема. Узагальнення знань з теми «У країні дитинства. Оповідання». Урок-гра «У пошуках скарбів». Визначення навчальних досягнень за тестовими завданнями для тематичного контролю

Орієнтовна навчальна мета. Удосконалювати знання з теми, уміння виразного та інтонаційного, вибіркового читання; розвивати вміння аналізу та синтезу текстів творів; збагачувати словниковий запас учнів; виховувати пізнавальний та читацький інтерес.

Матеріал до уроку. Твори розділу.

Обладнання. Карти для кожної команди; скринька; табло – таблиця із загальними результатами.

Вступне слово

– Дитинство – пора невідомого та непередбачуваного, непродуманого та неочікуваного. Діти постійно в русі: у пошуках, вигадках і пригодах, іграх і розвагах. Саме сьогодні ми разом поринемо в гру. Упродовж неї ми шукатимемо скарби – перлинки літературних творів з теми, яку опрацьовували. Тож почнімо!

Умови гри «У пошуках скарбів»

Кількість команд визначає вчитель (це може бути кількість рядів парт, варіантів тощо).

- Кожна команда за виконання завдання має можливість одержати золоті дублони, які зберігатимуться у скриньці команди.
- Найбільша кількість дублонів за повністю правильно виконане завдання – 3, за частково виконане – 2, за роботу над завданням – 1 дублон.
- Команда, яка назбирає найбільшу кількість дублонів, є переможцем гри.

Розминка

«Літературні обчислення».

Дист – с + иво – во + нс + атс – ас + во = ... (дитинство)

Агро – ао + а = ... (гра)

Маска – ма + рід – ід + краби – кра = ... (скарби)

Хід гри

1-й пункт – Головні персонажі.

Назвати головних персонажів кожного твору. Охарактеризувати їх. Складену характеристику представник від команди зачитує вголос.

2-й пункт – Події у творі.

Назвати події, які відбувалися в кожному творі. Що передувало цим подіям?

3-й пункт – Описи природи.

Відшукати описи природи та ознаки пори року, коли відбувається подія. Прочитати ці уривки.

4-й пункт – Кінцівка твору.

Зазначити, як завершується літературний твір чи його уривок: позитивно чи негативно. Чи схожі кінцівки в прочитаних творах?

5-й пункт – Художні засоби.

Назвати художні засоби, які використали автори творів. Зачитати відповідні рядки з текстів.

6-й пункт – Основна думка твору.

Учні називають основну думку кожного літературного твору. Представник кожної команди висловлює загальну відповідь команди, з'ясовує, чи поділяють інші команди цю думку.

Завдання додому. Намалювати ілюстрацію до одного з творів за вивченою темою.

Дата _____

Клас _____

Дата _____

Клас _____

(15) **Тема. Позакласне читання. Зі скарбниці української художньої літератури. Вірші на тему «Повірте у такі дива»**

Орієнтовна навчальна мета. Ознайомити з поезією як жанром, у якому також розкриваються дитячі пригоди та дива; учити визначати у творах елементи незвичайного та дивовижного; розвивати вміння орієнтуватися у виборі книжки потрібного жанру; збагачувати читацький світогляд; виховувати інтерес до читання творів української літератури.

Матеріал до уроку. Збірки поезій українських поетів. «Вікно у світ» (с. 125–135).

Урок позакласного читання за цією темою можна провести в бібліотеці. Діти читають та обирають ті поетичні твори, які читатимуть усьому класові.

(16, 17) **Тема. Олесь Донченко, його закоханість у край над тихою Сулою. Повість. Улянка – головна героїня повісті О. Донченка «Лісничиха»**

Орієнтовна навчальна мета. Ознайомити з відомостями про життєвий та творчий шлях О. Донченка; учити розрізняти такі жанри літератури, як повість та оповідання, за характерними ознаками; розвивати вміння ділити текст на частини, визначати основну думку й тему твору; збагачувати словниковий запас; розвивати спостережливість, уважність; виховувати читацький інтерес до читання творів цих жанрів.

Матеріал до уроку. О. Донченко, Лісничиха.

Обладнання. Портрет О. Донченка; ілюстрації із зображенням лісу (у різні пори року); мапа України **Д**.

Перевірка домашнього завдання

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання.

Робота за таблицею Шульте (**Д**).

2. Розповідь учителя про О. Донченка (**Д**).

Теорія літератури: літературний жанр – *повість*.

Порівняльна характеристика літературних жанрів повісті та оповідання. Подібне й відмінне у поданих жанрах. Яку повість читали у 3 класі та хто її автор?

Поняття «літературний портрет». Читання статті в підручнику.

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

лісник

лісничиха

плесо

відбиток

прямовисні

увінчують

Які з прочитаних слів незрозумілі дітям за змістом? Пояснення значення незрозумілих слів учителем.

2. Читання початку повісті вчителем до слів: «...Улянка-кульбабка».

3. Бесіда за прослуханим.

– Якої пори року відбувається подія, описана у творі? Де відбувається описана подія? (Огляд мапи України). Кого ми зустрічаємо у словесному описі осіннього лісу? Звідки поверталася дівчинка? Чи поспішала вона додому? Що робила дівчинка біля струмка? Які в неї були руки? Коли вона стала схожою на кульбабку? Як кликали дівчинку в школі подружки?

4. Самостійне читання продовження повісті учнями мовчки до завершення вміщеної частини.

5. Бесіда за змістом самостійно прочитаної частини.
 - Як реагує Улянка на зміни, що відбулися в осінньому лісі?
 - Кого дівчинка називає сестричками?
 - Чому засмутилася дівчинка?
 - Про що думає Улянка?
 - До чого вона прислухається?
6. Вибіркове читання:
 - слів про те, що думала дівчинка
 - про те, що було перекинуте через струмочок
 - як дівчинка йшла стежкою
 - як її називали в школі.

III етап «Після читання»

1. Про кого йдеться у творі? Якою за характером є Улянка? Чому дівчинка зажурена?
2. Завдання додому. Виразне читання та переказування змісту прочитаної частини твору.

(18) Тема. Літературний портрет. Словесне малювання уявлених картин. Вивчення напам'ять портрета Улянки

Орієнтовна навчальна мета. Учити визначати у творі описи та художні засоби; удосконалювати читацькі вміння та навички; розвивати усне та писемне мовлення; збагачувати словниковий запас; формувати уявлення про складання літературного портрета; виховувати почуття поважного ставлення один до одного.

Матеріал до уроку. О. Донченко, Лісничиха (уривок).

Обладнання. Портрет О. Донченка; аркуші паперу та кольорові олівці; картка з таблицею «Художні засоби у творі "Лісничиха"».

Перевірка домашнього завдання

Бесіда.

– Хто є персонажем повісті? Коли відбуваються описувані події? Чи любить дівчинка ліс? Чому сумує Улянка?

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання.

- 1) «Добавлянка».

Іс, іс, іс – ми пішли в осінній л..
 Те, те, те – листя в лісі золо..
 Ези, ези, ези – там стоять стрункі бер..
 Ени, ени, ени – надалеко там є кл..
 Ок, ок, ок – протіка дзвінкий струм..

- 2) Пригадування відомостей з теорії літератури про літературний портрет.

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

терен	самісінька	припечений
зенацька	шершаві	дзюрчить
палахкотять	фронт	

2. Стислий переказ змісту прочитаної частини твору.

3. Робота над мовою твору.

- Використання речень з двома та більше основами.
- Насиченість описами.
- Різні типи речень за метою висловлювання.

4. Робота за таблицею «Художні засоби виразності у творі "Лісничиха"». (Заповнення таблиці триває впродовж вивчення твору).

Дата _____

Клас _____

5. Словесне змалювання:

- осіннього лісу
- зовнішнього вигляду дівчинки
- як вона йшла стежкою
- опису її рук
- берізок-сестричок.

– Чи погоджуєтеся ви з тим, що в описі портрета дівчинки письменник підкреслює внутрішній зв'язок дочки лісника з лісом: які очі, на що схожі личко, ніс? Із чим порівнюються хустинка, волосся, руки? Який образ дівчини-березянки уявила Улянка, сидячи із заплющеними очима біля струмка? Прочитайте цю частину повісті один одному, перекажіть близько до тексту. Яке значення відіграють описи у творі? Чи можете ви уявити цей твір без них?

6. Виконання завдання на вибір:

1) переказати близько до тексту опис лісу біля Сули (перший абзац);

2) вивчити напам'ять другий абзац твору (портрет Улянки).

7. Робота в зошиті.

III етап «Після читання»

1. Чи можна за описами створити повний словесний портрет дівчинки? Чи можна за словесним описом намалювати справжній портрет?

2. Завдання додому. Вивчити напам'ять портрет Улянки.

Додатковий матеріал до уроку

(19, 20) **Тема.** Читання частини повісті «На лісовій галявині». Поділ тексту на частини

Орієнтовна навчальна мета. Удосконалювати навички поділу тексту на частини та складання плану за змістом твору; розвивати вміння аналізувати твір та переказувати його зміст, читацькі навички; збагачувати мовлення шляхом уведення нових слів; виховувати почуття любові та бережного ставлення до природи.

Матеріал до уроку. О. Донченко, Лісничиха.

Обладнання. Портрет О. Донченка; ілюстрації до твору.

Перевірка домашнього завдання

Виступ кількох учнів із читанням з пам'яті вивченого уривка.

I етап «До читання»

Вправи на вдосконалення навичок читання. Розучування скоромовки.

Дмитро дивився на Дніпро,
Дніпро не дивувався.
Чому Дмитро та на Дніпро
Дививсь і дивувався?

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

листопад	заступ
незрячі	дільниця
сіянці	торішній

2. Читання учнями самостійно мовчки частини твору до кінця.

3. Бесіда за змістом прочитаного.

- Який місяць описано?
- Куди зазирає Улянка?
- Що сміялося до Улянки?
- Що обійшла дівчинка та чому?
- Що здивувало дівчинку біля груші?
- Як називає автор грушу?
- Якою стала стежка?
- Куди привела стежка дівчинку?
- Для чого Улянка копала ямки в лісі?
- Що задумала зробити дівчинка?
- Для чого Улянка хотіла посадити дубки?
- Кого побачила дівчинка в лісі? Що було дивним?
- На кого перетворилася Улянка?
- Що змогла побачити Улянка завдяки уяві, сну?
- Якою була поведінка вовка?

4. Вибіркове читання:

- ознак осені
- опису листя
- опису груш
- опису стежки
- рядків про сон, що наснився Улянці
- опису вовка.

5. Поділ тексту на частини. Складання плану частини твору.

План

1. Яким бачить листопад Улянка?
2. Яким постав перед дівчинкою поріділий ліс?
3. Яким побачила дівчинка схід сонця на Сулі?
4. Для чого прийшла Улянка на вирубану ділянку?
5. Який сон приснився дівчинці?
6. Що здивувало вовка?

Дата _____

Клас _____

Дата _____

Клас _____

6. Робота за таблицею «Засоби художньої виразності у творі «Лісничиха». (Доповнення).

III етап «Після читання»

1. Чи зрозуміли учні, чому сумувала дівчинка? Чи добру справу вона робить? Чи зрадіє лісник такій роботі своєї доньки, коли повернеться з фронту?

2. Завдання додому. Переказувати зміст твору.

(21, 22) **Тема. Художні засоби в описах природи. Внутрішній стан дівчинки.** Вивчення змісту частини повісті «На лісовій галявині» за запитаннями. Самостійна робота над кожною частиною тексту «На лісовій галявині» за поданими в підручнику завданнями

Орієнтовна навчальна мета. Учити визначати основну думку та тему твору, аналізувати його зміст та характеризувати персонажа твору; удосконалювати навички читання: вибіркового, усвідомленого; розвивати уяву, фантазію та творче мислення; виховувати працелюбність.

Матеріал до уроку. О. Донченко, Лісничиха.

Обладнання. Портрет О. Донченка; ілюстрації до твору; таблиця «Художні засоби у творі “Лісничиха”».

Перевірка домашнього завдання

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання.

1) «Добери кінцівку».

Лі.. —————> (то, с, сник, сничиха, гво, ки, кувати)

2) Розучування скоромовки. Конкурс скоромовців.

Їхав лис через ліс,
Лисенятм капці віз,
Щоб соснові шишки
Не кололи ніжки.

В. Калинчук

II етап «Під час читання»

1. Стислий переказ змісту всього прочитаного твору (у скороченому варіанті).

2. Бесіда.

Яке значення для загального змісту твору мають описи природи? Чи досягнув би автор такого емоційного забарвлення твору без описів природи? Який з уривків – описів природи – вам найбільше припав до душі? Чому? Зачитати його.

3. Самостійна робота за поданими в підручнику завданнями. Виконати завдання (на вибір):

1) Уявити, що треба зробити до твору відеокадри. Вибрати частину. Що найважливіше треба показати? Як озвучити?

2) Чи хочеться дізнатися, який дубовий чорнильний горішок бачила вві сні Улянка?

4. Робота з таблицею «Художні засоби у творі “Лісничиха”». (Заповнення таблиці триває впродовж вивчення твору).

5. Виконання завдань у зошиті із читання.

6. Виконання завдань 1 і 2 до твору на с. 102 підручника.

III етап «Після читання»

1. Кросворд (Д).

2. Завдання додому. Переказувати зміст уривка повісті від імені Улянки.

(23) Тема. Виразне читання частин повісті «Дівчинка над струмком» і «На лісовій галявині»

Орієнтовна навчальна мета. Удосконалювати вміння виразного та вибіркового читання, визначення теми та основної думки твору; розвивати усне мовлення; збагачувати словниковий запас шляхом опису уявних картин; виховувати інтерес до читання літературних творів.

Матеріал до уроку. О. Донченко, Лісничиха.

Обладнання. Портрет О. Донченка; ілюстрації до твору.

Перевірка домашнього завдання

Переказ змісту поданого уривка від імені Улянки.

I етап «До читання»

Вправи на вдосконалення навичок читання

Гра «Словничок». З букв поданого слова придумати якнайбільше нових слів.

Лісонасадження – ліс, нас, сад, ...

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

– Які слова після читання твору змусили вас подивитися на ті самі предмети чи явища по-іншому? (Наприклад, *груша-мати*).

2. Робота в групах. Складання розповіді про Улянку – головну героїню повісті; визначення основної думки прочитаних частин повісті; читання з пам'яті описів природи.

3. Робота за матеріалами рубрики «Чи знаєш ти?».

4. Виконання завдань після тексту в підручнику.

5. Знайти підпис до малюнка та прочитати його (с. 101 підручника). Прочитати частину твору, до якої його виконано. Якими деталями можна доповнити малюнок?

6. Творче завдання: як би учням хотілося закінчити повість? Придумати два-три варіанти.

III етап «Після читання»

1. Чи сподобалася учням повість О. Донченка «Лісничиха»? Чим? Пригадати, яка основна думка твору. Чи порадили б діти прочитати його своїм ровесникам? Чому?

2. Завдання додому. Написати листа Улянці.

Дата _____

Клас _____

Додатковий матеріал до уроку

Дата _____

Клас _____

Дата _____

Клас _____

(24) Тема. Позакласне читання. Прозові твори про неповторний світ природи. Оповідання

Орієнтовна навчальна мета. Учити розпізнавати жанровість літературних творів за їх обсягом та жанровими особливостями; збагачувати уявлення про розмаїтий та різноплановий світ літератури; розвивати усне мовлення шляхом читання описів природи та її явищ; збагачувати словниковий запас, читаючи вживані у творах власне авторські слова та звороти під час опису краси навколишнього світу; виховувати любов до читання прозових творів про неповторний світ природи.

Матеріал до уроку. Оповідання українських письменників про красу природи.

Обладнання. Презентація «Мальовнича Україна» (Д). «Вікно у світ» (с. 55–78).

(25) Тема. Олександр Довженко. Кіноповість – повість, написана з урахуванням специфіки кіно. «Зачарована Десна» – ліричний, автобіографічний твір

Орієнтовна навчальна мета. Ознайомити з відомостями про життєвий та творчий шлях Олександра Довженка; дати визначення учням про поняття «кіноповість»; розвивати вміння розпізнавати характерні ознаки даного жанру; збагачувати словниковий запас учнів; удосконалювати вміння виразного та вибіркового читання; виховувати почуття гордості за талановитих земляків.

Матеріал до уроку. О. Довженко, Зачарована Десна.

Обладнання. Портрет О. Довженка; мапа України; ілюстрація із зображенням річки Десни.

Перевірка домашнього завдання

Зачитування кількома учнями листа до Улянки.

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання. Розучування скоромовки.

Верх за верхом – верховина.

Їде верхи дід до сина.

Їде верхи – вир минає:

Верховина виростає.

О. Кононенко

2. Розповідь учителя про О. Довженка (Д).

– Сьогодні на уроці ви ознайомитеся з твором відомого українського письменника – основоположника українського кіно – Олександра Довженка. Твір автобіографічний. Як ви це розумієте? Головний герой, малий Сашко, у майбутньому – Олександр Довженко. У творі згадується назва річки Десни.

Розповідь учителя про річку. Показ ілюстрацій. Красу деснянської природи описано у творі. Знаходження на мапі України місця, де народився автор.

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

невіглас

лайка

гайда

верства

круча

висип

2. Самостійне мовчазне читання уривка твору учнями.

3. Бесіда за змістом твору на розуміння прочитаного.

- Від чийого імені ведеться розповідь?
- Що таке косовиця?
- Куди потрібно було їхати?
- Скільки часу збиралися на косовицю?

- Чому не хотіли брати малого Сашка?
- Як лякали хлопчика косовицею?
- Як мама випроводжала батька з двору?
- Куди везли малого Сашка на возі?
- Яка відстань до Десни?
- Що вказує дорогу косарям?
- Чому Сашкові дуже хотілося на косовицю?

4. Вибіркове читання:

• обряду, який виконувала мати Сашка впродовж багатьох років

- як лежав Сашко, їдучи на возі
- який віз у косарів
- опису дороги до Десни
- що почув Сашко, коли вранці прокинувся на возі
- опису краси на Десні.

5. Вправа «Літературні дослідники».

- Відшукати назви продуктів та страв у тексті.
- Відшукати в тексті назви трав, рослин.
- Скільки разів в уривку повісті вжито займенник *я*? Про що це свідчить?

6. Читання в особах тієї частини твору, де розповідається про збори на косовицю. (З відповідною інтонацією – слова матері, батька й Сашка).

7. Переказування уривка про перебування Сашка на Десні від його імені.

III етап «Після читання»

1. Чи погоджуються учні з тим, що ця повість є автобіографічною? Чи мають бажання прочитати повість у повному обсязі? Чи сподобався їм опис природи?

2. Завдання додому. Читання та переказування змісту прочитаного твору О. Довженка «Зачарована Десна».

Додатковий матеріал до уроку

Дата _____

Клас _____

(26) Тема. Про українські традиції, красу свят. Колядки у загадках Олександра Довженка

Орієнтовна навчальна мета. Учити працювати з текстом шляхом аналізу; удосконалювати читацькі навички; розвивати вміння знаходити описи у творі; збагачувати словниковий запас включенням нових слів з українського фольклору; виховувати почуття поваги до українських традицій та свят.

Матеріал до уроку. О. Довженко, Зачарована Десна.

Обладнання. Портрет О. Довженка; презентація «Колядка»; аркуші паперу для письмового опитування та складання словесного ланцюжка подій – плану.

Перевірка домашнього завдання

Стислий переказ змісту прочитаної частини повісті.

I етап «До читання»

1. Вправа на вдосконалення навичок читання «Додай кінцівку».

Чо.. —————> (біток, ловік, вгати, вен, ...)

2. Розповідь учителя про українські свята за календарним циклом та їхні особливості.

3. Перегляд презентації «Колядка».

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

Коляда	влягали	тесовії
линули	буденне	п'ють
талан	нетлінна	іржуть

Авторський вислів *яблукатий кінь* – кінь, на шерсті якого є плями темного кольору, за формою подібні до яблук.

2. Самостійне читання тексту учнями мовчки.

3. Бесіда за змістом твору.

- Хто просився до Сашкової хати колядувати?
- Кому стали колядувати дівчата та скільки їх було?
- Як співали дівчата?
- До кого в колядці Сашко мав звертатися за порадою?
- Що уявляв Сашко, слухаючи колядку?
- Чому хлопець називає себе щасливим?

4. Вибіркове читання:

- колядки дівчат
- як лунала колядка.

5. «Хвилини творчості»: які колядки знають діти? Прорекламувати їх.

6. Виразне читання учнями ланцюжком уривка з тексту про колядування та уяву хлопця.

7. Створення словесного ланцюжка подій – плану за змістом колядки, описаної у творі.

III етап «Після читання»

1. Письмове опитування.

- Хто приходив колядувати до оселі Сашка?
- Представники яких народностей наснилися малому хлопцеві?
- Яка тварина була поруч із Сашком уві сні?
- Що залишилося в Сашковій уяві?

2. Завдання додому. Виразне читання та переказування уривка автобіографічної повісті О. Довженка «Зачарована Десна». Намалювати ілюстрацію на тему «Свята зимового циклу».

(27) **Тема. Визначення основної думки твору, створення малюнок-ового плану уявного сценарію кінофільму за прочитаними частинами твору**

Орієнтовна навчальна мета. Удосконалювати вміння визначення теми та основної думки твору та навички читання; розвивати навички створення сценарію за прочитаним твором та усне й писемне мовлення; збагачувати словниковий запас учнів; виховувати почуття поваги до людей професії кіно та любов до рідного краю.

Матеріал до уроку. О. Довженко, Зачарована Десна.

Обладнання. Портрет О. Довженка; презентація «Кіностудія ім. О. Довженка»; аркуші паперу та кольорові олівці.

Перевірка домашнього завдання

Стислий переказ уривка з прочитаного твору «Зачарована Десна». Конкурс колядок.

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання.

1) Читання складів на одному диханні.

Занр-занр-занр-занр-занр-занр-занр-занр

Хіт-хіт-сіт-сіт-хіт-хіт-хіт-фіт-хіт-хіт

2) «Фотооко».

Січ
піч
луки
дерево
юхта
заметіль
дичина

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

жемчуг	трудно
незабутні	босий
висипи	недоля
буденне	шаблі

2. Бесіда.

- Який з уривків автобіографічної повісті більше сподобався та чим?

- Чи хотіли б учні опинитися в хаті Сашка на Різдво чи на косовиці поруч з малим хлопчаком?

- Яким уявляється Сашко? Описати його. До чого закликає у своєму творі письменник? (Любити рідний край та його традиції).

- Визначити основну думку твору.

- Чому Сашко вирішив стати режисером та створити кіностудію? Міркування дітей.

3. Уявити себе режисерами. Створення малюнок-ового плану уявного сценарію кінофільму за прочитаними частинами твору.

4. Презентація своїх планів учнями.

III етап «Після читання»

1. Перегляд презентації «Кіностудія ім. О. Довженка».

2. Перегляд уривка з кіноповісті «Зачарована Десна» (Д).

3. Завдання додому. Написати відгук на прочитаний твір.

Дата _____

Клас _____

(28) Тема. Олександр Дерманський – сучасний дитячий письменник. Читання та аналіз початку повісті-казки «Чудове чудовисько»

Орієнтовна навчальна мета. Нагадати відомості про життя й творчість О. Дерманського; удосконалювати вміння аналізувати текст твору та його зміст; розвивати читацькі навички та усне мовлення; збагачувати словниковий запас; виховувати інтерес до читання фантастичних творів.

Матеріал до уроку. О. Дерманський, Чудове чудовисько.

Обладнання. Портрет О. Дерманського; виставка книжок цього автора; аркуші паперу та кольорові олівці.

Перевірка домашнього завдання

Зачитування кількома учнями відгуку на твір О. Довженка «Зачарована Десна».

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання.

1) Робота з таблицею Шульте (Д).

2) Читання анаграм.

яухредилц (*хурделиця*)

лсіовчиок (*лісовичок*)

гаепером (*перемога*)

яничатн (*читання*)

2. Розповідь учителя про О. Дерманського (Д).

Складання асоціативного куща зі словом *Чудовисько*.

щось страшне

Чудовисько

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

хист

чудовисько

всіляких

озвалася

нікудишній

вчуваються

загикуючись

кепськувато

запевнило

ошелешено

чемпіонка

залазячи

2. Самостійне мовчазне читання повісті-казки учнями.

3. Бесіда за змістом твору на розуміння прочитаного.

• Хто є головним персонажем твору?

• Чим займалася Соня?

• Чому в неї нічого не виходило?

• Де сиділа дівчинка, ліплячи баранця?

• Що та чому Соні було заборонено?

• Чи справедливо покарано дівчинку?

• Якої пори року відбуваються описані події? Що є доказом того? Прочитати ці рядки, слова.

• Чому з дітей ніхто не грався на вулиці?

• Що привиділося дівчинці?

• Як Соня запевняла себе, що побачене нею – вигадка? Прочитати ці рядки.

• Як чудовисько познайомилося з дівчинкою?

• Яким воно виявилось: добрим чи поганим?

4. Читання розмови Соні із чудовиськом в особах.

5. Вправа «Літературні дослідники».

• Відшукати слова – назви кольорів та їхніх відтінків.

• Відшукати слова, які можна об'єднати спільною темою «зима».

• Відшукати числівники.

• Скільки разів у тексті згадується слово *пластилін* в усіх його формах?

- Відшукати слова – назви частин людського тіла.

6. Зміст та використання художніх засобів у повісті-казці (порівняння, уособлення, звукопис).

7. Висловлення міркувань учнів про те, чому автор дібрав саме таку назву своєму твору.

«Хвилини міркувань»: дібрати власну назву до повісті-казки.

8. Робота в зошиті із читання.

III етап «Після читання»

1. Учні прочитали лише початок твору, у якому всього 26 частин. Чи можна назвати його повістю-казкою? Аргументація учнями своїх відповідей. За якими ознаками цей твір подібний до казки?

2. Завдання додому. Виразне читання повісті-казки та переказ її змісту.

(29) Тема. Позакласне читання. Цікаві та дивовижні твори О. Дерманського

Орієнтовна навчальна мета. Ознайомити з різноманіттям книг О. Дерманського; удосконалювати читацькі навички та вміння аналізувати твори; збагачувати словниковий запас; виховувати читацький інтерес до значних за обсягом творів.

Матеріал до уроку. О. Дерманський, Млин.

Обладнання. Виставка книжок О. Дерманського; портрет письменника.

(30) Тема. Узагальнення знань з теми «У країні дитинства. Повість». Урок – літературна вікторина. Визначення навчальних досягнень за тестовими завданнями для тематичного контролю

Орієнтовна навчальна мета. Повторити та узагальнити набуті знання за розділом; удосконалювати читацькі навички: вибіркове читання, читання в особах; формувати вміння аналізувати та порівнювати твори за сюжетом, змістом, персонажами; збагачувати словниковий запас; розвивати мисленнєві процеси: увагу, спостережливість, умовивід, фантазію; виховувати читацький інтерес.

Матеріал до уроку. Твори з підручника за вивченим розділом.

Обладнання. Картка учасника вікторини; ілюстрації до прочитаних творів; музичний супровід.

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання.

1) Розучування скоромовки.

У стозі – пшениця,
Під стогом – криниця,
Там щука-риба грала,
Золоте перо мала,
Сама собі дивувала,
Що хороше вигравала.

2) Кросворд (Д).

(Відповіді: лісник, Сашко, ліс, Десна, гойдалка, берізки, жако, зима, Соня, каченята, осінь, вовки, Африка).

2. Розповідь учителя про правила проведення літературної вікторини.

Вікторина складається із шести турів. Картка учасника вікторини містить умови для запису даних. За кожну правильну відповідь зараховується 2 бали.

1-й тур: упізнати та назвати прізвище письменника за короткими біографічними відомостями.

Дата _____

Клас _____

Дата _____

Клас _____

- 2-й тур: упізнати за описом героя твору.
3-й тур: назвати кінцівку твору з підручника.
4-й тур: визначити жанр твору.
5-й тур: розпізнати за описом явище чи картину природи та визначити назву твору.
6-й тур: дати відповіді на запитання та виконати завдання в підручнику на с. 113.
- Пригадати, персонажами якого твору є Ксеня і Василь.
 - Спробувати пояснити, чому оповідання Б. Грінченка називається «Ксеня».
 - Розказати про головного героя оповідання М. Слабошпицького «Славко і жако» (вік, захоплення, мрії, стосунки між членами родини; вчинки хлопчика та його ставлення до друзів, до жако; передати своє ставлення до героя).
 - Назвати імена дівчаток з творів розділу. Хто така лісничиха? Розказати про автора твору.
 - Прочитати оповідання В. Чухліба «Гойдарики». Знайти спільне в образі мами в обох творах: оповіданні й кіноповісті О. Довженка.
 - Розказати, що запам'яталося про дитячі роки О. Довженка.
 - Висловити міркування про те, чи стануть друзями Соня й чудовисько.
 - Прочитати розмову мами із Сашком в особах.
3. Робота в зошиті з тестовими завданнями для тематичного контролю. Підбиття підсумків гри. Вітання переможців.
4. Завдання додому. Намалювати ілюстрацію до одного з прочитаних творів, який найбільше сподобався.

Додатковий матеріал до уроку

Дата _____

Клас _____

- Чи справді хлопчик читав три дні поспіль, як ви вважаєте?
- Які були наслідки триденного читання?
- Як ви вважаєте, чому захворів хлопчик?
- Яку проблему він не може розв'язати?
- Які поради щодо відпочинку ви дасте хлопчикові?

5) Робота над побудовою твору. Назвати ознаки того, що цей твір віршований. Які засоби художньої виразності використав поет у написанні свого твору? (Уособлення – *стежка вела*). Назвати слова, які римуються.

6) Яка основна думка твору?

III етап «Після читання»

1. Конкурс читців поезії Г. Бойка.
2. Завдання додому. Виразне читання поезій. За бажанням вчитити поезію напам'ять.

(32) Тема. Основна думка жартівливих віршів Грицька Бойка

Орієнтовна навчальна мета. Удосконалювати читацькі навички та вміння визначати основну думку твору; розвивати усне мовлення; збагачувати словниковий запас; виховувати почуття гумору.

Матеріал до уроку. Г. Бойко, Де Іванко?, Викрутився.

Обладнання. Портрет Г. Бойка.

Перевірка домашнього завдання

Виразне читання поезій Г. Бойка. За бажання учні читають поезію з пам'яті.

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання.
- 1) Розчитування за складовою таблицею.
- 2) «Додай слово».

Тичина, Франко, Леся Українка, ...
Дерманський, Тютюнник, Довженко, ...
Верб, липа, каштан, ...
Бузок, калина, ліщина, ...

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

викрутився	стрівся	провалився
вчора	позавчора	крізь
поламав	додому	йдучи

2. Робота над твором «Викрутився».

- 1) Самостійне читання поезії учнями.

- 2) Бесіда на розуміння прочитаного.

- Про що запитував учитель Миколку?
 - Що сталося з хлопчиком позавчора по дорозі до школи?
 - Скільки лікарів приходило до хворого?
 - З ким зустрівся Миколка по дорозі до школи вчора?
 - Як ви гадаєте, чи спілкувався хлопчик з лікарем біля будинку вчителя?
 - Які слова є підтвердженням того, що Миколка – фантазер?
 - Чи вдало автор дібрав заголовок до вірша? Який заголовок запропонуєте ви?
 - Про яку рису характеру хлопчика поет говорить з гумором?
- 3) Вибіркове читання (прочитати рядки):
 - скільки днів Миколки не було у школі
 - першої відповіді Миколки на запитання вчителя
 - другої відповіді вчителю.

- 4) Робота в парах. Читання вірша – тренування.
- 5) Читання вірша в особах (з відповідною інтонацією для передачі особливостей характеру кожного персонажа).
3. Робота над твором «Де Іванко?».
- 1) Читання сміховинки вчителем.
- 2) Бесіда на розуміння почутого.
 - Кого запитував учитель про відсутність Іванка?
 - Якою була відповідь Томи?
 - Чи може насправді бігати людина з такою травмою?
- 3) Читання сміховинки учнями мовчки. Потім – уголос скоро-мовкою.
- 4) Бесіда про травмування – перелом кінцівки: ознаки та наслідки.

III етап «Після читання»

1. Яка тема прочитаних творів Грицька Бойка? (Події в школі). Який із віршів найбільше сподобався? У якій формі їх написано? (Діалог).
2. Завдання додому. Виразне читання поезій Г. Бойка.

Дата _____

Клас _____

Додатковий матеріал до уроку

Дата _____

Клас _____

(33) Тема. 3 гумором – про неорганізованість у житті

Орієнтовна навчальна мета. Ознайомити з відомостями про життєвий та творчий шлях І. Жиленко; удосконалювати вміння визначати тему та основну думку твору, аналізу твору; розвивати читацькі навички, зокрема вибіркового читання; збагачувати словниковий запас; виховувати вміння організовувати свій день та планувати власну діяльність.

Матеріал до уроку. І. Жиленко, Павучок – рудий бочок.

Обладнання. Портрет І. Жиленко; аркуші паперу та кольорові олівці; аркуші для тестування **Д**.

Перевірка домашнього завдання

Читання кількома учнями поезій-сміховинок Г. Бойка. Стисле переказування змісту кожної з них.

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання.

1) Розучування скороговки.

Одуд каже – Ду-ду-ду!
Я заграю на дуду.
Обізвалась одудиха
До одуда тихо-стиха:
– Ти, одуде, не гуди,
Діточок не побуди.
Сплять малі одуденята,
В сні міцніють в них крилята.

Г. Храпач

2) Таблиця Шюльте (**Д**).

2. Розповідь учителя про І. Жиленко (**Д**).

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

рудий	надвечір	ретельно
лоскоту	загар	пустуйте
трішки	невже	анітрішки
вередлива	панчішка	упиралась
весілля	відтоптала	квапить
наздогнати	заходилася	позеленіла

2. Робота над твором І. Жиленко «Павучок – рудий бочок».

1) Читання вчителем поезії вголос.

2) Самостійне мовчазне читання поезії учнями.

3) Бесіда на перевірку розуміння змісту поезії.

- Яким був павучок?
- Що він надвечір робив?
- Що любила робити п'ята ніжка?
- Чого боялася шоста ніжка?
- Чого не любила сьома ніжка?
- Чому кричала восьма ніжка?
- Про що просив павучок свої ніжки?
- Чи можна назвати павучка смішним?
- Як ви гадаєте, чому в павучка була така проблема з ніжками?

4) Читання кількома учнями поезії виразно з відповідною інтонацією для передачі особливостей характеру кожної ніжки.

5) Вибіркове читання:

- опису павучка, його характеристики
- як павучок доглядав за ніжками
- опису кожної ніжки
- слів-благань павучка
- коли відбувалася лічба.

III етап «Після читання»

1. Що учні можуть запропонувати герою вірша? Яку рису поведінки висміює та виставляє напоказ авторка? (Неорганізованість у житті). Творче завдання: намалювати героя твору, що читали на уроці. Конкурс скоромовців.

2. Завдання додому. Виразне, інтонаційне читання поезії. Намалювати будиночок павучка.

(34) Тема. 3 гумором про маленьких сплюхів. Вірші-безконечники
Орієнтовна навчальна мета. Удосконалювати читацькі навички: інтонаційну виразність; розвивати вміння визначати головну думку твору; збагачувати словниковий запас; виховувати почуття організованості.

Матеріал до уроку. І. Світличний, Я їм про Хому, а вони про Ярему.

Обладнання. Портрет І. Світличного.

Перевірка домашнього завдання

Виразне читання поезії кількома учнями. Виставка малюнків із зображенням житла павучка.

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання.

1) «Фотооко».

грім
гроза
табелъ
ведмідь
апельсин
ліхтарик

2) «Пригадай героя».

У таблиці зазначено слова, які є асоціаціями до тих, що потрібно пригадати, – назв героїв твору.

ліс	лід	сміливість
Африка	сніжка	крижень
косарі	баранець	ягоди

2. Розповідь учителя про І. Світличного (Д).

Вірш-безконечник – вірш, який не має кінця.

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

годі	повставали	проспали
сплюх	ледащо	нечема
виверни	поскоріше	роздягайся
не гайся	напридумали	вдяганки

2. Читання поезії вчителем.

3. Самостійне читання поезії учнями.

4. Робота в парах. Читання поезії учнями один одному.

5. Бесіда за змістом прочитаного.

- Як звали героя твору?
- Чи легко розпочинається день у хлопчика?
- Чи легко йому прокидатися вранці?
- Що запропонував синок матері?
- Як хлопчик надягав сорочку, штанці?
- Що йому не подобалося робити?
- Які слова є підтвердженням того, що ця поезія є гумористичною?

Дата _____

Клас _____

- Як ви розумієте назву вірша? Поясніть свою думку.
 - Пригадайте вірші, у яких розповідається про дітей уранці.
6. Виразне читання поезії кількома учнями.

III етап «Після читання»

1. Чого не вистачає герою вірша? Визначити основну думку твору.

«Хвилини роздумів»: придумати слова, якими можна розбудити Ярему.

2. Завдання додому. Виразне читання поезії. Написати свій розпорядок дня.

(35) Тема. Кумедні ситуації у поезіях. Читання віршів у порівнянні
Орієнтовна навчальна мета. Ознайомити з відомостями про творчий шлях Я. Бжехви та особливостями творів цього письменника; удосконалювати вміння виразного та вибіркового читання, вміння порівняння; розвивати усне мовлення; збагачувати словниковий запас; виховувати почуття гумору.

Матеріал до уроку. Я. Бжехва (переклад І. Світличного), Стонога.

Обладнання. Презентація «Ситуації бувають різні...».

Перевірка домашнього завдання

Виразне читання поезії кількома учнями.

Ознайомлення з розпорядком дня кількох учнів.

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання. Розучування скоромовки Г. Бойка.

СТОНІЖКА

Гостювати йшла стоніжка,
 Забруднила ноги трішки.
 На порозі біля хати
 Стала ноги витирати.
 Всі сто ніжок обмітала.
 Всі сто ніжок витирала.
 А як стала на помості –
 Із гостей вертались гості.

2. Розповідь учителя про Я. Бжехву (Д).

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

весілля	відтоптала	квапить
наздогнати	заходилася	позеленіла

2. Самостійне читання учнями твору.

3. Тестування на розуміння прочитаного.

Мешкала Стонога біля міста Сіра. (–)
 Раз Стоногу запросили в Білу на весілля. (+)
 Вискочила на дорогу і поплутала всі ноги. (+)
 Сплуталось аж тридцять ніг. (–)
 Заходилася посеред дороги впорядковувати ноги. (+)
 Рахувала Стонога ноги, аж поки не посиніла. (–)

4. Читання вірша вчителем уголос.

5. Бесіда за змістом твору.

- Чому в Стоноги переплуталися ноги?
 - Як ви гадаєте, що є справжньою причиною цієї плутанини?
6. Робота в парах. Читання твору учнями один одному.
7. Конкурс на кращого читця твору.

III етап «Після читання»

1. Перегляд презентації «Ситуації бувають різні...».
2. Завдання додому. Виразне читання поезії Я. Бжехви «Сто-нога».

(36) Тема. Узагальнення знань з теми «У країні гумору. Жартівливі вірші». Визначення навчальних досягнень за тестовими завданнями для тематичного контролю

Орієнтовна навчальна мета. Узагальнити набуті знання з теми; удосконалювати вміння визначати основну думку та тему твору, смішне та жартівливе в поезії; розвивати читацькі навички та усне мовлення; виховувати почуття гумору.

Матеріал до уроку. А. Качан, Балакучий язик, І. Кульська, На зупинці Западинці, Д. Білоус, Як сойка бабусю підвела.

Обладнання. Портрети авторів творів.

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання.
- Гра «Словничок». Утворити якнайбільше нових слів із букв поданого.

Машинобудування – дуб, машина, ...

2. Самостійне читання учнями творів мовчки.
3. Робота в парах. Читання одного твору (на вибір) своєму сусідові по парті.
4. Обговорення змісту кожного твору та визначення основної думки.
5. Можна пограти в гру «Зіпсований телефон» (на уроці для дітей це буде незвично та водночас весело).
6. Читання гумористичних віршів зі збірки творів Г. Бойка.
7. «Поетична майстерня»: з поданих слів, римуючи їх, скласти й записати невеликий гумористичний вірш: *одиниця, зупинка, сестричка, липучка, спідничка, суніця, школа, хвилинка, довкола, ручка*. (Для зв'язку слів у реченнях можна використовувати службові слова й ті, що належать до самостійних частин мови). Читання учнями самостійно складених віршів.

III етап «Після читання»

1. Які гумористичні вірші найбільше сподобалися учням та чим саме? Який герой найкраще запам'ятався?
2. Робота в зошиті для оцінювання навчальних досягнень за тестовими завданнями для тематичного контролю.
3. Завдання додому. Намалювати ілюстрацію до одного з прочитаних за розділом творів.

Дата _____

Клас _____

Додатковий матеріал до уроку

Дата _____

Клас _____

(37) Тема. Гумористичні оповідання

Орієнтовна навчальна мета. Ознайомити з відомостями про життя й творчість Остапа Вишні – відомого українського гумориста; удосконалювати читацькі навички під час читання гумористичних творів; розвивати вміння визначати особливості гумористичних творів та аналізувати їх; збагачувати словниковий запас; виховувати пізнавальний інтерес.

Матеріал до уроку. Остап Вишня, Мисливські усмішки, Бекас.

Обладнання. Портрет Остапа Вишні; ілюстрації із зображенням собак мисливських порід та птаха бекаса.

Перевірка домашнього завдання

Виставка ілюстрацій до прочитаних творів з попереднього розділу.

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання.

1) «Фотооко».

дзвін
щастя
розповідь
баклажан
журба
олень

- Яке слово є останнім?
- Яке слово є четвертим згори?
- Яке слово є третім знизу?
- Яке слово є другим згори?

2) Розчитування за складовою таблицею (Д).

2. Розповідь учителя про Остапа Вишню (Д). Багато творів Остапа Вишні зібрано під загальною назвою «Мисливські усмішки».

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

мисливець	бекас	твердження
безпосередньо	лягавий	полювання
потрухи	дзьоб	зигзаг
навіжений	пузо	

2. Читання вчителем гумористичного твору.

3. Бесіда на розуміння почутого твору.

- Кого називають мисливцем?
- Хто такий бекас насправді?
- Ким для мисливців є бекас?
- Для чого мисливці беруть бекаса із собою на полювання?
- Чому автор твору Остап Вишня по-різному описує двох бекасів: птаха й собаку?
- Які рядки з твору викликають сміх?
- Чому, на вашу думку, письменник не може визначитись, про кого розповідати: про собаку чи про птаха?
- Чи завжди впродовж року можуть полювати мисливці? (Розповідь учителя про особливості та періоди полювання).
- Які ви знаєте страви, що можна приготувати з дичини? Чи куштували їх?

4. Самостійне читання твору учнями мовчки.

5. Вибіркове читання:

- опису бекаса-птаха
- опису собаки
- опису процесу приготування бекаса
- опису смакових якостей приготованої страви.

6. Виразне читання епізодів твору:

- як готувати бекаса
- що таке собака.

7. «Літературні дослідники».

• Скільки разів у тексті трапляється слово *бекас* у всіх його формах?

• Відшукати речення зі вставними словами та прочитати їх. Пояснити доцільність уживання таких слів.

III етап «Після читання»

1. Визначити тему та основну думку твору. Чи сподобався твір? Чим саме? Чи можна назвати це оповідання мисливським? За якими ознаками? Перегляд ілюстрацій із зображенням собак мисливських порід.

2. Завдання додому. Виразно читати твір Остапа Вишні та переказувати його зміст.

(38) Тема. Григорій Тютюнник. Зустріч зі знайомим персонажем його оповідань – дідом Арсеном

Орієнтовна навчальна мета. Пригадати відомості про життєвий та творчий шлях Гр. Тютюнника; розвивати навички порівнювати та аналізувати літературні твори з однаковими героями, усне мовлення; удосконалювати вміння визначати головного та другорядних персонажів твору, читальські навички; збагачувати словниковий запас; виховувати почуття бережного ставлення до птахів – символу добра та щастя.

Матеріал до уроку. Гр. Тютюнник, Біла мара.

Обладнання. Портрет Гр. Тютюнника; ілюстрації із зображенням лелеки та річкових пейзажів; презентація «Лелека».

Перевірка домашнього завдання

Переказування змісту гумористичного оповідання Остапа Вишні. Читання опису бекаса. Опис процесу приготування страви з дичини.

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання.

1) Розчитування за пірамідками слів.

лис	гай	рік
ко ло	лі си	жи то
осо ка	оси ка	ру жа
лепе ха	оче рет	роз мах

Пояснити значення поданих слів. Які слова можна об'єднати однією темою?

2) Розучування скоромовки.

Ходять лелеки по лузі,
Ходять лелеки у тузі:
Завтра у вирій далекий
Будуть летіти лелеки.

М. Познанська

Які літературні твори читали минулого року про лелек? Назвати їх авторів. Який із творів найбільше запам'ятався? Чим? Що учні знають про цього птаха? Які імена має лелека?

2. Перегляд презентації «Лелека».

3. Розповідь учителя про Гр. Тютюнника (Д). Самостійне читання статті про письменника учнями.

– З творчістю Григора Тютюнника ви вже ознайомились у третьому класі. Пригадайте зміст твору «Бушля» та його героїв. Хто такий Бушля?

Дата _____

Клас _____

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

обрій	зажевріє	гайда
помалу	ізнявся	чимчикує
голопуцьки	круча	шепелявить

Припутень – дикий лісовий голуб; *поговорить* – поговорить;
убгає – всуне в бляшанку; *кутя* – тут: каша для принади риби;
бушля – назва птаха; *мара* – привид, істота чи предмет, що ко-
мусь уявляється; *повітка* – сільськогосподарське приміщення
для утримання худоби чи якогось господарського знаряддя; *пи-
сок* – мордочка; *пруг* – тут: лінія горизонту.

2. Читання оповідання вчителем від початку до слів: «...у ку-
щах верболозу – сильна течія».

3. Бесіда на перевірку розуміння почутого.

- Хто є головним персонажем твору «Біла мара»?
- Скільки разів на тиждень улітку Арсен ходив на риболовлю?
- Як ішов до річки дід?
- Кого побачив Арсен по дорозі?
- Що робили лелеки?
- Що говорив чоловік лелекам?
- Як називає Арсен малих лелечат?

4. Читання учнями оповідання від слів: «...у кущах верболо-
зу – сильна течія» самостійно мовчки й до кінця.

5. Бесіда на розуміння прочитаного.

6. Колективне переказування змісту твору.

III етап «Після читання»

1. Чи поділяють діти думку про те, що лелека – птах добра та
щастя? Чи в кожному обійсті він може звити гніздо? Як живе
пара лелек? Пригадати легенди про цих птахів.

2. Завдання додому. Виразне читання оповідання та переказу-
вання його змісту.

Творче завдання: намалювати дитинчат лелек – голопуцьків.

Додатковий матеріал до уроку

(39) **Тема. Мова твору. Комічність описаної ситуації в оповіданні Г. Тютюнника «Біла мара»**

Орієнтовна навчальна мета. Удосконалювати читацькі навички у вибіркового читанні та читанні в особах; розвивати вміння визначати в творі комічну ситуацію; збагачувати словниковий запас шляхом використання у власному мовленні порівнянь; виховувати почуття любові до рідного краю.

Матеріал до уроку. Г. Тютюнник, Біла мара.

Обладнання. Портрет Г. Тютюнника; ілюстрації із зображеннями їжака та лелек.

Перевірка домашнього завдання

Пригадування відомостей про письменника Г. Тютюнника. Стислий переказ змісту твору ланцюжком учнями. Виставка малюнків із зображеннями малих лелечат.

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання:

1) *Розчитування за скоромовкою* у наростаючому темпі. Можна провести серед кількох дітей конкурс скоромовців.

Лелека лебедю лелече:
— Ой, леле! Скільки тут малечі!
І лебідь лебедить: Лелеко!
Доглянуть лебедят нелегко.

Г. Храпач

2) Гра «Словничок».

Народознавство — народ, рада, ...

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

крохне	верболози	вайлувати
лящуки	принада	щоднини
занедужав	безсоння	начиння
балка	чудовисько	червонувати

2. Колективне переказування змісту твору за опорними словами.

Дід Арсен → збір на рибалку → дорога до річки → повернення додому ← біла примара ← туман на річці ← лелеки

3. Перечитування оповідання учнями вголос способом «передаю слово». (Учень, який читав, передає слово для читання наступному учневі, називаючи його на ім'я).

4. Робота з визначення комічних ситуацій у творі.

— Чи одну таку ситуацію описано у творі? Відшукайте їх описи в тексті та прочитайте.

5. Робота з визначення художніх засобів, використаних автором, та з мовою написання твору. Щоразу учні наводять приклади.

— Чи притаманне Григору Тютюннику вживання в тексті порівнянь та епітетів? Чи використовує автор прийом уособлення? А звуконаслідування та звукопису? Чи вжито в тексті твору власне авторські слова? Назвіть їх. Поясніть значення слів з тексту: *губи йому звело од страху, зовсім не стало видно, шепелявить у кущах сильна течія, дремене геть, верба у воду впала, всякі думки в голову лізуть, висів блідий ріжок місяця, уп'явся очима, по спині мурахами побіг морозець*.

6. «Літературні дослідники».

• Полічити, скільки разів у творі трапляються слова *дід*, *Арсен* у всіх формах.

Дата _____

Клас _____

Дата _____

Клас _____

- Відшукати в тексті слова, написані з великої букви, та пояснити їхнє написання.
- Полічити, скільки в тексті твору є окличних речень. Пояснити вживання знака оклику.
- Відшукати в тексті слова – назви риб.
- Відшукати в тексті слова – назви частин людського тіла.
- Відшукати в тексті слова, які називають емоції та стан людини. Якими частинами мови вони виражені?

III етап «Після читання»

1. Якою постає природа в цьому творі? Чим вона зачаровує читача? Природа нашого рідного краю невичерпно красива й чарівна. Письменники оспівують її дивовижну довершеність.
2. Завдання додому. Виразно читати оповідання Г. Тютюнника. Переказувати зміст твору від імені діда Арсена.

(40) Тема. Описи в оповіданні Г. Тютюнника «Біла мара». Характеристика головного героя твору, визначення основної думки, складання плану, переказ змісту твору

Орієнтовна навчальна мета. Удосконалювати читацькі навички та вміння аналізувати твір, давати характеристику головного персонажа; розвивати усне та писемне мовлення, логічне мислення й пам'ять; збагачувати словниковий запас шляхом добору слів для характеристики героя; виховувати почуття гумору та читацький інтерес до гумористичних творів.

Матеріал до уроку. Г. Тютюнник, Біла мара.

Обладнання. Портрет Г. Тютюнника; аркуш із таблицею для характеристики персонажа.

Перевірка домашнього завдання

1. Учні по черзі переказують зміст оповідання від імені головного героя твору.
2. «Хвилини міркувань»: переказати зміст твору від імені дружини Арсена.
3. «Хвилини акторської майстерності»: розіграти діалог спілкування діда Бушлі з дружиною, коли той повернувся додому після зустрічі з «білою марою».

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання.
- 1) Робота з таблицею Шульте (Д).
- 2) Вправа «Утвори нові слова» (за поданим початком).

За смага

(Зарості, затишок, затінок, затока, зайнятість, захват, захист, захід, замалювати, зачарувати, зачіска, заява, ...)

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

одхекувався	окрутнувся	розвиднілося
затопили	провагавшись	приверзлося
поволеньки	напоготові	регіт
чаїлася	боягуз	стишив

2. Робота за таблицею над характеристикою головного героя.

Характеристика	Дід Арсен
Зовнішність	
Риси характеру	
Вік персонажа	
Сімейний стан, родина	
Місце проживання	
Вид діяльності персонажа до описуваної події	
Поведінка в описуваній ситуації	
Ставлення до інших персонажів	
Ставлення до природи	
Висновок персонажа після події	

Учні самостійно, користуючися підручником, заповнюють таблицю. Потім, по закінченні самостійної роботи над таблицею, варто провести колективне обговорення щодо її заповнення. Учні висловлюють думки з приводу своїх записів.

3. Визначення теми та основної думки твору.

– Як ви гадаєте, з якою метою автор ознайомлює нас із подією? Що є основною думкою твору?

4. Робота над написанням твору: визначення ролі описів у творі. Яке значення мають описи? Читання описів: що бере із собою Арсен, стежки до річки, ранку, «білої мари», сцени біля дідової верби.

5. Знайти підписи до малюнків та прочитати рядки з тексту.

6. Складання плану твору. Переказ твору за складеним планом.

III етап «Після читання»

1. Порівняно з іншими гумористичними оповіданнями, чим це схоже на попередні, а чим – відмінне? Що називають гуморескою, усмішкою? Творча робота: написати листа авторові твору, висловивши власні враження від оповідання.

2. Інтерактивна вправа «Крісло автора». Учень посідає визначене вчителем місце у класі («крісло») і читає свого листа (2–3 учні).

3. Завдання додому. Повторити зміст оповідань розділу, підготуватися до узагальнюючого уроку. Відшукати й підготувати смішинку на наступний урок.

Додатковий матеріал до уроку

Дата _____

Клас _____

(41) Тема. Узагальнення знань з теми «У країні гумору. Гумористичні оповідання». Визначення навчальних досягнень за тестовими завданнями для тематичного контролю

Орієнтовна навчальна мета. Узагальнити та систематизувати знання за темою; розвивати вміння аналізувати твори та давати характеристику персонажам; удосконалювати читацькі вміння; виховувати інтерес до читання гумористичних творів.

Матеріал до уроку. Твори за темою «У країні гумору».

Обладнання. Мультфільм «Петрик П'яточкин»; проектор чи телевізор; аркуш із кросвордом.

1. Вправи на вдосконалення навичок читання. Розучування скороговки.

Півдня працював павучок,
Наткав павутинок пучок.
Почав помаленьку привчати
Панчішки плести павучаток.

М. Заєць

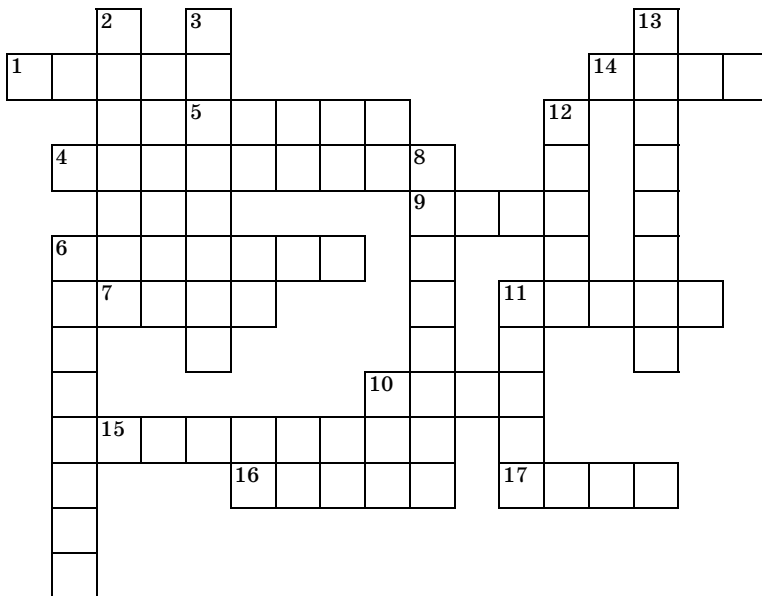
2. Читання гумористичних ситуацій у творах розділу. Обговорення їх.

Творча робота: розмірковування та обговорення іншої кінцівки комічної ситуації в кожному творі.

3. Читання учнями смішинок, які вони дібрали, готуючись до уроку.

4. Перегляд мультфільму «Петрик П'яточкин». Обговорення з учнями комічних ситуацій у мультфільмі. Опис характеру та поведінки хлопчика. Учня можна запропонувати дати поради для гарного та приємного сну, якими вони можуть поділитися з героєм мультфільму.

5. Розгадування кросворду.

По горизонталі:

1. Вона впала у воду, коли Арсен ще був молодий (*верба*)
4. Вишукана страва (*делікатес*)
5. Стоніжка рахувала свої ... (*ніжки*)
6. У нього руденький бочок (*павучок*)
7. Він молодець, тільки трішки хвастунець (*Толя*)
9. Вона звітувала про відсутність однокласника вчителю (*Тома*)

Дата _____

Клас _____

Дата _____

Клас _____

(42) Тема. Позакласне читання. Є країна Навпаки. Читання значних за обсягом творів. Усвідомлення цілісного змісту твору

Орієнтовна навчальна мета. Учити усвідомлювати значення твору за повним його змістом; удосконалювати вміння аналізувати твори та визначати основну думку, тему; розвивати читацькі вміння, мислення, логіку; збагачувати словниковий запас; виховувати читацький інтерес та бережне ставлення до книжки.

Матеріал до уроку. «Вікно у світ» (с. 138–159).

(43, 44) Тема. У Країні знань. Оповідання з науковою інформацією. Читання оповідання, визначення наукової інформації

Орієнтовна навчальна мета. Ознайомити з особливостями науково-художнього твору та відомостями про життєвий і творчий шлях письменника Анатолія Давидова; учить визначати в тексті ознаки науковості; удосконалювати навички вибіркового читання та читання в особах; формувати інтерес до читання науково-пізнавальної літератури.

Матеріал до уроку. А. Давидов, Свідки минулих епох.

Обладнання. Портрет А. Давидова; ілюстрація із зображенням хохулі; аркуші паперу для тестування.

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання. «Добавлянка».

Ли, ли, ли – ми далеко їха..
Ра, ра, ра – привал біля озе..
Там, там, там – намет розбили саме ...
Ато, ато, ато – тут цікавого баг..
Ати, ати, ати – будемо спостеріг..
Ити, ити, ити – природу будемо люб..

– Як вам уже стало зрозуміло, мова на сьогоднішньому уроці піде про подорож, яка стане для багатьох із вас справжнісіньким відкриттям.

Насамперед ви дізнаєтеся про вид творів, які не лише переказують історію, а й відкривають нам наукові таємниці. Які ще є види літературних творів, прочитайте на с. 129 підручника.

2. Самостійне мовчазне читання учнями статті. Які твори називають науково-художніми? Які – історичними?

3. Розповідь учителя про А. Давидова (Д).

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

шатро	століття	фізіономія
еволюція	цуценя	буркнула
фотоапарат	телеоб'єктив	молюски
кігтисті	маніпуляції	деркач

2. Читання вчителем початку оповідання до слів: «...зраділа такій пропозиції».

3. Бесіда на розуміння почутого.

• Назвіть героїв оповідання, з якими ми знайомимось на його початку.

• Якою дорогою їхали подорожні?

• Чи давно хлопці товаришують?

• Які в них спільні інтереси?

• Кого з героїв творів з минулого року нагадують Славко і Петько?

• Як до подорожі долучилася Іринка?

• Що ви знаєте про Володимира Івановича?

• Як ви гадаєте, що чекає попереду на героїв?

4. Читання учнями продовження оповідання «ланцюжком».
5. Тестування на перевірку розуміння прочитаного. Правильну відповідь обвести кружком.

- 1) Познач, на якому автомобілі вирушили в подорож герої.
А «Жигулі» Б «Ніссан» В «Мерседес»
- 2) Вибери, хто першим пірнув з розгону в озерце.
А Іринка Б Славко В Петько
- 3) Познач, що було вкрито стрілицею та жовтим лататтям.
А річка Б джерело В озеро
- 4) Познач місце, яке вибрали діти для зйомок.
А біля осоки Б біля верболозу В біля машини
- 5) Вибери, що тримала в зубах хохуля, яка виринула з води.
А молюска Б зелене стебельце В камінчика
- 6) Вибери закінчення речення: *Славко знімав хохулю на кінокамеру, Петько – на фотоапарат, а Іринка користувалась...*
А біноклем Б підзорною трубою В лупою
- 7) Вибери закінчення речення: *Короткозора хохуля має добрий...*
А нюх Б слух В смак
- 8) Вибери закінчення речення: *Хохулі хапають тільки ту здобич, яка...*
А втікає Б сидить В співає
- 9) Познач, хто готував обід.
А Іринка та Петько
Б Іринка та Володимир Іванович
В Іринка та Славко
- 10) Познач, для кого, на думку Іринки, раніше більше шили шуби.
А для дітей, бо тепліша Б для жінок В для чоловіків
- 11) Вибери закінчення речення: *Іринка дізналася від Володимира Івановича, що на місці, де вони зупинилися, побудуть ще...*
А чотири дні Б тиждень В місяць

За кожен правильну відповідь зараховується 1 бал. Додатково 1 бал – за охайність роботи.

6. Робота над мовою тексту твору.
- Відшукати спільнокореневі слова зі спільною частиною *кіно*.
 - У написанні твору використано багато складних слів. Відшукати їх та назвати.
 - Пояснити значення вислову *роботи непочатий край*, ужитого в тексті твору.

III етап «Після читання»

1. Чи сподобалось учням оповідання? Чи можна назвати цей твір науково-художнім? За якими ознаками?
2. Завдання додому. Виразне читання оповідання.

Додатковий матеріал до уроку

Дата _____

Клас _____

(45, 46) Тема. Цікаве про незвичайних тварин хохуль в оповіданні «Свідки минулих епох»

Орієнтовна навчальна мета. Продовжити опрацювання твору А. Давидова; удосконалювати читацькі навички, зокрема вибіркового читання; формувати вміння знаходити в тексті описи та відповідати на запитання; розвивати усне й писемне мовлення; виховувати бережне ставлення до тварин.

Матеріал до уроку. А. Давидов, Свідки минулих епох.

Обладнання. Портрет А. Давидова; ілюстрації із зображенням хохуль; енциклопедії.

Перевірка домашнього завдання

Стислий переказ змісту твору А. Давидова.

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання.
2. Гра «Утвори слова» зі слова *розпласталася* (з оповідання).
– На сьогоднішньому уроці ми більше приділимо уваги тваринам, яких описав у оповіданні Анатолій Давидов, – хохулям.

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

байбак	вибоїни	гальмував
вентилятор	фотополювання	рінник
повінь	пастка	пожива

2. Бесіда за змістом твору.
 - Чи очікували діти зустрітися з такими тваринами, як хохулі?
 - Скільки років існує цей вид тварин?
 - Як ви гадаєте, чи матимуть діти бажання більше дізнатися про хохуль після повернення додому?
 - Чи міг автор уникнути в тексті твору опису героїв? Що розповів про героя його портрет?
3. Вибіркове читання:
 - імен героїв твору
 - опису їхньої зовнішності
 - першої зустрічі з хохулею
 - опису хохулі
 - опису гри хохуль
 - інформації про живлення тварин
 - їх історії життя
 - цікавого про органи чуття хохулі
 - про умови життя цих тварин
 - причин зникнення хохуль
 - про тварин, які також мешкають на цій території.
4. Робота з науково-пізнавальною літературою: пошук відомостей, цікавої інформації про хохулю в енциклопедіях та зачитування її.
5. Розповідь від імені персонажів твору про хохулю та зустріч із нею.
6. Вправа «Дочитай кінцівку речення» за поданим початком.
 - «Петько здивовано оглянувся...»
 - «Широкий ніс і великий рот...»
 - «Годинами просиджували на березі...»
 - «Звернулися за порадою...»
 - «Вода в ньому чиста-пречиста...»
 - «Вона на якусь мить розпласталася...»
 - «З усіх боків заходив...»
 - «Тоді діти спустилися по стариці...»
 - «А якщо тваринка або якась комаха...»

III етап «Після читання»

1. До якого уривка тексту учні хотіли б виконати малюнок? Розглянути малюнок у підручнику. Уявити себе біля цього озера. Описати свої відчуття (захоплення, здивування, радість, байдужість, сум).

2. Завдання додому. Переказувати зміст твору.

(47, 48) Тема. Оповідання «Свідки минулих епох». Поділ тексту на частини за поданим планом. Визначення основної думки та особливостей науково-художнього оповідання

Орієнтовна навчальна мета. Формувати вміння ділити текст на частини, складати план, переказувати зміст, аргументувати свої думки; навчати аналізувати твір, висловлювати власні думки; розвивати пізнавальні інтереси; удосконалювати навички визначати основну думку твору та його тему; виховувати пізнавальний інтерес та підтримувати бажання читати науково-пізнавальні твори.

Матеріал до уроку. А. Давидов, Свідки минулих епох.

Обладнання. Портрет А. Давидова; ілюстрації із зображенням хохуль; рухома картина.

Перевірка домашнього завдання

Бесіда за змістом твору. Учні називають героїв оповідання А. Давидова «Свідки минулих епох», розповідають, чим захоплювалися друзі, як приєдналася до чоловічої компанії Іринка, з якими тваринами зустрілися діти під час подорожі, що нового дізналися про дивовижних тваринок хохуль герої твору і самі учні, кого ще сподівалися зустріти мандрівники й дослідники.

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання.

1) Розчитування за пірамідками слів.

степ
 річ . ка
 озе . ро
 хут . ро
 кон . курс
 хо . хуля

дощ
 во . да
 рус . ло
 стру . мок
 тва . рина
 бай . бак

2) Розучування скоромовки.

Возом віз верболіз.
 Верболіз не довів.
 Не довів, з воза зліз:
 Верболіз б'є до сліз.

Г. Бойко

II етап «Під час читання»

1. Визначення теми та основної думки твору. (Хохулю занесено до Червоної книги України).

2. Поділ тексту на частини за поданим планом та переказ за ним змісту твору.

3. Вправа «Літературні дослідники».

- Скільки разів у тексті вжито слово *хохуля* в усіх його формах?
- Відшукати в тексті назви водойм та розташувати їх у порядку зростання за розміром.
- Відшукати питальні речення в тексті твору та полічити їх кількість.
- Відшукати в тексті слова, які вказують на колір. До яких частин мови вони належать?

Дата _____

Клас _____

- Відшукати в тексті слова, які є порівняннями.
- Відшукати в тексті слова, які вказують на емоційний стан і настрій та називають їх.

4. Робота за прийомом «Рухома картина». Відтворення змісту оповідання за допомогою рухомих картин, які прикріплюються магнітами. Учні по черзі супроводжують добір малюнків поясненням-переказуванням змісту.

III етап «Після читання»

1. Які учні ще знають літературні твори, що містять наукові відомості? Чи порадять своїм друзям прочитати оповідання А. Давидова? Чому?

2. Завдання додому. Намалювати ілюстрацію до тієї частини оповідання, яка найбільше сподобалась.

(49) Тема. Паола Утевська. Цікава інформація про винахід паперу і форма її подання у творі

Орієнтовна навчальна мета. Ознайомити з відомостями про життєвий та творчий шлях П. Утевської; формувати вміння знаходити цікаву інформацію у творі; удосконалювати читацькі навички; розвивати логічне мислення, допитливість, усне мовлення; збагачувати словниковий запас шляхом введення до лексики нових слів; підтримувати пізнавальний інтерес.

Матеріал до уроку. П. Утевська, Гості з далеких берегів.

Обладнання. Портрет П. Утевської; ілюстрації із зображеннями квіткових рослин та зразки паперу; енциклопедії та довідники.

Перевірка домашнього завдання

Виставка учнівських ілюстрацій до оповідання А. Давидова «Свідки минулих епох».

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання.

1) Робота за таблицею Шульте (Д).

2) «Літературні обчислення».

Око – оо + акт – т + тур – р + сом – ом = ... (кактус)

Фісташка – стш + л = ... (фіалка)

К + сова – сва + н + вона – он + лілія – лі = (конвалія)

У яку спільну групу можна об'єднати ці слова? (Рослини). Які з них квіткові? Чи всі вони ростуть в однакових умовах? Відшукати в усіх трьох словах спільну букву, яка повторюється 4 рази. (к)

3) Вправа «Аукціон». Назвати слова – назви квіток, які починаються буквою к. Слова не повторювати.

2. Розповідь учителя про П. Утевську (Д).

– Читаючи науково-художні оповідання, ми поринаємо у світ наукових відомостей та фактів, пізнаємо багато нового й цікавого. Ознайомлюючись із наступним твором, дізнаємося таємниці рослинного світу.

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

хімерне

прапрабабуся

пергамен

паперопереробна

закортіло

прапрадідуся

папірус

2. Виразне читання вчителем початку оповідання до слів: «...є така країна – Індія».

3. Самостійне читання оповідання мовчки учнями.
4. Бесіда за змістом твору.
 - Чому дідусь назвав Костика неуважним?
 - Чи справді Костик такий, яким назвав його дідусь?
 - Звідки приїхав до нас фікус?
 - Що цікавого дізналися про фікус?
 - На чому писали люди три тисячі років тому?
 - Що дізналися про папірус?
 - Що таке ієрогліфи?
 - Яким чином люди раніше спілкувалися між собою?
 - Що дізналися про пергамен?
 - Що таке берестяна грамота?
 - Як виготовляють папір, яким ми користуємося нині?
 - Яке призначення старого ганчір'я?
 - Як ви гадаєте, після того як Костик дізнався про походження деяких рослин та паперу, чи буде він надалі допитливим?
 - Які кімнатні рослини є в учнів удома?
 - Чи знають діти, як ці рослини потрапили до їхньої домівки?
5. Робота в групах. Клас ділиться на групи по 5 учнів. Працюючи за довідниками та енциклопедіями, кожна група готує інформацію про певну рослину. Потім один представник від групи презентує всьому класу зібрану інформацію. (Рослини для роботи груп: кактус, троянда, помідор, картопля, апельсин тощо – на вибір учителя).

III етап «Після читання»

1. Чи сподобався учням твір П. Утевської? Чи можна його назвати науково-художнім, за якими ознаками? Демонстрація зразків паперу.
2. Завдання додому. Виразно читати оповідання «Гості з далеких берегів». Стисло переказувати зміст твору. Творче завдання (за бажання учнів): підготувати фотоколлаж «Мої кімнатні рослини».

Додатковий матеріал до уроку

[illegible]

Дата _____

Клас _____

(50) Тема. Пізнаємо світ, читаючи художні твори з науковими відомостями. Робота за текстом твору

Орієнтовна навчальна мета. Учити працювати над текстом твору: знаходити цікаву інформацію, добирати відповіді на запитання, складати план; удосконалювати читацькі навички: читання в особах та вибіркового читання; розвивати логічне мислення, допитливість, усне та писемне мовлення; збагачувати словниковий запас шляхом введення до лексики нових слів; підтримувати пізнавальний інтерес; виховувати бережливе ставлення до рослин.

Матеріал до уроку. П. Утевська, Гості з далеких берегів.

Обладнання. Портрет П. Утевської; ілюстрації із зображеннями квіткових рослин та зразків паперу; енциклопедії, довідники.

Перевірка домашнього завдання

Перегляд учнівських фотоколлажів «Мої кімнатні рослини».

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання.

1) «Фотооко».

куб
ліси
флокса
півники
диван
скарабей

2) Читання рядків складів на одному диханні.

Росл – росл – расл – росл – рісл – росл

Трап – трап – трап – треп – троп – трап – трап – тріп

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

скарабей	патлаті	калачик
чорнило	пустеля	вправні
зрошувальні	циперус	ймення

2. Поділ тексту оповідання на частини за складеним планом.

– Ви знаєте, що план може бути простим і складним. У складному плані до одного пункту пропонуються підпункти, які конкретизують його.

План

1. Незвичайний ліс на малюнку зацікавив Костика:

- а) хлопчик хоче побачити цей ліс;
- б) Костик дізнається про кімнатні квіти.

2. Дідусь розповідає Костикові про Індію:

- а) в Індії не буває морозів;
- б) у джунглях росте родич фікуса;
- в) на листках фікуса можна писати.

3. Розповідь дідуся про виникнення писемності:

- а) у Єгипті росте папірус;
- б) писемність єгиптян;
- в) греки винайшли пергамен;
- г) винахід китайця Цай Луня;
- г) виготовлення сучасного паперу.

Переказування змісту тексту за планом (першим, другим або третім пунктом).

3. «Літературні дослідники»:

- скільки разів у творі згадується слово *рослини* в усіх його формах
- відшукати слова, написані з великої букви. Пояснити їх написання

- відшукати в тексті слова, які вказують на колір або його відтінки. Якими частинами мови вони є? (*зеленіють, білу*)
- відшукати слова, які вказують на розміри
- відшукати слова, що називають матеріал, з якого виготовлено ті чи інші предмети
- відшукати назви дерев.

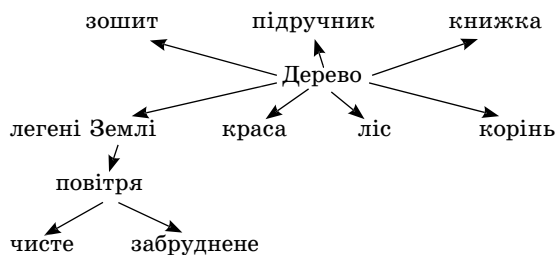
4. Читання в особах спілкування дідуса з хлопчиком – діалогу. «Творча майстерня»: розпізнавання видів паперу та виготовлення з нього іграшок.

5. Робота над побудовою та мовою тексту.

Використання художніх засобів виразності: порівняння (*як у наших лісах ростуть, мов змії, неначе з казки, як у нас, як наші, як папірус*), уособлення (*рослини живуть, фікус примостився, фікус приїхав*).

– Чи використовує автор прийом звукопису? Як ви гадаєте, чи доречний він у такому тексті? Якщо так, спробуйте застосувати його до тексту. У якій частині це можливо? (Це можуть бути звуки та голоси птахів, звірів, що мешкають у країнах, про які йдеться).

6. Вправа «Асоціативний куц». Можна додати ще й вправу «Групування». Асоціації на тему «Папір».

III етап «Після читання»

1. Конкурс: утворити якнайбільше нових слів від слова *паперопереробна*.

2. Завдання додому. Переказувати зміст оповідання від імені Костика.

Додатковий матеріал до уроку

Дата _____

Клас _____

(51, 52) Тема. Науково-художні оповідання на тему «Історія винаходів і відкриттів». Визначення навчальних досягнень з теми за тестовими завданнями для тематичного контролю

Орієнтовна навчальна мета. Учити визначати тип літературного твору за його характерними особливостями; розвивати вміння аналізувати зміст твору, складати план, робити висновки та умовиводи; удосконалювати читацькі навички, зокрема читання в особах, вибіркового читання; розширювати пізнавальний інтерес шляхом читання літературних творів, що містять цікаву та наукову інформацію; виховувати бажання читати твори українських письменників.

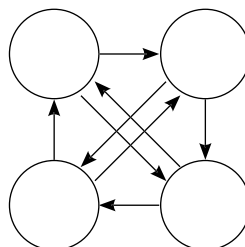
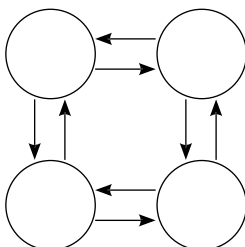
Матеріал до уроку. «Вікно у світ» (с. 113–121).

Обладнання. Зошит (с. 64–68); портрети авторів, твори яких читали в розділі.

Урок-гра

Урок можна провести у вигляді гри «Ти – мені, я – тобі». Учні діляться на 4 групи. Учитель розподіляє між ними твори, заплановані для читання. Опрацювавши свій твір, діти в групі обговорюють його зміст та визначають основну думку. Так, прочитавши та опрацювавши зміст оповідання, кожна група переказує його зміст іншій групі, після чого перевіряє за запитаннями, чи зрозуміли ті зміст переказаного.

Учитель установлює часовий регламент для роботи кожної групи; або ж орієнтується на те, як вони впорались із завданнями, – ставить їх у перехресному порядку; або ж працюють тільки дві групи один на один (вид роботи краще обирати, відштовхуючись від темпу та швидкості читання, а також урахувавши індивідуальні особливості учнів). Порядок роботи груп педагог обирає на свій розсуд (див. схеми).

Учні в межах групи самостійно обирають один із творів, запропонованих для роботи на уроці, й обов'язково домовляються між собою, що кожна група опрацьовує одне оповідання і твори не повторюються.

Під час проведення такого типу уроку вчитель визначає самостійно час для відпочинку.

Наступний урок

Перевірка домашнього завдання

Учні ланцюжком переказують зміст оповідання «Гості з далеких берегів» від імені Костика.

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання. Розчитування за скоромовкою.

На листочку скоромовка
Сіроманця стріла вовка.
Скоро мовить вовк почав –
Ледь язик не поламав!

Г. Чубай

– Щоуроку ми ознайомлюємося з творами художньої літератури, пізнаючи розмаїтий світ природи та винаходів, читаючи описи картин природи, граючись із дітлахами у сніжки та катаючись на човні. Навіть не замислюємось про те, що лише небайдужа людина змогла всі свої думки та спостереження викласти на папір, поділитися з іншими своїми думками, знаннями.

На вас чекає ще багато відкриттів. Сьогодні про таємниці дізнаємось з книжки для позакласного читання «Вікно у світ».

Твори для опрацювання: «Край чорного золота» В. Уткін; «Край таємничих заростей» В. Уткін; «Найперші підводні човни» В. Уткін; «Равлик» А. Давидов; «Хитра лисиця» Г. Майстренко; «Лисенята» Є. Чарушин.

II етап «Під час читання»

Виконання завдань за розділом у зошиті із читання на зазначених сторінках.

III етап «Після читання»

1. Підбиття підсумків роботи – вправа «Мікрофон». Учителю готує кілька запитань, які записує на дошці чи виводить на екран проектора. Учень, беручи мікрофон, дає відповідь на те запитання, яке сам обрав.

Орієнтовні запитання:

- Чи сподобався хід уроку? Чим саме? (Якщо ні, пояснити свою думку).
- Чи сподобалося працювати в групі?
- Чи сподобалось оповідання, над яким працювала ваша група?
- Чи зрозуміло переказали зміст свого твору представники іншої групи?
- Чи виникло бажання прочитати самостійно той твір, який переказували?
- Чи є побажання, пропозиції, думки з приводу сьогоднішнього уроку? Висловити їх.

Учитель толерантно ставиться до висловлення кожної думки, дякуючи учням за роботу на уроці. Цей вид роботи дає можливість співпрацювати учням у групі – знаходити спільну мову; учні вчаться висловлювати власну думку, знаючи, що товариші та наставник поважають її, хоч якою б вона була; врешті – зміна форми проведення уроку – це завжди «розрядка» та водночас позитивне налаштування на наступний урок, гарний настрій.

2. Завдання додому. Прочитати один із запропонованих для читання на уроці творів, переказувати його зміст. Написати відгук на прочитаний твір.

Додатковий матеріал до уроку

Дата _____

Клас _____

(53, 54) *Тема. Історичні оповідання, їх особливості. Цікаві оповідання, присвячені княжому періоду Київської Русі*

Орієнтовна навчальна мета. Ознайомити з відомостями про життєвий та творчий шлях А. Лотоцького; дати уявлення про історичні твори, викликати інтерес до читання зразків такої літератури; розвивати уміння аналізувати твір, висловлювати власні думки; удосконалювати навички виразного читання твору, вибіркового читання, створюючи уявні малюнки та описуючи їх словесно; виховувати інтерес до читання історичних творів.

Матеріал до уроку. А. Лотоцький, Ольга Перевізниківна.

Обладнання. портрет А. Лотоцького; ілюстрації із зображеннями княгині Ольги, київських князів.

Перевірка домашнього завдання

Читання кількома учнями відгуків на прочитані твори.

I етап «До читання»

Розчитування за складовою таблицею (Д).

Розповідь учителя про А. Лотоцького (Д).

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

левада	шугнуло	старець
сипле	волоссячко	навколішки
Купала	багаття	ігрища

Віщий – який передбачає майбутнє; *ясочка* – гарненька дівчинка.

2. Читання вчителем початку оповідання до слів: «...будеш мудра та розумна».

3. Бесіда на розуміння змісту почутого.

- Коли відбувалася описувана подія?
- Що було за левадою?
- Хто вибіг із хатинки?
- Про що думало дівчатко?
- Хто чи що налякало дівчинку?
- Як виглядав дідусь?
- Ким був тато дівчинки?
- Про що попросив дідусь Оленьку?
- Чи з радістю дівчинка запросила дідуса додому на відпочинок?

• Як розгортатимуться події далі в оповіданні? Висловити думки. Перевірити таким чином свою здатність передбачати хід подій.

4. Самостійне мовчазне читання продовження оповідання учнями.

5. Бесіда на розуміння змісту прочитаного.

- На яке свято пішла Ольга з подругами?
- Чому подруги називають дівчину Перевізниківною, княгинею?
- Де відбувається зустріч Ольги з князем?
- Через яку річку переправляла дівчина князя з дружиною?
- Чому батько Мирослав не міг переправити подорожуючих через річку?
- Кого першого з лицарів перевезла дівчина?
- Де вирішив заночувати князь?
- Що просив князь Ігор у батьків Ольги?
- Чи погодились батьки віддати заміж дочку?
- Чи знаєте ви, як далі склалося життя у княгині Ольги?

Чим вона полюбилася народу?

• Чи всі факти є справжніми, на вашу думку? А що є вигадкою?

6. Перегляд ілюстрацій із зображеннями князя та княгині, пам'яток архітектури.

7. Вибіркове читання в особах:

- діалогу Ольги з дідусем
- діалогу князя Ігоря (зацікавлено) з Ольгою (впевнено).

III етап «Після читання»

1. Чи можна оповідання А. Лотоцького назвати історичним? За якими ознаками? Чим сподобалось учням оповідання?

2. Завдання додому. Виразно читати оповідання та переказувати його зміст. Намалювати човен батька Ольги.

(55) Тема. Визначення навчальних досягнень з теми «У Країні знань». Історичні оповідання» за тестовими завданнями для тематичного контролю

Орієнтовна навчальна мета. Узагальнити знання про історичні оповідання та їх особливості; удосконалювати читацькі навички; розвивати усне мовлення та мислення учнів, уміння аналізувати художній твір; збагачувати словниковий запас; виховувати шанобливе ставлення до історичних надбань та пам'яток архітектури.

Матеріал до уроку. А. Лотоцький, Ольга Перевізниківна.

Обладнання. Зошит із читання (с. 68–70); портрет А. Лотоцького; ілюстрації із зображенням княгині Ольги.

Перевірка домашнього завдання

Стислий переказ змісту оповідання А. Лотоцького.

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання.

Розучування скоромовки.

Пошили сину шовкову сорочку.

Старшому сину пошили синю свитину.

Молодшому сину пошили сині штани.

2. Розповідь учителя про часи правління князя Ігоря (коротко).

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

князь	князівна	боляри
переправа	віщування	пророцтво

1. Стислий переказ змісту оповідання А. Лотоцького «Ольга Перевізниківна».

2. Вибіркове читання за текстом твору.

- Де знаходиться хатинка перевізника?
- Скільки років дівчинці?
- Як поводитися квіти й трави щодо дівчинки?
- Слова, з якими звернувся дідусь до Олі.
- Опис святкування Івана Купала.
- Опис плетіння вінків.
- Слова, з якими звернувся князь до Ольги, коли вона перевозила його через річку.

- Відповідь батька Ольги на пропозицію князя.
- Як реагувала мати на пропозицію заміжжя доньки?

3. Вправа «Літературні дослідники».

• Відшукати в тексті числівники. Назвати номер рядка на сторінці із цим словом.

Дата _____

Клас _____

- Відшукати в тексті слова – назви кольорів.
- Відшукати в тексті імена людей. Яких імен більше: чоловічих чи жіночих?
- Полічити, скільки разів у тексті згадується ім'я *Ігор*.
- Як змінюється форма імені героїні залежно від її віку? Побудувати ланцюжок у порядку зростання.

4. Робота над мовою написання твору та використанням художніх засобів виразності в тексті.

- Порівняння в тексті твору.
- Переносне значення.
- Чим схожі подані два речення з тексту?

«Там, за лісом, за рікою, село».

«Левада вся в квітах пишається, за левадою стоїть хатинка, убога, низенька».

- Побудувати ланцюжок одного з речень.

Левада —————> хатинка
Ліс —————> річка —————> село

5. «Хвилини фантазії»: спробувати уявити, як розгорнулися б події оповідання, якби на Івана Купала князя Ігоря перевозив батько Ольги. Чи могла б кінцівка твору бути іншою?

III етап «Після читання»

1. Виконання завдань на сторінках зошита із читання за змістом опрацьованого оповідання.
2. Завдання додому (на вибір).
 - Намалювати ілюстрацію до твору.
 - Підготувати інформацію про нащадків князя Ігоря та княгині Ольги.

Додатковий матеріал до уроку

(56, 57) Тема. Повість-казка. Особливості повісті-казки

Орієнтовна навчальна мета. Ознайомити з відомостями про життя та творчість В. Близнеця; навчати визначати жанр літературного твору за його характерними особливостями; нагадати жанрові особливості казки та формувати вміння визначати їх у творі; привернути увагу до словесного малювання картин, розгортання сюжету та композиції твору; заохочувати та підтримувати інтерес до читання творів художньої літератури.

Матеріал до уроку. В. Близнець, Земля світлячків.

Обладнання. Портрет В. Близнеця; ілюстрації із зображеннями жуків-світлячків.

Перевірка домашнього завдання

Перегляд ілюстрацій до твору А. Лотоцького «Ольга Перевізниківна». Виступи учнів з інформацією про нащадків князя Ігоря та княгині Ольги.

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання.

1) Вправа «Фотооко».

сум
килим
ручка
пазли
фламінго
земля
перекотиполе

2) Робота за таблицею Шульте (Д).

2. За жанром твір В. Близнеця «Земля світлячків» – повість-казка. *Повість-казка* – великий за обсягом літературний твір. У ньому описано кілька подій з життя персонажів і багато вигадки. Твору властиві ті самі ознаки, що й казці.

3. Розповідь учителя про В. Близнеця (Д).

– Сьогодні на уроці ми ознайомимося з твором Віктора Близнеця, з якого дізнаємося, хто ж освічує дорогу вночі, окрім місяця... На нас чекають пригоди разом з незвичайними героями, про яких дехто і не здогадувався, а декого з вас вони, можливо, відвідували у снах. Цікаво? Отже, читаймо.

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

згарисько	єство
примружені	засліплення
потух	заброда
пракоріння	стусан
паліччя	кирпатунчик

2. Учитель читає початок першого уривку до слів: «...Тим часом...».

3. Учні читають уголос ланцюжком продовження повісті-казки до завершення першої частини.

4. Бесіда за змістом прочитаного твору.

- Назвіть імена незвичайних героїв повісті.
- Де відбуваються описані у творі події?
- Як ви гадаєте, ким насправді є наші герої?
- Чи погодитесь ви з думкою про те, що наші герої – лісовий народ?
- Що побачили стовуси та тривуси, коли підпливли до Верхнього озера?
- Чим займались герої, які мали справи?

Коментар
читача

Дата _____

Клас _____

- Що залишилося неушкодженим з майна героїв?
 - Про що розмірковував Сиз XII?
 - Що застали герої у Хворощі?
 - Як та чим пригощав Хвороща свого «гостя»?
 - Який вигляд мав полонений Хворощі після годування?
 - Чому Вертутій відпустив полоненого?
 - Куди вирішили їхати Вертутій та Сиз?
 - Як ви гадаєте, чи схожий текст повісті-казки власне на казку? За якими ознаками?
 - Поміркуйте, що можуть означати імена героїв.
5. Вправа «Літературні дослідники».
- Відшукати в тексті першого уривка слова, які пишуться з великої букви. Пояснити їх написання.
 - Відшукати слова, які називають кольори чи їх відтінки.
 - Відшукати в тексті слова з префіксом *най-*. З якою метою автор використав їх у творі?
6. Стислий переказ змісту першої частини твору.
7. Складання малюнквого плану до змісту прочитаного тексту.

III етап «Після читання»

1. – Як ви гадаєте, як розгортатимуться події далі у творі «Земля світлячків»? (Висловлювання думок учнів). Чи сподобався вам початок цієї повісті? Чим саме? Що, на вашу думку, є інтригуючим та захоплюючим, хвилюючим моментом? Розкажіть.
2. Завдання додому. Виразне читання твору В. Близнеця та переказ змісту за малюнквим планом.

Додатковий матеріал до уроку

(58, 61) **Тема. Перебіг подій, характеристика персонажів твору. Визначення наукової інформації, важливості вміння спостерігати, робити висновки у складних життєвих ситуаціях. Продовження роботи над змістом повісті-казки В. Близнеця, характеристикою персонажів**

Орієнтовна навчальна мета. Учити визначати частину тексту, яка містить наукову інформацію; розвивати усне мовлення та вміння спостерігати і робити висновки у складних життєвих ситуаціях, характеризувати персонажів твору; удосконалювати читацькі навички; збагачувати словниковий запас; виховувати почуття гідності та організованості, виявом чого є поведінка героїв твору.

Матеріал до уроку. В. Близнець, Земля світлячків.

Обладнання. Портрет В. Близнеця; ілюстрації із зображеннями жуків-світлячків.

Перевірка домашнього завдання

Переказування змісту першої частини повісті-казки В. Близнеця за малюнковим планом.

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання.

1) Вправа «Добавлянка».

Ми, ми, ми – йшли до лісу ...

Би, би, би – там збирали ми гри..

Ка, ка, ка – зустріли дивного жу..

Ся, ся, ся – бачимо – він світить..

Чок, чок, чок – що за дивний то жу..

Ок, ок, ок – то маленький світляч..

2) Вправа «Актори! На сцену!».

Там, посеред лісу, ми бачили осяйну галявину.

- сердито
- радісно
- бадьоро
- голосно
- жалісно
- сумно
- пошепки

2. Розповідь учителя про різновид жуків.

Доповнити розповідь учителя можуть учні за вивченим матеріалом на уроках природознавства.

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

лунаристи	мантія	лавчина
незгасаюче	нутро	видюше
виплоджується	втоптана	овівалося

2. Самостійне читання учнями другої частини повісті-казки «Земля світлячків» мовчки.

3. Бесіда за змістом опрацьованої частини твору.

- Ким був Варсава?
- Як він запрошував на нараду?
- Кого пропустили йти першим сходами до печери?
- Хто зібрався у Варсави на нараду?
- Що збирає докупи людей?
- Що нагадувало Сизові підземелля?
- Де займав місце під час наради професор Варсава?
- Що любив професор?
- Яке питання обговорювалось?
- Кому дав слово Варсава?
- Чому саме Сизові та Чублику надали слово для виступу?
- Скільки пар окулярів мав професор?
- Коли професор зняв першу пару окулярів? Другу? Третю?

- З яким запитанням звернувся професор до своїх слухачів?
- Яку пастку вирішив зробити Сиз для ворогів?
- Коли мав зібратися лісовий народ, щоб влаштувати кручу та облоги ворогів?
- Як ви гадаєте, чому Варсаву лісовий народ називав професором? Чи заслуговує він на таке звання?
- Які знання допомогли лісовому народу визначити, як боротися з прибудами?
- Що в цій повісті є казковим? Які ознаки казки ви помітили?
- Як розгортатимуться події в цьому творі?
- 4. Вибіркове читання.
- Опис підземелля.
- Де був дерев'яний місток?
- Зустріч Сиза та Чублика з ворогами.
- Мудрі слова Варсави.
- 5. Вправа «Літературні дослідники».
- Відшукати в тексті слова – назви матеріалів, з яких виготовлено описані у творі предмети.
- Відшукати у другій частині тексту слова – назви кольорів та їх відтінків.
- Відшукати слова, які вказують на розмір.
- Відшукати в тексті слова – назви рослин.
- Відшукати в тексті слова, які вживаються з часткою *не*, та усно дібрати до них синоніми.
- 6. Характеристика персонажів повісті-казки (другий уривок).

Персонаж	Приблизний вік (роки)	Зовнішність	Характер, поведінка	Місце проживання, умови	Позитивний чи негативний герой
Сиз					
Мармусія					
Хворощ					
Вертутій					
Чублик					
Варсава					

- 7. Робота над мовою написання твору.
- Використання у творі (перша та друга частини) порівнянь.
- Використання у творі прийому уособлення.
- Яка кількість речень за метою висловлювання переважає в тексті?
- Чи є в тексті описи?
- Чи є місце діалогам у творі?
- Чи використав автор під час написання твору засіб художньої виразності – звукопис?
- 8. Знайти підписи до малюнків та зачитати ці речення.
- 9. Робота в зошиті із читання за сторінками твору.

III етап «Після читання»

- 1. Який персонаж сподобався дітям? Чим? Який, на думку учнів, лісовий народ? Схарактеризувати його.
- 2. Завдання додому. Виразне читання другої частини твору та переказ змісту прочитаного. Далі – на вибір: 1 – намалювати улюбленого персонажа, яким він постає в уяві; 2 – скласти три різних продовження повісті-казки «Земля світлячків». Обґрунтувати, яке з них є правильним.

(62) Тема. Позакласне читання. Цілісний зміст повісті-казки Віктора Близнеця «Земля світлячків»

Орієнтовна навчальна мета. Учити цілісно оцінювати зміст твору та аналізувати його; удосконалювати читацькі навички; розвивати спостережливість, уміння аналізувати твір та давати характеристику персонажам; виховувати пізнавальний інтерес.

Матеріал до уроку. В. Близнець, Земля світлячків.

(63) Тема. Узагальнення знань за розділом «У Країні знань». Урок-подорож Країною знань

Орієнтовна навчальна мета. Пригадати та повторити зміст творів за розділом «У Країні знань»; удосконалювати вміння аналізувати твори та характеризувати персонажів, визначати основну думку; розвивати усне та писемне мовлення, навички публічного виступу; виховувати читацький інтерес.

Матеріал до уроку. Прочитані раніше твори з розділу «У Країні знань».

Обладнання. Ілюстрації до прочитаних творів.

Перевірка домашнього завдання

Бесіда.

- Чи сподобалась вам повість-казка «Земля світлячків»?
- Якою є кінцівка цього твору?
- Чи очікували ви такої кінцівки в повісті-казці?
- За кого з героїв твору ви радієте, а кому співчуваєте?

I етап

Вправи на вдосконалення навичок читання.

Гра «Словничок». Утворити нові слова зі слова *Перевізниківна*.

– Ось і добігла кінця робота над розділом «У Країні знань». Упродовж опрацювання творів з теми ви зробили великий крок у світ пізнання, дізналися про існування лісового народу, помандрували морями, що омивають береги Африки та Індії, подумки визирали з-за осоки, спостерігаючи за хохулями.

II етап

1) Зупинка «Словограй».

– Назвіть слова зі словникових робіт, які ви запам'ятали упродовж роботи на уроках за темою. Поясніть їх значення.

2) Зупинка «Персонаж твору».

- Він зняв першу пару окулярів і для чогось протер їх. (*Варсав*).
- Її батьки – геологи – збиралися на ціле літо в закордонне відраження. (*Гра*).
- І вже хотів сісти малювати великий пароплав. (*Костик*).
- І от що він придумав: кручу! (*Сиз*).
- Він вів машину майстерно. (*Володимир Іванович*).
- Дівчата так і звуть її княгинею своєю. (*Княгиня Ольга*).
- Сильні плечі (ось що таке басейн!) тісно облягала червона футболка. (*Славко*).
- Чорний кучерявий чуб спадав на трохи завеликі, ледь відстовбурчені вуха. (*Петько*).
- – Перевези першого мене! – сказав він до Ольги. (*Князь Ігор*).

3) Зупинка «Авторська».

Учні коротко розповідають про письменника, називають його твори, які вони читали раніше.

- Хто автор оповідання «Свідки минулих епох»?
- Хто розповів про Ольгу Перевізниківну, про те, як вона стала княгинею?
- Від кого ви дізналися про винайдення паперу?
- Хто розповів вам про життя лісових мешканців?

4) Зупинка для відпочинку.

Слухання спокійної мелодії – звуки природи (Д).

5) Зупинка «Основна думка».

Визначення основної думки кожного з творів за опрацьованим розділом, а також спільної – для всіх творів розділу. З якою метою автор підручника дібрав ці твори, водночас схожі й різні? Назвати спільні та відмінні риси.

6) Зупинка «Обираю сам».

Завдання (на вибір): 1 – розказати, що вдалося запам'ятати про винайдення паперу, користуючись планом; 2 – переказати коротко зміст твору, який найбільше запам'ятався.

7) Зупинка «Творча».

Учнів ділять на групи за проведенням опитуванням: який твір сподобався більше з прочитаних у розділі. Розподілившись, кожна група складає текст реклами того твору, який обрала. Після закінчення визначеного часу на виконання цього завдання один представник від творчої групи зачитує рекламу на загал.

III етап

1. Після виступу представника однієї групи до нього може виникнути кілька запитань з боку слухачів – представників інших груп. Заслухати їх і відповіді.

2. Завдання додому. Намалювати ілюстрацію до одного з прочитаних творів за розділом «У Країні знань».

Додатковий матеріал до уроку

(64) Тема. У Країні світової літератури. Оповідання зарубіжних письменників. Цілісний зміст оповідання

Орієнтовна навчальна мета. Ознайомити з відомостями про письменника М. Носова, його творчістю та героями творів; розвивати творчу уяву та мислення; удосконалювати навички виразного, інтонаційного, вибіркового читання; виховувати читацький інтерес до пізнання світу літератури завдяки читанню творів зарубіжних письменників.

Матеріал до уроку. М. Носов, Мишкова каша.

Обладнання. Портрет М. Носова; виставка книжок автора; ілюстрації до творів М. Носова.

Перевірка домашнього завдання

Виставка учнівських ілюстрацій до прочитаних творів за розділом «У Країні знань».

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання.

1) Робота за таблицею Шульте (Д).

2) Розучування скоромовки.

Присмалилась наша каша,
Почорніла наша каша.
Довго на вогні тримали –
Ну й дісталось нам від мами.

Конкурс читців скоромовки з пам'яті.

2. Розповідь учителя про М. Носова (Д).

– Сьогодні на уроці ми відкриємо дверцята до розділу «У Країні світової літератури», у якому ознайомимось зі зразками творів зарубіжних письменників. Цікаво, про що ж вони пишуть? Можливо, про дитинство, з його витівками та фантазіями, про природу та винаходи? А може, світ зарубіжної літератури зовсім не схожий на оповідання, поезію та повісті наших власне українських авторів? На ці запитання ми разом дамо відповіді наприкінці опрацювання розділу.

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

дача	розбухають	кумедія
пухне	ресторан	звечора
кухоль	темнота	розмазня
пятайкай	самовар	крамниця
диваки	пічкурі	
страшенно	знаменита	

2. Читання початку оповідання до слів: «...Та ж Мишко знає».

3. Читання продовження оповідання учнями ланцюжком до слів: «...зараз принесу...».

4. Самостійне мовчазне читання учнями продовження оповідання.

5. Бесіда за змістом твору.

- Від чийого імені йде розповідь у творі?
- Хто приїхав у гості до автора?
- Чому хлопці залишились на дачі самі?
- Коли мама поїхала до міста, що робили хлопці?
- Що вирішили хлопці готувати на вечерю?
- Хто з хлопців чим займався під час приготування вечері?
- Як та коли полізла каша?
- Як хлопці перевіряли, чому сухі крупи?
- Який висновок зробив наш переповідач, чому не може зваритися каша?

- Скільки у хлопців було спроб набрати води з колодязя?
- Що сказав Мишко про нестерпне бажання пити?
- Як хлопці набрали води в каструлю?
- Якою на смак вийшла каша?
- Чому хлопчик-оповідач сумнівався в приготуванні риби?
- Чи наїлися голодні хлопці рибою?
- Як хлопці вирішили побороти голод?
- Що вони робили в тітки Наталки, аби та нагодувала їх сніданком?
- Чи залишили хлопці все втоплене в колодязі?
- Чому хлопці разом із сусідом Володею пололи бур'яни на городі й чиєму?

III етап «Після читання»

1. Чи сподобався учням зміст оповідання? Кому з героїв вони симпатизують? Як відреагує мама автора на його розповідь про пригоди хлопців? Навести думки із цього приводу.
2. Завдання додому. Виразно читати оповідання та переказувати його зміст.

(65) Тема. Визначення виду оповідання М. Носова «Мишкова каша»

Орієнтовна навчальна мета. Продовжувати роботу з текстом твору М. Носова; розвивати вміння визначати основну думку та тему твору, вид оповідання, а також усне та писемне мовлення; удосконалювати читацькі навички; збагачувати словниковий запас, ознайомлюючи з новими словами на кулінарну тематику; виховувати інтерес та прагнення до самостійного приготування страв.

Матеріал до уроку. М. Носов, Мишкова каша.

Обладнання. Портрет М. Носова; горщики з різними видами круп, каструля з кашею, столові прибори й тарілки.

Перевірка домашнього завдання

Стислий переказ учнями змісту оповідання «Мишкова каша».

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання.
 - 1) Розчитування за складовою таблицею (Д).
 - 2) Вправа «Додай слово».

Назвати одним словом кожну групу наведених слів.

Півонія, жасмин, айстра, тюльпан – ... (квіти)

Ведмідь, заєць, їжак, лисиця – ... (звірі)

Рожевий, жовтий, синій, зелений – ... (кольори)

Сойка, дятел, зозуля, стриж – ... (птахи)

2. Розповідь учителя про приготування каші та види круп, які можна використати для цього.

Як варіант, можна провести урок у їдальні або принести вже приготовану кашу і всі інгредієнти до неї.

- Яких помилок припустилися хлопці, готуючи кашу?
- Що їм можна порадити?

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

випарувалась

колодязь

розмазня

волосінь

набалакувати

пухкати

покуштувати

виплюнув

2. Вибіркове читання.

- Слова, якими Мишко запевнив, що знає, як готувати кашу.
- Рядки з настановами мами перед від'їздом.

Дата _____

Клас _____

- Як хлопці проводили час біля річки?
 - Як Мишко кашу варив?
 - Що робив Мишко, коли каша полізла?
 - Слова Мишка про спрагу.
 - Як закипіла каша?
 - Смакові якості звареної хлопцями каші.
 - Якими вийшли смажені пічкурі?
 - Похід до тітки Наталки.
 - Хто дивувався шаленому апетиту хлопців?
 - Як хлопці допомагали сусідці на городі?
 - Слова Мишка про роботу на городі.
3. Використання художніх засобів у написанні твору.
- Переносне значення.
 - Звукопис (зачитати слова).
4. Робота з текстом оповідання.
- Поясніть, чому автор дібрав саме таку назву для свого оповідання. Яку б ви запропонували?
 - Визначення виду оповідання. Ознаки, за якими його визначають (комічні ситуації у творі).
 - Визначення теми та основної думки оповідання.
 - З якою метою автор розказує нам цю історію?
5. Виразне читання оповідання. Смакування кашею.

III етап «Після читання»

1. – Чи сподобався вам сьогоднішній урок? Смачним він був?
– Яку першу помилку зробив Мишко, коли починав варити кашу?
– Які б ви дали хлопцям поради?
– Чи маєте бажання самостійно приготувати кашу?
2. Завдання додому. Перечитування твору М. Носова «Мишкова каша». Запропонувати батькам побути експертами під час самостійного приготування каші.

Додатковий матеріал до уроку

[illegible]

Дата _____

Клас _____

(66) Тема. Характери персонажів оповідання М. Носова «Мишкова каша»

Орієнтовна навчальна мета. Учити давати характеристику персонажам твору; удосконалювати навички виразного читання, читання в особах; розвивати усне та писемне мовлення учнів, уяву та фантазію, мислення; формувати вміння висловлювати власну думку та ставлення до проблеми; виховувати інтерес до читання гумористичних творів.

Матеріал до уроку. М. Носов, Мишкова каша.

Обладнання. Таблиця для характеристики персонажів оповідання.

I етап «До читання»

Вправи на вдосконалення навичок читання.

1. «Добавлянка».

Ості, ості, ості – Мишко приїхав у г..

Алку, алку, алку – ми сходили на риб..

Ерю, ерю, ерю – будем готувать веч..

Ашу, ашу, ашу – зваримо смачну ми к..

Аша, аша, аша – не вдалася наша к..

2. «Редактори». Відредагувати текст.

Мишко преніс каструлю і поставити на цямрину. Я її непомітив, зачепив лігтем і замалим не скинути у колодяз.

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

2. Відшукати в тексті рядки, які можуть бути підписами до малюнків.

3. Читання оповідання в особах.

4. Вправа «Мікрофон».

Проблемне запитання: чому товариш не зупинив Мишка, коли той збирався смажити пічкурів, попри те що й каша в нього не вийшла? (Не міг сам приготувати, тому й сподівався на Мишка; не хотів образити товариша; інше).

5. Характеристика персонажів.

Якими письменник змалював хлопчиків у тексті? Довести, що він їм симпатизує. Якою дією з тексту це можна підтвердити?

Характеристика	Мишко	Товариш
Орієнтовний вік		
Уявна зовнішність		
Риси характеру		
Уміння куховарити		
Ставлення до свого товариша		

6. Завдання на вибір.

- Довести, що письменник з гумором розказав історію про кашу.
- Пояснити, чому оповідання називається «Мишкова каша», адже кашу варили вдвох.
- Чим, на думку учнів, Мишко відрізняється від свого друга?
- Чому від імені друга, а не Мишка, ведеться розповідь в оповіданні?

III етап «Після читання»

1. Розповіді учнів про приготування вдома каші. Як батьки оцінили їхні старання та смак каші?

2. Завдання додому. Переказування змісту оповідання від імені Мишка. Записати рецепт швидкої та смачної страви для хлопців, щоб вони могли скористатися ним за наступної нагоди.

(67) Тема. Складання анотацій до прочитаних творів письменника М. Носова

Орієнтовна навчальна мета. Узагальнити та систематизувати відомості про твори М. Носова, їх зміст; розвивати усне та писемне мовлення за допомогою створення порівняльної характеристики; розвивати вміння порівняння, аналізу та синтезу; удосконалювати читацькі навички, зокрема вибіркового читання; виховувати почуття гумору.

Матеріал до уроку. Твори М. Носова.

Обладнання. Портрет М. Носова; ілюстрації до творів; виставка книжок автора; мультфільми за мотивами творів М. Носова.

Перевірка домашнього завдання

Колективне переказування змісту оповідання від імені Мишка.

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання.

1) «Фотооко».

сон
літо
токарь
чоловік
джерело
порівняння
нігтик

2) «Актори! На сцену!».

Вчора на ставку я впіймав отакенну рибу!

- весело
- жалісно
- губами
- голосно
- пошепки
- напівголосно
- сердито

2. Представлення вчителем книжок М. Носова.

– У третьому класі ви ознайомилися з твором «Витівники». Ще раніше одним із ваших улюблених персонажів став Незнайко, а на минулих уроках ви були уявними свідками приготування вечері двома хлопчиками. Сьогоднішній урок – калейдоскоп творів Миколи Носова. Ви матимете можливість ознайомитися з іншими творами цього автора та порівняти їх за стилем написання, настроєм.

II етап «Під час читання»

1. Пригадування історій, героєм яких був Незнайко.

– Чому головний герой має таке ім'я?

2. Обговорення змісту твору «Витівники».

- Назвіть імена героїв цього твору та поясніть їхні значення.
- Яка з пригод із цього твору вам найбільше сподобалася?

Чим? Розкажіть про неї.

3. Пригадування змісту твору «Мишкова каша».

- Назвіть героїв твору.
- Яка пригода трапилася з ними?
- Чому це оповідання називають гумористичним?

4. Розповідь учнів про самостійно прочитані твори М. Носова.

5. Складання анотацій, короткий переказ змісту твору, обмін враженнями.

6. Перегляд мультфільму про Незнайка.

Дата _____

Клас _____

Дата _____

Клас _____

III етап «Після читання»

1. – Який із творів М. Носова вам найбільше сподобався? Чим? Упорядкування книжечки «Рецепти класних страв».
2. Завдання додому (на вибір).
 - Намалювати ілюстрацію до одного з творів Миколи Носова.
 - Написати листа своєму товаришу, в якому дати пораду прочитати один з творів письменника.

(68) Тема. Льюїс Керролл – автор повістей, головним персонажем яких є дівчинка Аліса. Ознайомлення з фрагментами повісті-казки «Аліса в Країні Чудес»

Орієнтовна навчальна мета. Ознайомити з відомостями про життєвий та творчий шлях письменника Л. Керролла; навчати захоплюватися майстерністю змалювання персонажів, подій у фантастичному світі; допомагати зрозуміти, що Аліса – вигаданий образ, який втілює потаємні думки та фантазії дітей; розвивати логічне мислення, уяву, фантазію та усне мовлення; виховувати інтерес до фантастичної літератури.

Матеріал до уроку. Л. Керролл, Аліса в Країні Чудес.

Обладнання. Портрет Л. Керролла; ілюстрації до твору.

Перевірка домашнього завдання

Виставка ілюстрацій до оповідань М. Носова.

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання.

- 1) Розчитування за пірамідками слів.
- 2) Кросворд (Д).

Відшукати в таблиці слова, які траплялися в попередніх творах (Д).

т	к	о	л	о	д	я	з	ь	п	п	к
е	а	е	ф	і	к	у	с	т	е	е	а
з	с	л	а	в	к	о	т	е	т	р	ш
н	т	т	е	а	і	н	д	і	я	г	а
і	р	а	т	р	г	е	т	т	е	а	т
м	у	е	е	с	о	п	а	л	ь	м	а
о	л	ь	г	а	р	т	е	т	е	е	т
к	я	м	е	в	т	е	т	е	м	н	е
т	к	и	т	а	й	т	м	и	ш	к	о

(Каша, Мишко, колодязь, каструля, Іра, Славко, Варсава, Ольга, Ігор, пергамен, фікус, Індія, Китай, пальма, Петя, знімок).

2. Розповідь учителя про Л. Керролла (Д).

– На сьогоднішньому уроці на вас чекає зустріч із дівчинкою, образ якої відомий у всьому світі. Це маленька, тендітна, мудра та розсудлива Аліса.

Повість-казка Л. Керролла до вподоби мільйонам малих та дорослих читачів, і не лише читачів, а й глядачів. Адже за мотивами твору «Аліса в Країні Чудес» було знято фільм, створено мультфільми. Цей сюжет зацікавив багатьох драматургів, надихнувши їх на театральні вистави. Чимало дівчаток захоплюються Алісою та мріють опинитися у схожій казковій ситуації.

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

розморило	стрімголов	шаснув
географічні	довгота	широта
тунель	гадалося	припрошення
спокусливе	отрута	паща

2. Читання початку твору одним із кращих читців класу до слів: «...униз, униз, униз».

3. Читання вчителем продовження твору до слів: «...І все так само – униз, униз, униз...».

4. Самостійне читання учнями продовження уривка твору мовчки до його кінця.

III етап «Після читання»

1. – Чи доводилося вам читати цей твір раніше? Може, бачили фільм чи мультфільм за його мотивами? Що вам більше сподобалося: екранізація (фільм або мультфільм) чи друкований твір? Чим саме? Чи цікаво читати такі детальні описи у друкованому вигляді? Що любила дівчинка Аліса? Якою вона була? У якому творі ви раніше зустрічали золотий ключик? Чи знаєте ви, хто автор твору з такою назвою? Чи погоджуєтеся з назвою країни, у якій побувала Аліса? Якби у вас була можливість дібрати власну назву до твору, якою б вона була?

2. Вправа «Мікрофон».

3. Завдання додому. Виразне читання твору. Намалювати дівчинку, якою учні її уявляють.

Додатковий матеріал до уроку

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and extend across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Дата _____

Клас _____

(69) Тема. Визначення спільного в особливостях сюжету повісті-казки і чарівної казки. Описи у творі, пригоди з Алісою

Орієнтовна навчальна мета. Учити визначати спільні та відмінні риси у творах різних літературних жанрів: повісті-казці та чарівній казці; удосконалювати навички виразного, усвідомленого та вибіркового читання; розвивати вміння аргументовано оцінювати твір; виховувати бажання читати твори різних літературних жанрів.

Матеріал до уроку. Л. Керролл, Аліса в Країні Чудес.

Обладнання. Портрет Л. Керролла; ілюстрації до твору.

Перевірка домашнього завдання

Виставка учнівських ілюстрацій із зображенням дівчинки Аліси.

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання. Гра «Словничок».

Попленталася – лан, ...

– Пригадайте казки, які читали в дитинстві, у попередніх класах, упродовж цього навчального року. На які групи їх можна розподілити? (Літературні та народні).

ЛІТЕРАТУРНІ ТА НАРОДНІ КАЗКИ

казки про тварин соціально-побутові чарівні

- Пригадати особливості казок кожної групи.
- Пригадати особливості повісті-казки. Чи подібні за особливостями сюжету повість-казка та чарівна казка? Чи є в них відмінності?

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

попленталася	поторгавши	попідручки
скляний	помчала	навколішки
підзорна	ззнали	кочерга
обпечешся	покуштувати	бідолашна
прегарний	наморилася	знемога

2. Бесіда за змістом твору.

- Що думала Аліса про книжки та які саме?
- Хто прошмигнув повз Алісу, яка сиділа на галявині?
- Що тримав у руках Кролик?
- Куди подівся Кролик, перебігши поле?
- Куди падала Аліса?
- Чого не хотіла робити Аліса, щоб не видатися боягузкою?
- Які знання зі школи стали Алісі в пригоді?
- Як дівчинка розмірковувала про країну, у якій опинилася?
- Які жести ввічливості та етикету вона мала намір використати?
- Як звати кішку дівчинки?
- Які думки не полишали Алісу?
- Сон Аліси про Діну.
- Де опинилася дівчинка після зустрічі з Білим Кроликом?
- Що лежало на столику в залі?
- Що відкрив ключик?
- Куди привів коридорчик Алісу?
- Над чим розмірковувала дівчинка, коли зазирала до пацючої нори?
- Якої книжки не вистачало Алісі під час перебування в залі?

- Чому Аліса боялася пити рідину з пляшечки?
- Якою на зріст стала Аліса, коли випила вміст пляшечки?
- Чого злякалася дівчинка, коли почала зменшуватися?
- Про що вона забула?
- Як себе заспокоювала дівчинка?
- Кого любила вдавати із себе Аліса?
- Що вона помітила під столом?
- Чому Аліса не боялася їсти пиріжка?
- Як ви гадаєте, чому не змінився зріст дівчинки після того, як вона посмакувала пиріжком?

3. Вибіркове читання.

- Опис Кролика.
- Опис нори Кролика.
- Опис визначення Алісою місцезнаходження центра Землі.
- Кілька слів про Діну.
- Опис зали.
- Яким був столик у залі?
- Думки Аліси.
- Яка стояла на столі пляшечка?
- Уміст пляшечки, що стояла на столі.
- Яким був пиріжок, що лежав під столом?

4. «Літературні дослідники».

- Слова, які вказують на колір та його відтінки.
- Слова, що позначають матеріали, з яких виготовлено предмет.
- Слова, які вказують на розмір.
- Назви тварин, про яких ідеться в цьому уривку твору.
- Повчальні слова старших.
- Відшукати в тексті числівники.
- Відшукати в тексті твору назви продуктів чи страв.
- Підписи, написи, використані в тексті твору.

5. Робота над теоретичним матеріалом та використанням засобів художньої виразності.

Визначити, які елементи та особливості в тексті казки вказують на те, що вона чарівна, фантастична.

- Чарівні перетворення дівчинки.
 - Чарівний помічник (*Кролик*).
 - Тварини розмовляють (*Кролик*).
 - Описано життя підземних істот. (*У тунелі хтось живе; баночки з варенням*).
 - Речі то з'являються зненацька, то зникають.
 - Фразеологізми – *як у воду впав*.
 - Повтори в тексті твору (*униз, униз, униз*).
- Які емоції та відчуття автор передав у питальних реченнях?

А в окличних?

Засоби художньої виразності:

- порівняння (*мов вітер*)
- звуконаслідування (*бубух!*)
- епітети (*похмура зала*).

III етап «Після читання»

1. Чи погоджуються діти з тим, що цю повість-казку можна назвати чарівною? Чи сподобався їй зміст? Чи хотіли б вони опинитися поруч із Алісою? Чи виникло бажання прочитати твір у повному обсязі?

2. Завдання додому. Переказувати зміст прочитаного уривка.

Дата _____

Клас _____

(70) Тема. Головний герой повісті-казки «Аліса в Країні Чудес», його характерні особливості

Орієнтовна навчальна мета. Вчити визначати головного персонажа твору; формувати вміння аналізувати вчинки та поведінку персонажа твору, давати йому характеристику; удосконалювати навички виразного та вибіркового читання; розвивати уяву, фантазію та спостережливість; виховувати читацький інтерес учнів.

Матеріал до уроку. Л. Керролл, Аліса в Країні Чудес.

Обладнання. Портрет Л. Керролла; ілюстрації до твору; мультфільм вітчизняного виробництва за мотивами повісті-казки.

Перевірка домашнього завдання

Бліцопитування за змістом твору.

1. Як звали дівчинку з твору?
2. Яку тварину вона зустріла на дорозі?
3. Якого кольору був Кролик?
4. Якого кольору очі у Кролика?
5. Які карти побачила дівчинка в тунелі?
6. Як звали кішку Аліси?
7. Що лежало на столику в залі?
8. Назва книжки, яку хотіла б мати Аліса.

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання.

- 1) Розучування скоромовки.

Мама у Толика, Тані і Таї
Водять тролейбуси, водять трамваї.
А татусі – водять таксі.

- 2) Розчитування за складовою таблицею (Д).

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

навкруги	затремтіла	прошмигнув
непроглядна	на льоту	уявлення
наскрізь	соціально	мрів

2. Складання словесного плану-схеми до змісту твору.

Нудне сидіння —> Білий Кролик —> у кролячій норі

Дивна зала <— згадка про кішку <— Де я?

Пацюча нора —> дивна пляшечка —> гарний сад —> піріжок

Стислий переказ змісту твору за складеним планом.

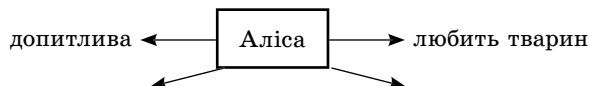
3. Робота за рядками з тексту.

Про які риси характеру Аліси свідчать подані рядки з тексту твору?

- Так ліньки, не хочеться ворухнитись...
- Прожогом кинулася за ним у нору, не подумавши навіть...
- Не кинула баночки, щоб, бува, не вбити кого-небудь унизу, а примудрилася поставити її в якийсь буфет...
- Удома скажуть: яка хоробра дівчинка! Та що там, я мовчатиму, якщо навіть упаду з даху!
- ...зараз була не дуже слухна нагода хвалитися своїми знаннями, бо ніхто не слухав, але чому б не повторити для практики?
- ...їй подобалося вимовляти ці красиві вчені слова.
- ...вона ще й спробувала чемно присісти – уявіть собі реверанс у повітрі!
- якби ж хоч не забули молочка їй налити...
- Аліса, мов вітер, помчала слідом...

- Аліса обійшла залу, поторгавши кожні двері, і сумно попленталася досередини, роздумуючи, як же їй вибратися звідси.
- ...припрошення було спокусливе, але розумна маленька Аліса вирішила не поспішати.
- Сіла сердешна мала й заплакала. – Ану перестань – ніякими сльозами лиху не зарадиш! – гримнула на себе Аліса досить строго.
- ...давала сама собі дуже добрі поради (хоч рідко дотримувалася їх).
- Чи так чи інак попаду в сад, то хай буде, що буде.

4. Асоціативний куш.

III етап «Після читання»

1. Пофантазувати, як розгортатимуться події далі.
2. Завдання додому. Написати листа героїні повісті-казки Алісі.

(71) Тема. Позакласне читання. Цілісний зміст повісті-казки «Аліса в Країні Чудес». Доповнення до уявлень про головну героїню

Орієнтовна навчальна мета. Учити аналізувати та давати оцінку твору за цілісним його змістом; удосконалювати читацькі навички; формувати навички людини ХХІ століття: самостійність, вміння адаптуватись, здатність приймати зважені рішення; розвивати мислення та уяву, удосконалювати усне мовлення за допомогою побудови власного висловлювання; виховувати інтерес до читання творів фантастичного характеру.

Матеріал до уроку. Л. Керролл, Аліса в Країні Чудес.

Обладнання. Портрет Л. Керролла; ілюстрації до твору; мультфільм, фільм за мотивами твору.

Дата _____

Клас _____

(72) Тема. Узагальнення знань з теми «У Країні світової літератури. Оповідання. Повість-казка». Визначення навчальних досягнень за тестовими завданнями для тематичного контролю

Орієнтовна навчальна мета. Повторити зміст творів за опрацьованим розділом; удосконалювати навички роботи з текстом та змістом твору; розвивати вміння аналізувати та порівнювати, аргументовано висловлювати власну думку; формувати усвідомлене розуміння того, що кожен літературний твір має основну думку та мету написання; збагачувати словниковий запас; виховувати читацький та пізнавальний інтерес.

Матеріал до уроку. Твори за розділом.

Обладнання. Ілюстрації до творів з опрацьованого розділу; портрети письменників.

Дата _____

Клас _____

Перевірка домашнього завдання

Зачитування кількох учнями листів до Аліси.

I етап «До читання»

Вправа на вдосконалення навичок читання.

Читання на одному диханні.

Прал – прал – прал – прул – прал – пріл – прал

Вде – вде – вду – вде – вде – вда – вду – вде – вди – вду

II етап «Під час читання»

1. Робота з порівняльною таблицею за прочитаними творами з теми.

Характеристика	«Мишкова каша»	«Аліса у Країні Чудес»
Автор твору		
Обсяг твору (за підручником і «Перлинкою»)		
Головний персонаж		
Другорядні персонажі		
Засоби художньої виразності		
Наявність діалогів		
Кількість подій, описаних у творі		
Кінцівка твору (за підручником і «Перлинкою»)		
Наявність описів у творі		
Опис природи у творі		
Наявність у змісті твору елементів чарівності		
Основна думка твору		

2. Робота з пошуковою таблицею.

					
1	каша	чайник	пляшечка	вода	Жовтий
2	двері	сковорідка	пічкурі	колодязь	
3	тунель	ярличок	свічка	дверцята	
4	бур'яни	ніжка	сусідка	крокет	
1	столик	Нова Зеландія	Діна	пиріжок	Синій
2	Володя	Мишко	річка	крупа	
3	сметана	йод	плечі	ключик	
4	карасі	труба	коліна	голова	
1	море	кажани	Кролик	сад	Червоний
2	буфет	варення	мотузка	пиріг	
3	земля	довгота	годинник	хліб	
4	вудка	антиподи	живопліт	баночка	
1	зала	кішка	Австралія	волосінь	Зелений
2	кочерга	тарілка	відро	самовар	
3	розмазня	ресторан	крупа	книжки	
4	кухоль	магазин	лікоть	широта	

- Прочитати всі слова, зазначені в таблиці.
- Відшукати слово за координатами: 2, ромб, жовтий. Назвати слово. У якому творі згадувалося це слово?
- Назвати координати слів з великої букви. Пояснити їх написання.
- Які слова в таблиці є зайвими, не зустрічалися в тексті? Назвати їх координати.
- Відшукати спільнокореневі слова в таблиці. Назвати їх координати.
- Відшукати слово, яке повторюється у двох творах.
- Відшукати слово в таблиці, яке двічі повторюється. Назвати його координати.
- Назвати координати слова, яке неправильно вимовила Аліса.
- Відшукати слова, які називають предмети посуду, та вказати їхні координати.

• Інші слова (учитель обирає або пропонує учням попрацювати в парах, задаючи координати).

III етап «Після читання»

1. Бесіда.

– Чи схожі між собою прочитані твори? Чим? Які між ними є відмінності? Який із творів вам більше сподобався? Чим саме?

2. «Хвилини фантазії».

– Уявіть, що до вас звернувся автор одного з творів цього розділу за порадою: що б ви могли додати до змісту оповідання чи повісті-казки? Що ви йому порекомендуєте? Свою думку обґрунтуйте.

3. Завдання додому. Намалювати ілюстрацію до одного з творів.

(73, 74) Тема. Алан Мілн. Повість-казка «Вінні-Пух і всі, всі, всі»

Орієнтовна навчальна мета. Ознайомити з відомостями про життєвий і творчий шлях Алана Мілна та його твором; пригадати особливості літературного жанру повість-казка; удосконалювати навички усвідомленого, вибіркового читання; розвивати вміння висловлювати власні думки, аналізувати твір і порівнювати поведінку героїв твору; збагачувати словниковий запас за допомогою введення нових слів іншомовного походження; виховувати почуття товариськості.

Матеріал до уроку. А. Мілн, повість-казка «Вінні-Пух і всі, всі, всі». (5-та пригода, у якій Паць зустрічається зі Слонопотамом, «Перлинка»).

Обладнання. Портрет А. Мілна; ілюстрації із зображеннями героїв твору А. Мілна; мультфільм за сюжетом твору.

Перевірка домашнього завдання

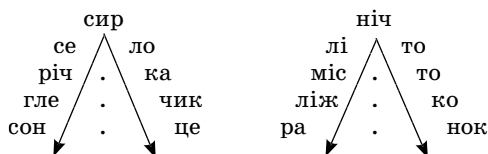
Виставка учнівських ілюстрацій до одного з творів розділу.

I етап «До читання»

1. Вправи на вдосконалення навичок читання.

1) Гра «Словничок». Утворити нові слова з букв слова *глибокодумна*.

2) Розчитування за пірамідками слів.

2. Розповідь учителя про А. Мілна (Д).

– Твір, зі змістом якого ми сьогодні працюватимемо, вам добре знайомий. На мультфільмах про кумедного ведмедика виросло не одне покоління таких учнів, як ви. Знайомтеся – повість-казка «Вінні-Пух і всі, всі, всі»!

Пригадати особливості літературного жанру повість-казка.

II етап «Під час читання»

1. Словникова робота.

бемцнути	бубонів	глибокодумна
чкурнув	беркицьнеться	вислизне
замиготіли	принадливіший	млосний
Слонопотам	змикитив	тицьнувшись
здибався	перевальцем	стугоніло
недбало	почвалав	помчав
чалапали	денце	навпростець
праліс	потрюхав	ласий
верес	прозоріло	вінця

Дата _____

Клас _____

– Прочитайте слова. Відшукайте ті, значення яких для вас є незрозумілим. Які слова серед поданих можна назвати синонімами? Прочитайте їх. Що вони означають? Героями уривка твору будуть Паць – поросятко, Вінні-Пух – ведмідь та Крістофер Робін – хлопчик.

2. Самостійне читання твору учнями мовчки від початку до слів: «...а Вінні-Пух почав укладатися спати».

3. Бесіда.

- Хто такий, на вашу думку, Слонопотам? Опишіть його.
- Як утворилася назва такої тварини? Ваші міркування.
- Як виникла в друзів ідея впіймати Слонопотаму?
- Як вирішили Вінні-Пух і Паць упіймати Слонопотаму?
- Як ви гадаєте, для чого їм це потрібно? Ваші міркування.
- Чому герої так довго обирали приманку?
- Чому зупинилися на медові?
- Чому Паць не на поліг на тому, що для приманки все ж таки краще використати жолуді?

- Чому Вінні-Пух жалкував, що він не досить розумний?
- Що означав напис на дверцятах будинку Паця «Стороннім В.»?
- Що не давало спокою Вінні-Пуху впродовж ночі?
- Як ведмедик намагався налаштуватися на сон, що робив?
- Чому Паць уранці боявся йти до Глибокої Ями?
- Що перебороло острах Паця?
- Чому Вінні-Пух опинився в ямі?
- Чого злякався Паць, підійшовши до ями?
- Хто допоміг Пацеві?
- Чому Паць дременув додому, коли побачив друга в ямі?
- Чому товаришам не вдалося впіймати Слонопотаму?

4. Робота над мовою та будовою тексту твору.

• Використання засобів художньої виразності: порівняння: *гледчик із медом, неначе тінь*; епітети: *сосни сумні та журні*; уособлення: *вислизне сонечко, ніч тікала геть* тощо.

• Використання фразеологізмів: *лічити овець, сон наче рукою зняло, серце заходило в п'яти, наче хто губи медом намастив*.

- Пояснить значення кожного фразеологізму.
- Написання слів з великої букви. Місце у творі пісеньки ведмедика. Використання діалогів.

– Визначте, як змінюється настрій у казці. Від чого це залежить?

5. Перечитування учнями другої умовної частини твору ланцюжком уголос.

6. Читання оповідання в особах з розподіленням ролей.

7. «Літературні дослідники».

• Відшукати в тексті твору числівники та назвати їх. Що вони означають чи на що вказують?

• Відшукати в тексті твору назву молочного продукту (*сир*) та полічити, скільки разів трапляється це слово у творі.

• Полічити, скільки разів у творі трапляється слово *Слонопотам* у всіх його формах.

• Відшукати в тексті слова, які вказують на колір та його відтінки, називають смакові якості, вказують на розмір чого-небудь.

• Пояснити значення слів з префіксом *най-*.

8. Поділити текст казки на частини. Прочитати частинами всю казку.

9. Характеристика персонажів повісті-казки: Паця та Вінні-Пука.

- Опис зовнішності.
 - Характер.
 - Поведінка.
 - Харчування.
 - Умови проживання.
 - Уміння товаришувати.
 - Позитивні та негативні якості.
10. Перегляд мультфільму за мотивами повісті-казки.
11. Виконання завдань у зошиті із читання.

III етап «Після читання»

1. – Чи виникло у вас бажання прочитати повість-казку в повному обсязі?

- Якому з персонажів ви більше симпатизуєте? Чому?
- Як ви гадаєте, чи веселе життя героїв повісті-казки?
- З ким із персонажів твору ви хотіли б товаришувати?

2. Завдання додому. Самостійно дочитати повість-казку та переказувати її зміст. Намалювати героя казки, який найбільше подобається.

(75) Тема. Позакласне читання. Повість-казка А. Мілна про Вінні-Пуха

Орієнтовна навчальна мета. Узагальнити знання про створення твору та вибір прототипів для персонажів; розвивати читацькі навички та вміння аналізувати твір, давати характеристику персонажам; виховувати інтерес до читання творів зарубіжних письменників.

Матеріал до уроку. А. Мілн, Вінні-Пух і всі, всі, всі. Цілісний зміст твору.

Обладнання. «Вікно у світ» (с. 171–175); ілюстрації із зображеннями героїв твору (Д).

Дата _____

Клас _____

(76) Тема. Узагальнення прочитаних творів за рік

Орієнтовна навчальна мета. Узагальнити знання та вміння, навички, ціннісні надбання, які формували протягом навчального року.

Матеріал до уроку. Твори в підручнику; підсумкові запитання та завдання; А. Костецький, Канікули.

Обладнання. Портрети авторів творів; музичний супровід; зручне розташування парт і столів для підсумкового уроку-колажу; кольорові картки.

Дата _____

Клас _____

1. Опрацювання статті-звернення до читачів-четвертокласників.

2. Опрацювання поезії А. Костецького «Канікули».

- Самостійне читання учнями мовчки.
- Вибіркове читання: що таке канікули?
- Виразне читання поезії одним з учнів класу.
- Розучування поезії за малюнковим алгоритмом.

3. Бесіда.

– Як ви плануєте провести канікули? Як будете відпочивати? Доберіть кольори для опису вашого відпочинку – відповідні картки. Що означатиме колір, який ви обрали? З якими емоціями він у вас асоціюється?

4. Виставка ілюстрацій, які діти створювали впродовж року за змістом прочитаних творів.

5. Виконання завдань у зошиті із читання.

Урок можна провести у формі гри «Найрозумніший», уявної подорожі або гри «Брейн-ринг». Парти розташувати у довільному порядку, що налаштовуватиме дітей на розкуте спілкування.

Пропонуємо побудувати підсумковий урок у вигляді колажу.

- Згадка про твір, який найбільше сподобався (прозовий та віршований).
- Згадка про твір з розділу підручника.
- Персонаж, поведінка та вчинки якого не залишили байдужими.
- Висновок – основна думка твору, яка може стати «життєвим кредо» учня.
- Що дізналися нового, опрацьовуючи твори на уроках літературного читання?

6. Вправа «Мікрофон». Інтерв'ю на тему «Який урок найбільше запам'ятався?».

Додатковий матеріал до уроку